

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞ – YL – 2005 – 0003

EKO TURİZM KAYNAĞI OLARAK AKÇAY VADİSİ VE
MADRAN DAĞI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN
Ferda Çağlar ERKUT

DANIŞMAN
Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

AYDIN, 2005

ÖZ

Küresel turizmin olağanüstü büyümesinin, doğal ve kırsal alanlarda, doğal ve kültürel mirasın korunması için önemli ve ulaşılmaması zor sonuçları vardır. Bir endüstri ve ürün olan turizmin, artan bir şekilde kullanıcıları ve müşterileri tarafından uygunluğu sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirilmiştir. Kaynakların en az kullanıldığı, çevre koruması ve sürdürülebilir ekonomik aktivitelerle doğrudan bağlantısı olan özel turizm çeşidini arayan kişilerin sayısı gittikçe artmaktadır. Bu özel turizm çeşidine verilen isim eko turizmdir.

ABSTRACT

The phenomenal growth of global tourism has immediate and far-reaching consequences for the natural and cultural heritage of host landscapes and communities. Tourism as an industry and a product increasingly is being appraised by its users and customers to determine its appropriateness from the perspective of sustainable development. The number of people who seek a specialty tourism that directly links tourism activity with low impact use of the resource base, environmental conservation and sustainable economical activity is growing rapidly. The name given to this form of tourism is ecotourism.

ANAHTAR KELİMELEER/KEY WORDS

Eko Turizm : Ecotourism
Sürdürülebilir Turizm : Sustainable Tourism
Sürdürülebilir Kalkınma : Sustainable Development
Doğal Alanlar : Natural Areas

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	i
ANAHTAR KELİMELEER/KEY WORDS.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Genel Kavramlar.....	3
1.1.1. Turizm İle İlgili Genel Kavramlar.....	3
1.1.1.1. Turizmin Tanımı	3
1.1.1.2. Boş Zaman ve Rekreasyon Kavramları.....	7
1.1.1.3. Turist	9
1.1.1.4. Turistin Özellikleri	10
1.1.1.5.Turizmin Ekonomik Etkileri	13
1.1.1.5.1. Turizmin Ödemeler Bilânçosuna Etkisi.....	15
1.1.1.5.2. Turizmin İstihdam Üzerindeki Etkisi	16
1.1.1.5.3. Turizmin Millî Gelir Üzerine Etkisi	17
1.1.1.6. Turizmin Sosyal Etkileri	17
1.1.1.6.1 Turizmin Sosyal Çevre Üzerine Etkisi	19
1.1.1.6.2. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Etkisi	21

1.1.1.6.2.1. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Olumlu Etkileri	22
1.1.1.6.2.2 Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Olumsuz Etkileri.....	22
1.1.1.6.3. Çevre ve Turizm İlişkisi	23
1.1.1.6.4. Turizmde Çevreye Duyarlı Yaklaşımlar	24
1.2. Turizm Türleri.....	25
1.2.1. Sağlık Turizmi	26
1.2.2. Sosyal Turizm/Kitle Turizmi.....	26
1.2.3. Dağ ve Kış Turizmi	27
1.2.4. Gençlik Turizmi	28
1.2.5. Üçüncü Yaş Turizmi	29
1.2.6. Kurvaziye Turizmi	30
1.2.7. Dinî Turizm/İnanç Turizmi	30
1.2.8. Av Turizmi	31
1.2.9. Rafting Turizmi	32
1.2.10. Kuş Gözlemleme Turizmi	33
1.2.11. Deniz Turizmi.....	33
1.2.12. Tarih Turizmi	34
1.2.13. Kongre ve Toplantı Turizmi.....	34
1.2.14. Göl Turizmi	35
1.2.15. Golf Turizmi.....	35
1.2.16. Mağara Turizmi	36
1.2.17. Yayla Turizmi.....	37
1.2.18. Agro Turizm	37

1.3. Doğal Kaynaklar ile İlgili Genel Kavramlar.....	38
1.3.1. Doğal Kaynakların Tanımı	38
1.3.2. Doğal Kaynakların Sınıflandırılması.....	39
1.3.3. Turizmde Değerlendirilebilecek Doğal Kaynaklar	39
1.3.4. Turizm ve Doğal Kaynak İlişkileri.....	45
1.3.5. Kaynakların Korunması Gerekliliği	46
1.3.6. Korumada İlkeler.....	47
1.3.7. Doğal Kaynakların Korunmasında Turizmin Rolü	47
1.4. Eko Turizm	50
1.4.1. Eko Turizm Kavramı.....	50
1.4.2 Eko Turizmin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	60
1.4.3. Eko Turizmin Karşılaştırmalı Özellikleri.....	62
1.4.4. Eko Turizm Uygulama Prensipleri.....	66
1.4.5. Eko Turizmin Faydaları ve Zararları.....	69
1.4.6. Sürdürülebilir Yaklaşımlarla Eko Turizm İlişkisi	70
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	80
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	82
3.1. Materyal.....	82
3.2. Yöntem.....	83
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	84
4.1 Araştırma Alanına İlişkin Verilerin Envanteri.....	84
4.1.1 Konum	84
4.1.2 Tarihi	86

4.2 Araştırma Alanının Doğal Özellikleri.....	87
4.2.1 Yeryüzü Şekilleri.....	87
4.2.2 İklimi	88
4.2.3 Toprak Durumu	90
4.2.3.1 Fiziki Durum	90
4.2.3.2 Kimyevi Durum	90
4.3 Su Kaynakları Potansiyeli.....	90
4.3.1 Akarsular	90
4.3.2 Yeraltı Suları	91
4.3.3 Barajlar	91
4.4 TopoğrafikYapı.....	94
4.4.1 Bitki Örtüsü	95
4.4.2 Belli Başlı Dağ, Tepe ve Sırtlar.....	96
4.4.3 Orman Varlığı.....	97
4.5. Doğal Kaynaklar	99
4.6 Yaban Hayatı	99
4.6.1 Av Hayvanları	99
4.6.2 Balıklar	100
4.7 Kültürel Özellikler	100
4.7.1 Giyim-Kuşam	101
4.7.2 Mahalli El Sanatları.....	102
4.7.3 Deve Güreşleri.....	103
4.7.4 Folklor	105

4.7.5 İnançlar ve Töreler	105
4.7.6 Şifalı Bitkiler	106
4.7.7 Mahalli Yemekler	107
4.8 Mevcut Sosyo-Ekonomik Yapı.....	107
4.9 Tarım.....	108
4.10 Hayvancılık.....	112
4.11 Madran Memba Suyu.....	114
4.12 Turistik Çekicilikler.....	115
4.13 Doğal Kaynak Değerlerinin Eko Turizm.....	
Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi.....	119
4.13.1 Mağaracılık.....	119
4.13.2 Alpinizm.....	122
4.13.3 Oryantiring	124
4.13.4 Yayla Turizmi.....	125
4.13.5 Trekking (Doğa Yürüyüşü)	128
4.13.6 Kanyonlar	132
4.13.7 Su Sporları Turizmi	134
4.13.8 Bisiklet Turizmi.....	136
4.13.9 İnanç Turizmi	138
4.13.10 Kamp ve Karavan Turizmi	141
4.13.11 Yamaç Paraşütü	143
4.13.12 Av ve Yaban Hayatı Turizmi	144
4.13.13 Bölgede Kültür Turizmi Açısından Dikkate.....	

Alınabilecek Varlıklar	146
4.13.14 Bölgedeki Tarihî Evler.....	170
4.13.15 Doğal Güzellikler	181
4.14 Yöre Turizminin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve.....	
Tehditler (SWOT Analizi)	185
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	186
ÖZET.....	194
SUMMARY.....	195
TEŞEKKÜR.....	196
KAYNAKÇA.....	197
ÖZGEÇMİŞ.....	

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Turizm Etkinlikleri ve Turizm Türleri	6
Çizelge 2. Turizm ve Rekreasyonun Farklılıkları	9
Çizelge 3. Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri: Kısa ve Uzun Dönem Etkileri	21
Çizelge 4. Zaman İçinde Çevre ve Turizmin Kazandığı Boyutlar	25
Çizelge 5. Eko Turizm Olgusunun Sektörel Yapı Bakış Açısıyla Tanımlanması	58
Çizelge 6. Kitle Turizmi ile Eko Turizmin Karşılaştırmalı Kriterleri	64
Çizelge 7. Kitleli Turizmin ve Eko Turizmin Bazı Özellikleri Açısından Karşılaştırılması	66
Çizelge 8. Doğal Turizm Faydaları	70
Çizelge 9. Sürdürülebilir Turizmin Bileşenleri	75
Çizelge 10. Sürdürülebilir Turizme İlişkin Temel Göstergeler	76
Çizelge 11. Eşsiz Değerli Ekolojik Alanlardaki Göstergeler	77
Çizelge 12. Dağlarda Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri	78
Çizelge 13. Akçay Vadisi İklim Değerleri	89
Çizelge 14. Akçay Vadisi ve Madran Dağı Ağaç Dağılım Tablosu	97
Çizelge 15. Orman Alanları (Ha)	98
Çizelge 16. Çekiciliklerin Sınıflandırılması	118
Çizelge 17. Akçay Vadisi'nde Yer Alan Turistik Zenginlikler	126
Çizelge 18. SWOT Analizi.....	185

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Seyahat Seçim Süreci	9
Şekil 2. Dünya Turizm Örgütünün (WT0) tanımladığı ziyaretçi sınıflandırması.....	12
Şekil 3. Turizm Aracılığıyla Barışa Giden Yol	19
Şekil 4. Turizm ve Çevre İlişkileri	24
Şekil 5. Eko Turizm Olgusu	55
Şekil 6. Eko Turizm Analizlerinin Kavramsal Çerçevesi.....	55
Şekil 7. Akçay Vadisi Bölge Haritası.....	85
Şekil 8. Kemer Barajı'ndan Bir Görünüm	93
Şekil 9. Körteke Kalesi'nden Kemer Barajı.....	93
Şekil 10. Yörede Bulunan Eğrelti Otu.....	96
Şekil 11. Gökkuşağı Alabalık.....	100
Şekil 12. Yörede Bulunan Kerpiç Ev	101
Şekil 13. Biresse Köyü'ndeki Dokuma Tezgâhı	103
Şekil 14. Deve Güreşlerinden Bir Görüntü	105
Şekil 15. Kekik Suyu Üretiminde Kullanılan İmbik	106
Şekil 16. Doğal Dağ Kekiği	107
Şekil 17. Üzüm Bağları	109
Şekil 18. Fıstık Çamı Ormanı.....	111
Şekil 19. Kemer Barajı'ndaki Alabalık Çiftlikleri.....	113
Şekil 20. Çamlıdere Köyü'ndeki Sıra İnlerden Bir Tanesi.....	121
Şekil 21. Kemer Barajı'ndaki Doğal Oyuntu	121
Şekil 22. Kaya Tırmanışı Yapılabilecek Potansiyel Olan Çamlıdere'den Bir Manzara.....	123
Şekil 23. Kanyondaki Kayalıklar	123
Şekil 24. Çamlıdere'den Yayla Görüntüsü.....	127

Şekil 25. Bulgur Yaylası	127
Şekil 26. Madran Yaylası	128
Şekil 27. Rum Alanı Mevkii	128
Şekil 28. Körteke Köyü Civarında Trekking Yapılabilecek Yerler	131
Şekil 29. Çamlıdere’de Atlı Doğa Yürüyüşü Yapılabilecek Patika	131
Şekil 30. Kanyondaki Doğal Kemer.....	133
Şekil 31. Arapapıştı Kanyonu	133
Şekil 32. Kanyondaki Gizli Dehliz.....	134
Şekil 33. Akçay Nehri’nden Görüntüler.....	135
Şekil 34. Akçay Nehri’nden Görüntüler.....	136
Şekil 35. Madran Dağı	137
Şekil 36. Çamlıdere Köyü’nden Görüntü.....	138
Şekil 37. Meryem Ana Yatırı	139
Şekil 38. Meryem Ana Türbesi	140
Şekil 39. Madran Baba Türbesi.....	140
Şekil 40. Madran Baba Yatırı.....	141
Şekil 41. Madran Dağı’ndan Bir Görüntü	142
Şekil 42. Karıncalı Dağı’ndan Akçay Vadisi	144
Şekil 43. Madran Dağı’ndan Akçay Vadisi.....	144
Şekil 44. Piginda Kalesi’nin Surları	147
Şekil 45. Piginda Kalesi’nin Surları	147
Şekil 46. Arpaz Kalesi.....	149
Şekil 47. Arpaz Kulesi	149
Şekil 48. Körteke Kalesi.....	150
Şekil 49. Körteke Kalesi’nin Surları	151
Şekil 50. Kavaklı Köyü’ndeki Tarihî Mezar	152
Şekil 51. Kaymakam Mezarı	154
Şekil 52. Dere Cami	155

Şekil 53. Çarşı Hamamı	157
Şekil 54. Sarnıç	158
Şekil 55. Sarnıç Kitabesi	158
Şekil 56. Kazandere Köyü'ndeki Köprü	159
Şekil 57. Kazandere Köyü'ndeki Köprü Kitabesi	160
Şekil 58. Bozdoğan Merkez'deki Köprü	161
Şekil 59. Amasya Köy Cami Minaresi	162
Şekil 60. Amasya Köy Cami Tavanı	162
Şekil 61. Asar Kalesi	163
Şekil 62. Kemer Köprüsü	164
Şekil 63. Eski Akçay Köprüsü	165
Şekil 64. Yeni Akçay Köprüsü	165
Şekil 65. Kaya Mezarı	166
Şekil 66. Kaya Mezarının İçinden Akçay'ın Görüntüsü	166
Şekil 67. Altıntaş Köyü'ndeki Kaya Mezarı	167
Şekil 68. Mehmet Bey Konağı	167
Şekil 69. Mehmet Bey Konağı Kulesi	168
Şekil 70. Tapınağın Dış Görüntüsü	169
Şekil 71. Tapınağın İç Görüntüsü	169
Şekil 72. Armutalan Köprüsü	170
Şekil 73. Fahri Yavuzdiler Evi	171
Şekil 74. Mustafa Dülger Evi	172
Şekil 75. Mustafa Dülger Evi	172
Şekil 76. Emin Bey Evi	173
Şekil 77. Havutçular Evi	174
Şekil 78. Karabudaklar Evi	175
Şekil 79. Kallemler Konağı Ön Cephe	175
Şekil 80. Kallemler Konağı Yan Cephe	176

Şekil 81. Molla Yusuf Evi.....	177
Şekil 82. Keleşler Evi.....	177
Şekil 83. Sandıkçılar Yalçın Konağı	178
Şekil 84. Okçular Evi	179
Şekil 85. Sandıkçılar Reşit Konağı.....	179
Şekil 86. Sandıkçılar Reşit Konağı.....	180
Şekil 87.Şahap Ülkü Atam Konağı	180
Şekil 88. Madran Dağı'ndaki Bitki Örtüsü.....	181
Şekil 89. Körteke Köyü'ndeki Asırlık Çınar.....	182
Şekil 90. Körteke Köyü'ndeki Asırlık Çınar.....	182
Şekil 91. Tarlada Yiyecek Toplayan Leylekler	184
Şekil 92. Beton Direğin Üstündeki Leylekler	184

KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ

BÜMAK	: Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü
BDy	: Pırnal Meşesi, Ahlat, Alıç, Sandal, Ceviz, Kestane, fıstık çamı, karaağaç, akçemeşe, sakız çamı, yabani zeytin, tesbih ağacı, iğdin
cc	: Santimetre Küp
cm	: Santimetre
CLIA	: Uluslararası Kurvaziyer Birliği
Çk	: Karaçam
Çz	: Kızılçam
DPT	: Devlet Plânlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
GWh	: Giga Watt Saat
H	: Hicri
Ha	: Hektar
hm ³	: Hektometre Küp
IOF	: Uluslararası Oryantiring Federasyonu
IUCN	: Uluslararası Doğa Koruma Birliği
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
Kg	: Kilogram
Km	: Kilometre
km ²	: Kilometre Kare
Ks	: Kestane
kV	: Kilo Volt
KWh	: Kilo Watt Saat
lit/sn	: Litre/Saniye
m	: Metre
m ³	: Metre Küp
m ³ /sn	: Metre Küp/ Saniye
MAD	: Mağara Araştırma Derneği

mg/lt	: Miligram/ Litre
mm	: Milimetre
MÖ	: Milattan Önce
MTA	: Maden Tetkik Arama
MTB-O	: Dağ Bisikleti-Oryantiring
MW	: Mega Watt
OECI	: Avrupa Onkoloji Enstitüler Birliği
pH	: Sertlik
T	: Tepe
TIES	: Uluslararası Eko Turizm Topluluğu
THK	: Türk Hava Kurumu
Vb	: Ve Benzeri
Vs	: Vesaire
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
Yy	: Yüzyıl
°C	: Santigrat Derece
%	: Yüzde

1. GİRİŞ

1950 yılından bu yana turizm dünyada en fazla gelişme gösteren sektörlerin başında gelmekte ve gün geçtikçe gelişmeye devam etmektedir. Uluslararası turizm varışları her yıl ortalama %6,5 artarak 2002 yılında 702,6 milyon kişiye, uluslararası turizm gelirleri ise, her yıl ortalama %11 artarak 474,2 milyar dolara ulaşmıştır.

Dünya ekonomilerinin %10'undan fazlasını yaratan turizmin 2010 yılına gelindiğinde, 1,5 trilyon dolar 2020 yılında ise, 2 trilyon dolarlık gelir düzeyine ulaşacağı ve bu gelirlerin de sırasıyla 1 milyar ve 1,6 milyar kişinin seyahati ile elde edileceği tahmin edilmektedir (www.world-tourism.org.tr).

Dünyada ki hızlı, ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmelere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda önemli değişim gözlenmektedir. Giderek lüks turizm hareketlerine katılım azalmakta, alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşma yönünde bir eğilim yaşanmaktadır. Zamanla daha da belirginleşen yeni tip turistin beklentileri “deniz, kum ve güneş” üçgeninden uzak, doğa ile iç içe abartılı olmayan tesislerde iyi bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış temiz bir çevrede aktif bir tatil olarak özetlenebilir.

Bu yeni turizm anlayışı, maksimum kâr sağlamak isteyen kitle turizm yerine, bireysel veya daha küçük gruplar halinde gelecek turistleri çekmeyi, turizm aktivitesini daha uzun bir alana yaymayı, farklı mekânlara yaygınlaştırmayı tercih eder.

Eko turizm kavramı son yıllardaki sürdürülebilirlik tartışmaları bağlamındaki gündemin popüler konularından biridir. Kaynakların korunarak kullanılması amaçlanırken yeni kaynakların kullanıma açılması yerine, öncelikle kullanılmış alanların tekrar değerlendirilmesi ve yeni kaynak kullanımının en aza indirilmesi esastır.

Dünya geneline bakıldığında, birçok ülkenin alternatif turizm türleri üzerine yatırımlarda bulunduğu görülmektedir. Buradaki amaç dünya turizm pazarlarında turist arayışına girmek ve kişi başına düşen geliri arttırmaktır. Türkiye de bu amaçlar doğrultusunda hareket ederek, sahip olduğu potansiyelleri değerlendirip turizmi çeşitlendirmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmanın amacı, alternatif turizm türlerinden olan eko turizm üzerinde durmak ve Madran Dağı ve Akçay Vadisi'nde eko turizm olanaklarını ve potansiyellerini bu turizm çeşidine dönük olarak değerlendirmektir.

Bu amaçla gerçekleştirilen, çalışmanın birinci bölümünde, turizm ve eko turizm hakkında genel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde önceki çalışmalar anlatılmış ve üçüncü bölümde ise, kullanılan materyal ve yöntem üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise, eko turizm faaliyetlerinin önemi vurgulanarak Madran Dağı ve Akçay Vadisi'nde eko turizm olanakları incelenmiş ve potansiyel olabilecek alanlar tespit edilerek mevcut kullanımların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, araştırma alanındaki dağcılık, mağaracılık ve trekking gibi eko turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi hakkındaki açıklamalarda ve önerilerde bulunulmuştur.

1.1. Genel Kavramlar

1.1.1. Turizm İle İlgili Genel Kavramlar

1.1.1.1. Turizmin Tanımı

Turizm, sürekli oturulan yer dışında yapılan yolculuk ve gidilen yerlerde geçici konaklamalardan doğan, tatil-dinlenme-eğlence gibi gereksinimlerin giderilmesi amacı ile yapılan etkinliklerdir (Özdemir, 1992:12).

Turizm, Latince "tornus" dönme hareketini ifade eden sözcükten türemiştir. İngilizcede "touring" deyimi ile "tour" deyimi bu sözcükten çıkmıştır. "Tour" dairesel bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş ve eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketini ifade eder.

Turizm, insanların sürekli konutlarının bulundukları yer dışında sürekli olarak yerleşmemek, sadece para kazanmak veya politik, ya da askerî bir amacı izlememek üzere, serbest bir ortam içinde, iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma, dost ve akraba ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir gece süreyle konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan, bir tüketim olayı, sosyal bir olay, ağır, bütünleşmiş hizmet ve kültür endüstrisidir (Olahı ve ark., 1983:18).

Turizm, ileri teknoloji, araç-gereç zenginliği, bilgi, yetenek, tecrübe, yaratıcılık, üretkenlik isteyen, alt yapı-üst yapı-ulaşım-iletişim-işletme-üretim-hizmet-derleme-pazarlama-tanıtım-etkileşim-tüketim-organizasyon-kültür-sanat-rekreasyon ve benzer öğeler içeren zahmetli, artistik bir uğraş ve meslektir (Soley, 1991:35).

Turizm insanlar arasında karşılıklı dostluk ilişkilerinin kurulmasına ve geliştirilmesine, kültür, örf-âdet ve tarihî geçmişleriyle ilgili bilgiler edinmesine, doğal, sosyal ve kültürel çevrenin korunması ve değerlendirilmesine olanak

tanınmaktadır. Böylece ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve hukuksal ilişkilerin iyileştirilmesine neden olmaktadır (www.kulturturizm.gov.tr).

Bu tanımlamalara göre turizm, sadece tüketim yönü olan, para kazanma amacı taşımayan seyahat ve konaklamaların bir sonucudur. Seyahat ve konaklama fonksiyonları da esasen geçici olarak yer değiştirme eyleminin parçalarıdır (Bayer, 1992:12). Turizm, bugün bütün ülkelerin sosyal yaşamlarında ve gelişmelerinde büyük rol oynamaktadır. Turizmin üstlendiği bu rolü şu şekilde açıklamak mümkün olabilmektedir. Turizm,

- Ülkenin tanıtımında önemli bir araç ve etkili bir alandır.
- Doğal güzellikler ve çekicilikler tarihsel, arkeolojik ve folklorik değerler, mekânlar gibi kültürel öğeler ve ortamlarla teknolojinin iç içe geçtiği dev bir endüstridir.
- Uygarlığın, sosyal refahın ve kalkınmanın temel göstergelerinden biridir.
- Zorunlu çalışma ortamlarında ve yapay olan çevrede (kentler) bulunan insanlara sağlıklı dengelenmiş doğal, kültürel ortamlar sunarak sosyal ve bireysel huzuru sağlamada önemli bir görev üstlenir.
- Bir yerde turizm etkinliklerinin var olabilmesi, o yörenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin korunması ile mümkün olabilir.
- Bir alanda yapılan turistik plânlamalar çevreye estetik düzen vererek beraberinde kişilere dinlenme, eğlenme ve spor yapma olanakları da tanıyan tesisler öngörmektedir.

Ülkenin sahip olduğu değerleri koruyarak yaşatmak ve bu değerlerin sürekliliğini sağlayacak tedbirleri almak, bunların tanıtımını sağlayarak ülkeye ekonomik girdi sağlamak turizmin en önemli politikasıdır (Soley ve ark., 1986:42).

Turizm ile ilgili tanımlarda turizmin ekonomik yönü genellikle dikkate alınmamaktadır. Oysa, turizm, ekonomik yönü daha ağır basan faaliyetler toplamıdır. Turizmin tanımı içerisinde şu özellikler vardır:

- Turizm, öncelikle bir seyahat olayıdır. Ancak, söz konusu seyahat, kişilerin kendi oturdukları yerin dışında olmakta ve devamlı yerleşim amacını taşımamaktadır.
- Turizm olayında seyahat, kişilerin kendi arzularıyla gerçekleşmekte ve tamamen serbestlik söz konusu olmaktadır.
- Turizmde seyahat, ticarî veya siyasi bir amaçla yapılmamaktadır. Bu nedenle, eğlence, din, spor, sağlık, eğitim, kültür, çevreden uzaklaşma, yeni yerler bulma ve görme amacıyla yapılan seyahatler turizm olarak ifade edilmektedir.
- Turizm, seyahat eden insanların seyahatlerinin başlangıcından sonuna kadar, tüm gereksinimlerine cevap veren organizasyonları da kapsamaktadır (Akat, 2000:3).

Turizm etkinlikleri turizmin fonksiyonlarına bağlı olarak şekillenmektedir. Kişi hangi motifin etkisi ile seyahate karar vermiş ise, buna uygun bir turizm türü kendini göstermektedir. Kısacası turizm ihtiyaçlara göre şekillendiği için kesin bir gruplama yapmak olanaksızdır. Ancak, Çizelge 1'de olduğu gibi çeşitli gruplandırma denemelerinde de bulunulmuştur (Olalı ve ark., 1983:22).

Turizm (Doğanay, 2001:11):

- Bir bölgeye, ya da bir ülkeye (yurt dışından veya yurt içinden) turist çekmek için alınan her türlü önlem demektir,
- Gelir getirici ekonomik sektörlerden biridir,
- Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif karşılaşmalar yapma, temsil veya konser verme, bilgi ve görgüsünü artırma gibi amaçlarla, ya da sadece zevk için (duygusal amaçlarla) yapılan gezi (seyahate çıkma), demektir.

Bu sonuncu tanım yakından incelenince, turistik hareketlerin, bir serüven (macera), ya da amaçsız bir gezip tozma olmadığı, kolayca anlaşılmaktadır. Gerçi bu hareket, zevk için yapılan gezi diye de tanımlanır. Ama turistik geziler, sadece zevk

için (duygusal amaçlarla) yapılmaz. Bir ihtiyaç olması dolayısıyla, dinlenme amacı ile de yapılır. Yeni yerler ve toplumlar görme ve bunları yakından tanıma gibi amaçlarla da yapılmaktadır.

DEĞİŞİK ÖLÇÜTLERE GÖRE TURİZM TÜRLERİ

Çizelge 1. Turizm Etkinlikleri ve Turizm Türleri

1. Turistin Geldiği Yere Göre Turizmin Türleri - Dış Turizm - İç Turizm 2. Turist Sayısına Göre Turizm Türleri - Ferdi Turizm - Kitle Turizmi - Kolektif Turizm 3. Seyahat Zamanı Seçimine Göre Turizm Türleri a) Turizm Sezonuna Göre - Sezon Turizmi - Yarı Sezon Turizmi - Sezon Dışı Turizm b) İklim Saatlerine Göre - Yaz Turizmi - Kış Turizmi c) Konaklama Süresine Göre - Günlük Turlar - Hafta Sonu Turları - Haftalık Turlar - Bir Ay Süreli Turlar d) Uzaklıklara Göre - Kısa Mesafeli Turlar - Uzun Mesafeli Turlar - Transit Turizm 4. Konaklama Süresine Göre Turizm Türleri a) Kısa Süreli Turizm - Günlük Turlar - Hafta Sonu Turları b) Uzun Süreli Turizm 5. Turistik Sosyal Seviye ve İsteklere Göre Turizm Türleri - Sosyal Turizm - Geleneksel Turizm - Lüks Turizm	6. Amacına Göre Turizm Türleri A) Dinlenme Turizmi B) Kültür Turizmi - Tarihî ve Ören Yerleri Ziyaretleri Turizmi - Kültürel Yörelere Gezme Turizmi - Doğal Varlıkları Gezme Turizmi - Dinsel Turizm C) Sağlık Turizmi - Kaplıca Turizmi - Kür Turizmi - Zayıflama Turizmi - Tedavi Turizmi - İçmeler Turizmi - Yayla Turizmi D) Ticaret Turizmi - İş Turizmi - Ticaret Turizmi - Sergi ve Fuarlar Turizmi E) Kongre Turizmi F) Spor Turizmi - Aktif Spor Turizmi - Dağcılık Turizmi - Kış Turizmi - Kampçılık Turizmi G) Eğlence Turizmi H) Sosyal Turizm - Aile Boyu Turizm - Grup Turizmi - Dernek Turizmi - Gençlik Turizmi - Üçüncü Yaş Turizmi I) Politik Turizm - Diplomatik Turizm - Politik Gösteri Turizmi İ) Macera Turizmi - Dağ Gezileri - Mağara Gezileri
---	--

Kaynak: Olalı ve ark.,1983:25.

1.1.1.2. Boş Zaman ve Rekreasyon Kavramları

Boş zamanları değerlendirme, rekreasyon ve turizm birbirine çok yakın olgulardır. Boş zaman, iş ve yaşamla ilgili zorunlu sorumluluk ve görevler yerine getirildikten sonra arta kalan zamandır. Birey bu zamanı kendi adına özgürce kullanmak hakkına sahiptir. Boş zaman, bir kişinin günlük hayattaki sorumluluklarından özgür olması ve aynı anda bu kişinin ufkunu açacak aktivitelerle doldurabileceği zamandır (Aransson, 2000:56). Serbest zaman ve ilgili faaliyetlerin ortaya çıkabilmesi için iki temel koşulun dikkate alınması gerekmektedir. Bunlar:

- Bireyin karar ve tercihlerinde tutum ve davranışlarında özgür olması,
- İleri derecede teknik ve toplumsal iş bölümü ve farklılaşmanın olması. Bununla bağlantılı olarak ücretli çalışmanın öteki toplumsal faaliyetlerden ayrılması, iş yaşamının kesin sınırlarla belirlenip kurala bağlanması ve örgütlenmesi, böylece serbest zamandan ayrılması (Güler, 1988:82).

Rekreasyon, boş zamanı değerlendirme biçimlerinden birisi olarak algılanmaktadır. Kelime olarak dinlendirmek, eğlendirmek, canlandırmak anlamına gelen Latince köklü "recreatio", İngilizce "recreate", Fransızca "recreer" fiillerinden türemiştir (Dinçer, 1993:103).

Vogler'e göre rekreasyon, "Kişinin fiziksel ve psikolojik olarak kendisini tekrar kazanabilmesini sağlayan serbest zaman değerlendirmesidir" (Korça, 1989:80). Demers rekreasyonu, "insanların katıldıkları ve daha sonra tatmin oldukları faaliyetler" olarak tanımlar. Carlson, Deppe ve MacLean'ın yaptığı tanımda da rekreasyon, "katılanların gönüllü olarak giriştikleri ve anında tatmin oldukları, hoşagiden herhangi bir boş zaman deneyi" olarak ele alınmaktadır (Dinçer, 1993:103). Smith ise, rekreasyonun, "boş zaman, turizm, spor, oyun ve bir dereceye kadar da kültür gibi olayları içine aldığı" belirtmektedir (Özgüç, 1984:201). Sağcan'da rekreasyonu, "insanların boş zamanlarında eğlence ve tatmin dürtüleri ile gönüllü

olarak katıldıkları bedensel ve ruhsal yorgunluklarını giderici, onlara fiziksel, ruhsal ve yaratıcı güç kazandıran eylemler" olarak tanımlamaktadır (Sağcan, 1986:20).

Tanımlardan da anlaşılabilceği gibi rekreasyon, yorulan insanın dinlenip yeniden canlılık kazanabilmesi için boş zamanlarında yaptığı etkinliklerinden birisidir. Rekreasyon, genellikle boş zamanlarda yapılmakla birlikte, her boş zamanda yapılan faaliyetler rekreasyon olarak tanımlanmamalıdır. Rekreasyon fâaliyetlerinin yapıldığı alanlar başlıca iki ana grupta toplanabilir (Güleç, 1988:81-85).

- i. Kullanıcıya yönelik rekreasyon alanları, yoğun bir gelişmenin etkilediği ve kentsel merkezler yakınındaki alanlar,
- ii. Kaynağa dayalı rekreasyon alanları, kaynak çeşidinin, alanın kullanım biçimini ortaya koyduğu ve genelde gelişmenin düşük yoğunlukta olabildiği yerler.

Kaynağa dayalı rekreasyon alanlarının bir kısmı turizm amaçlı etkinliklerin yapıldığı alanlarla çakışmaktadır. Bu nedenle turizm ve rekreasyonun kaynakta birleşen, amaçta farklılık gösteren iki değişik hareket biçimi oldukları söylenebilir. Örneğin, yaylalarda hem günübirlik rekreatif etkinlikler (piknik yapma, çevre gezileri vb.), hem de konaklamaya dayalı turizm etkinlikleri (avlanma, rafting, fotosafari gibi sportif ve bilimsel araştırma etkinlikleri) yapılabilir (Özyaba, 2001:7).

Bovy ve Lawson, turizm ve rekreasyon arasındaki farklılıkları piyasa, organizasyon ve finans açısından incelemişlerdir (Çizelge 2) (Bovy, Lawson, 1998:92).

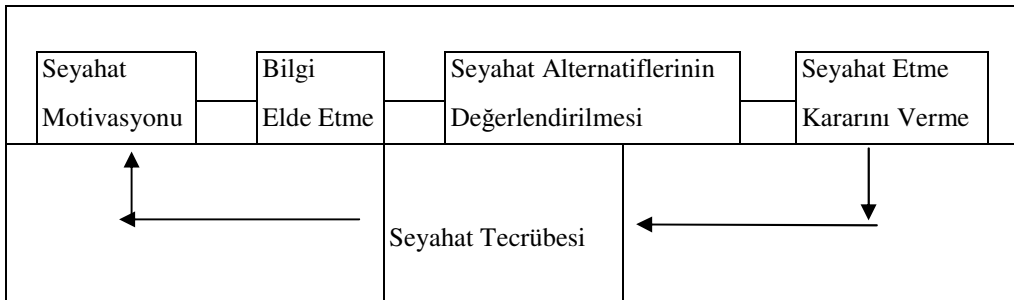
Karşılaştırma Kriterleri	Turizm	Rekreasyon
Olanaklar	Ticarî olabilirlikler içinde özel sektör tarafından geliştirilir.	Kamu eliyle düzenlenir.
Seçim	Uluslararası turistik çekiciliklere bağlı olarak geniş bir güzergâh seçimi vardır.	Alternatifler genellikle kısıtlıdır ve gidilecek yer, zaman ve uzaklığa bağlıdır.
Çevre Kalitesi	Özelliği itibariyle tek olan güzergâhların seçimi önemli bir faktördür.	Kırsal alanda, ya da kent dışında olması önemli bir faktördür.
Organizasyon	Aracı kurumlar yardımıyla (tur organizatörleri, acenteler) yapılır.	Kulüpler ve birlikler aracı olabilir.
Kullanıcı Sayısı	Belirlenen mekânda sınırlı barınma olanakları vardır.	Belirlenen katılımcıların istekleri, mevcut donatı olanakları ile sınırlıdır.
Kaynak Talebi	Her mevsimde yoğun kullanıma hassas bir talep söz konusudur.	Hafta sonu ve tatillerde çoğalan kalabalığın kabul edilebildiği kadardır.
Ekonomik Faydalar	Sermayenin hızlı akışı, işgücü ve turist harcaması söz konusudur.	Sınırlı işgücü (çoğunlukla mevsimlik) ve sınırlı turist harcaması söz konusudur.

Çizelge 2. Turizm ve Rekreasyonun Farklılıkları
Kaynak: Bovy, Lawson, 1998:92.

1.1.1.3. Turist

Turist, turizm tanımındaki özelliklere uygun olarak, belirtilen nedenlerin etkisi ile belirli bir süre için seyahat eden, ziyaret ettiği yerde yirmi dört saatten fazla kalan veya ülkenin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme yapan, malî gücü, zamanı ve maddî imkânları sınırlı olan, rahatına düşkün, geleneklerini koruyan, temizlik ve kendine uygun konfor arayan, maceraperest olmayan insandır.

Bir turistin seyahat seçim süreci ise, şöyledir:

Şekil 1. Seyahat Seçim Süreci (Akat, 2000:4).

Uluslararası bir ölçü içinde yabancı turist ve benzeri kavramların tanımlarını da aşağıdaki gibi yapılabilir:

- Yabancı Turist: Sürekli konaklama yerinin bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye, iş, aile ziyareti, merak, din, kültür, eğitim ve öğretim, spor, dinlenme, eğlence, dost ve akraba ziyareti nedenleri ile seyahat eden, her çeşit toplantılara (dinî, politik, akademik vs.) katılmak üzere giden, gittiği ülkede 24 saatten fazla süre ile kalan veya ülkenin konaklama tesislerinde en az bir geceleme yapan kişidir.
- Yabancı Ziyaretçi: Bir ülkeye gelen ve konaklama süresi 24 saati aşan veya 24 saatten az olan tüm yabancı kişilerdir.
- Yabancı "Ekskürsiyonist" (Günü Birlikçi-Transit Yolcu): Gittiği ülkede 24 saatten daha az kalan veya ülkenin bir konaklama tesisinde bir geceleme yapmayan, seyahat eden kişidir.
- Turist Olmayan Yabancılar: Bir ülkeye birbirinden farklı nedenlerle gelen (göçebe, mülteci, konsolosluk temsilcisi, yabancı diplomatlar vs.) ancak, turist ve günübirlikçi kabul edilmeyen yabancılardır (Özdemir, 1992:12–13).

1.1.1.4. Turistin Özellikleri

Turistlerin özellikleri genel olarak şöyle sıralanabilir (Aker ve Serter, 1989:6):

- Turist, daha önce de belirtilen nedenlerle, geçici bir süre için evinden, yöresinden veya yurdundan ayrılmış bir kişidir ve gittiği yerden son derece memnun olarak dönmek ister.
- Turist, geldiği yerde para harcadığı için, bu paranın karşılığını mutlaka fazlasıyla görmek ister. Çünkü, ister zengin ister fakir olsun, turistin parası kıymetlidir ve onu çarçur etmek istemez. Harcamalarında çok özen gösterir. Para ödenen her işten, her şeyden, uygun karşılık beklenir. Turist de ödediğinin karşılığını ister.
- Turist, bir bakıma, dünyanın en hassas insanlarından biridir. Kolay kolay memnun olmayabilir. Çok kolay hadise çıkartabilir. Kendi evinde bile sahip

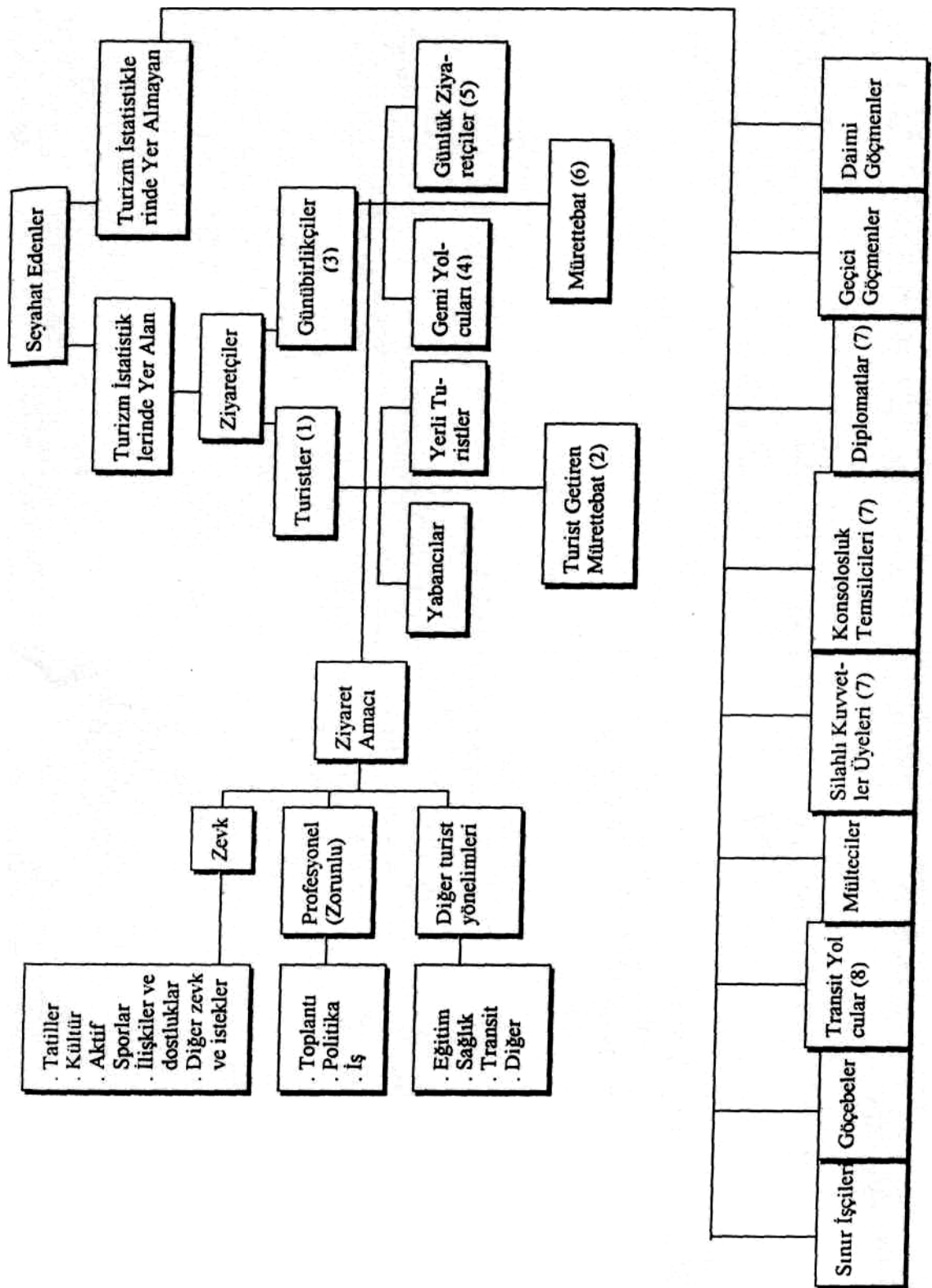
olmadığı rahatlığı sizden bekler.

- Turistlerin çoğu macera peşinde de değildir. Her işinin rast gitmesini bekler. Aksamalar onu çok rahatsız eder.
- Turistin zamanı çok değerlidir. En az zamanda en çok yeri görmek, en çok faydayı elde etmek, yeterince eğlenmek ve dinlenmek ister.
- Turist, her ne kadar, kendi yaşadığı bölgeden ve ülkeden geçici olarak ayrılmış ve yenilik peşinde olsa da, yine de bir ölçüde, yaşam biçimini fazla değiştirmek istemez, geleneklerine, alışkanlıklarına bağlıdır. Bu alışkanlıklarına ters düşülmemelidir.
- Turist oldukça alıngandır. Çabuk küser gider ve bir daha da gelmeyebilir.

Turistler için sayılabilecek bu özellikleri göz önünde bulundurarak şöyle bir tanımlama yapmak da mümkündür:

"Turist, ülkemiz, beldemiz, kuruluşumuz ve çıkarlarımız için, mutlaka memnun etmemiz gereken konuğumuzdur. "

Dünya Turizm Örgütünün (WTO) ayrıntılı olarak belirlediği ziyaretçi sınıflaması da, Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2. Dünya Turizm Örgütü'nün (WT0) tanımladığı ziyaretçi sınıflandırması (Inskeep, 1991:30).

1.1.1.5.Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm, boş zaman ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ilişkin ekonomik bir kararlarla başlayan ve yatırım, tüketim, istihdam, ihracat ve kamu gelirleri gibi ekonomik boyutları bulunan bir olaydır.

Bir ekonomide turizm sektörünün geliştirilmesinin akılcı nedenleri ve beklenen sonuçları incelendiğinde, bu sektörün, ekonomideki rolü ve önemi de ortaya çıkmaktadır. Ancak, unutulmaması gereken nokta, turizmin ekonomik yararlarının gerçekleşebilmesinin, hükümetlerin turizm politikalarına ve turizm geliştirme projelerini uygulama ve denetleme yeteneklerine bağlı olduğudur.

Gelişmekte olan birçok ülke açısından turizmin çekici yönlerinden en önemlisi, ekonomik yararlılığını daha kısa sürede gösterebilmesidir. Bir turizm yatırımının getiri sağlamadan önceki hazırlık dönemi, diğer sektörlerdeki yatırımlara oranla çok daha kısadır. Turizm, başarılı bir tanıtım kampanyasından bir, ya da iki yıl sonra, büyük gereksinim duyulan döviz girdisini sağlayabilen, gelir ve istihdam artışı yaratabilen bir sektördür. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmede karşılaştıkları en büyük sorun olan döviz darboğazının aşılmasında, turizm sayesinde elde edilen dövizler bir çıkış yolu olabilmektedir. Ayrıca, turizm harcamaları ve turizm amaçlı yatırımlar da, çoğaltan katsayısıyla orantılı olarak ekonomiye bir canlılık kazandırmaktadır (Tutar, 1990:126).

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında, verimlilik, turizmde daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, turizmde marjinal sermaye/hasıla oranı düşük kalmaktadır ve bu oran ne kadar düşükse, yeni yatırımın verimliliğinin o kadar yüksek olduğu kabul edilir (Barutçugil, 1986:34).

Turizm, gelir ve refahın ülkeler arasında ve ülke içinde yeniden dağılımını sağlar. Uluslararası turizm hareketlerinin gelişmesi, gelişmiş ülkelere giden turizmci sayısının artması, gelişmekte olan ülkelere doğru bir gelir akımı doğurur. Belirli turizm çekiciliklerinin gelişmekte olan ülkelere ve bölgelere yoğunlaşması ve ayrıca, emek-yoğun faaliyetlerin turizmde önemli bir yer tutması, gelir ve refahın bölgeler ve toplum kesimleri arasında

dengeleyici yönde yeniden dağılmasını sağlar.

Turizmin ister iç, ister uluslararası olsun temel ekonomik önemi, gidilen yerin normal sakinlerine, ziyaretçi harcamalarının kazandırdığı gelir olarak özetlenebilir. Her yıl turizm akımları yoluyla gelişmiş ekonomilerden diğer ekonomilere büyük miktarlarda değer aktarımı yapılır. Ev sahibi ülke ve yöreler için ziyaretçi harcamaları, bir gelir ve geçim kaynağıdır. Turizmin asıl önemli ekonomik etkisi, kendi ülke, ya da yörelerinde bulundukları zamanlardakinden daha büyük oranlarda harcama eğiliminde olan ziyaretçilerin, gittikleri yerlerde yarattıkları satın alma gücünde yatar. Turist harcamalarının yarattığı gelir akımı, paranın yeniden harcanması yoluyla ziyaret edilen turistik yerin ekonomisini bütünüyle etkiler.

Ödemeler bilânçosunun cari işlemler ana hesabının görünmeyen kalemler bölümünde yer alan turizm, dış ticaret açıklarını olduğu gibi cari işlemler açıklarını da dengeleyebilen bir kalemdir. Bunun için, uluslararası turizmin dünya ekonomisinde diğer sektörlerle kıyaslandığında, daha büyük ve önemli bir kalem oluşturduğu ve son yıllarda dünya mal ticaretindeki büyüme hızından daha hızlı bir büyüme oranına sahip olduğu görülür. Örneğin, 1990 yılında uluslararası turizm gelirleri (ulaşım hariç), dünyanın uluslararası mal ve hizmet ticaretinde % 6,8'lik payla petrol ve motorlu araçlardan sonra üçüncü en büyük bireysel kalemi oluşturmuştur. 1993 yılında her gün 1.37 milyon insan kendi ülkelerinden başka yerlere seyahat etmiş ve ortalama günde 608 dolar harcamıştır (Erdoğan, 1996:183-184).

Turizm, birçok ülkede en geniş istihdam olanakları yaratan bir sektördür. Dünyada yaklaşık 260 milyon insanı istihdam etmektedir. Başka bir ifadeyle, dünyadaki her 16 işçiden biri turizm sektöründe çalışmaktadır. Tüm uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7'si turizm alanına yapılmaktadır ki, bu da 166 milyar dolar vergi geliri yaratmak suretiyle kamu gelirlerine anlamlı katkılar sağlamaktadır (Erdoğan, 1996:184).

Turizmin ülke ekonomisi üzerinde, önemli faydalarının yanında, bazı sakıncaları da olabilmektedir. Dış ülkelere bağımlılığın artması, fiyat artışlarının

körüklenmesi, yerli halkın küçük bir kesiminin ülkenin turizm zenginliklerinden yararlanabilmesi bu sakıncalardan bazılarıdır. Ayrıca, turistlerin ithal malı tüketmeleri, bu tür tüketime yerli halkı özendirmeleri, turistik yatırımlarda ithal malzemelerin kullanılması ve yabancı sermayeli turistik işletmelerin yabancı personelinin ücret ve kâr transferi yapması gibi nedenlerle ülke dışına döviz çıkışı da olabilmektedir. Makro iktisat teorisinde millî gelir-harcama akımından "sızıntı" olarak adlandırılan bu durum, ev sahibi ülkenin net döviz kazancının görüldüğü, ya da umulduğu kadar yüksek olmaması sonucunu doğurabilmektedir.

1.1.1.5.1. Turizmin Ödemeler Bilânçosuna Etkisi

Uluslararası turizmin yarattığı döviz hareketleri, turist gönderen ülkenin döviz talebini, turist çeken ülkenin ise, döviz arzını arttırıcı bir rol oynar. Ancak, turizm sektörünün döviz arz ve talebini etkileyerek dış ödemeler bilânçosu üzerinde olumlu etkiler yaratması, diğer bir ifadeyle sektörün net döviz kazancı yaratması bazı şartların oluşmasına bağlıdır. Bunlar, aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Olalı ve Timur, 1986:39):

- Elde edilen dövizler için yapılan döviz giderleri (c) ile döviz gelirleri (r) arasındaki oran 1'den küçük olmalıdır: $(c/r < 1)$.
- Turizm sektörünün döviz girdisi payının, söz konusu ülkede turizm sektörü bulunmaması halinde, alternatif sektörlerin getireceği dövizden fazla olması gerekmektedir.

Turizmin, dış ödemeler bilânçosuna yansıyan kısmı, turist akımlarının yarattığı döviz gelir ve giderleridir. Başka bir anlatımla pasif dış turizm giderleri ile aktif dış turizm gelirleri arasındaki farktır ve o ülke için turizmin parasal karakterini simgeler. Ancak, turizm gelir ve giderleri ile ilgili veriler çoğunlukla sağlıklı bilgiyi içeriyor olmaması nedeniyle gerçeği yansıtmaktan uzak olabilmektedir.

1.1.1.5.2. Turizmin İstihdam Üzerindeki Etkisi

İstihdam terimi, ekonomi biliminde biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki

anlamda kullanılır. Geniş anlamda istihdam, bir ekonomideki bütün üretim faktörlerinin kullanılmasıyla ilgilidir. Eğer bir ekonomide sahip olunan üretim faktörlerinin tamamı kullanılıyorsa, o ekonomi maksimum üretim düzeyine ulaşmış olur ki buna "tam istihdam millî gelir düzeyi" denir. Buna karşılık, üretim faktörlerinden bir, ya da bir kaçının tamamı kullanılmıyorsa, bu durumda da "eksik istihdam millî gelir düzeyi" söz konusudur. Dar anlamda istihdam söz konusu olduğu zaman, sadece emek ve onun üretime katılması akla gelmektedir (Erdoğan, 1996: 227).

Turizmin parasal etkilerinin yanı sıra, ekonomide yarattığı reel etkilerin en önemlisi, emek-yoğun üretim tekniğinden kaynaklanan istihdam etkisidir (Korzay, 1992:289). Bu nedenle, turizm sektörü kendisinin doğrudan istihdama katkıda bulunması ve bu sektöre girdi veren diğer sektörlerle de dolaylı istihdam imkânları sağlaması dolayısıyla, ülkedeki toplam istihdamı etkilemektedir (Coltman, 1989: 226-227).

Turizm sektöründe makineleşme ve otomasyon imkânlarının sınırlı olması nedeniyle, sektörün meydana getirdiği istihdam yoğunluğu diğer sektörlerle göre daha yüksektir. Sektörde emek-yoğun üretimin hâkim olması nedeniyle turistik tüketim harcamaları, yüksek oranda doğrudan istihdam etkisi oluşturmaktadır. Bunun yanında turizm sektörüne mal ve hizmet sunan yan sektörlerle de yeni iş imkânları sağlayarak dolaylı istihdam etkisi meydana getirmektedir. Turizmin meydana getireceği dolaylı istihdamın niceliği sektörün yerel ekonomi ile ne kadar uyum sağladığına bağlıdır (Mill and Morrison, 1992:294).

Bir ülke ekonomisinde ve turizm sektöründe, turizm faaliyeti sayesinde arttırılan üç tip istihdam vardır (Şahin, 1990:53). Bunlar:

- Turizm sektöründe yer alan işletmelerdeki (konaklama ve yeme-içme vb.) turistik harcamalar yolu ile bu işletmelerde meydana gelen doğrudan istihdam artışı,
- Turistik harcamalar sonucu doğrudan gerçekleşmeyen, fakat turizm sektörü ile

ilgili olduğundan turizm arzı içinde yer alan, sektöre girdi veren diğer sektörlerde oluşan dolaylı istihdam artışı,

- Yerleşiklerin turizmden elde ettiği gelirleri yeniden harcaması sonucu meydana gelen ek istihdam artışı. Buna turizm çoğaltanın etkileri sonucu ortaya çıkan uyarılmış istihdam da demek mümkündür.

1.1.1.5.3. Turizmin Millî Gelir Üzerine Etkisi

Turizmin bir ülke ekonomisi üzerindeki en belirgin etkileri, ekonomik faaliyet hacminin genişleme ve canlılık kazanmasında görülür. Turistler, gittikleri ülkelere yanlarında götürdükleri para ile gelir enjekte etmelerinin yanı sıra, yaratılan katma değer ile de ülkenin millî gelirine katkıda bulunurlar. Bu katkı, özellikle gelişmiş ülkelerin turizm sektöründe çoğaltan mekanizması yoluyla daha belirgin bir hal alır.

Turizm yoluyla yaratılan gelirin istihdam ile çok yakından ilişkisi vardır, daha açık bir anlatımla, istihdam ve gelirin birbirine bağımlı değişkenler olduğu söylenebilir. Ulusal gelir rakamları genellikle, ücretler, faizler, kiralar ve kârlardan elde edilir. Turizm gibi emek-yoğun bir sektörde, ücretler ve maaşlar muhtemelen gelirin en büyük oranını oluştururlar. Gelirin tamamına yakın bir kısmı, gidilen yerdeki oteller, lokantalar ve diğer işletmelerde yaratılır. Bütün bu işletmelerde, daha fazla işgücü istihdam edilmesi, daha fazla gelir yaratılmasına yol açabilir.

1.1.1.6. Turizmin Sosyal Etkileri

Medeniyetin bölünmez parçası haline gelmiş olan turizm, bugün, ekonomik, sosyal, kültürel, teknik ve politik fonksiyonları ile uluslararası alanda en büyük ve en önemli sosyo-ekonomik olaylardan biri olma özelliği taşımaktadır.

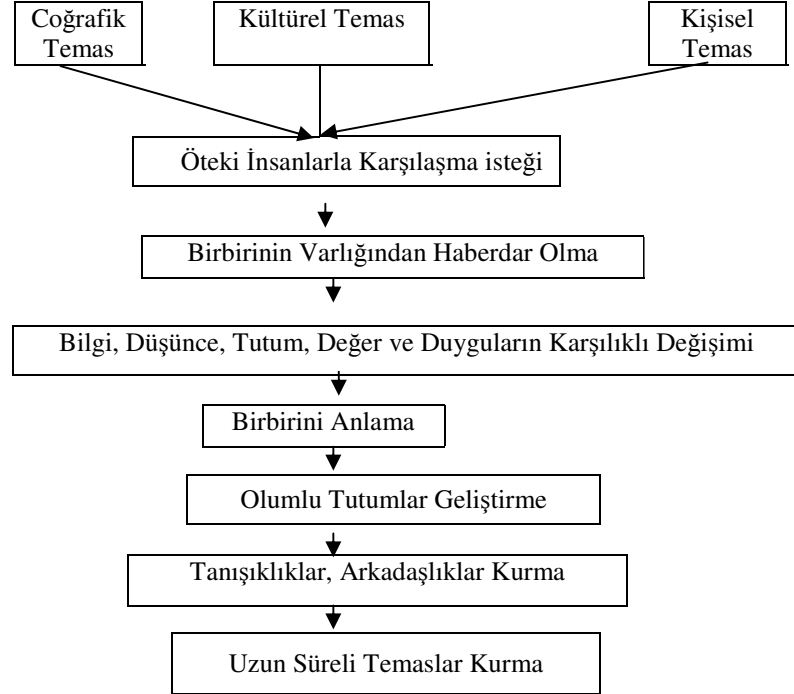
Her yıl, milyonlarca insan dinlenmek, eğlenmek, gezip görmek, öğrenmek veya iş seyahatleri yapmak için devamlı yaşadıkları yerleri geçici olarak terk etmekte, kendi ülkeleri içinde veya başka ülkelerde seyahat etmekte, konaklamakta, kısacası ekonomik ve sosyal hayatlarını belirli bir süre başka yerlere taşımaktadırlar. Bu geçici yer değiştirme, özellikle ulusal ve uluslararası alanda ve sosyo-ekonomik anlamda

geniş ve olumlu etkiler göstermektedir.

Turizm olayının insan yaşamındaki önemi kadar, toplum açısından da büyük önemi vardır. Turizm, bir toplumun dünya görüşünü, anlayışını ve başka ülke insanları hakkındaki düşüncelerini etkileyen sosyal bir olaydır. Turizm etkinliklerine katılarak başka ülkelere seyahat eden insanlar, o ülke insanlarını çeşitli açılardan etkileyebilecekleri gibi onlardan da önemli ölçüde etkilenebileceklerdir (Barutçugil, 1987:31).

İnsan ilişkileri açısından bakıldığında, sanat ve bilim etkinliklerinden sonra turizm, uluslararası ve ulusal boyutta insanlara birçok alternatifler sağlamaktadır. Turizm barış ve arkadaşlık ortamı yaratırken, aynı zamanda kişisel özgüven ve kültürü geliştiren evrensel bir aktivite de olmaktadır.

Turizm, doğrudan doğruya bir savaşa son verme veya düşmanca duyguları ortadan kaldırma gücüne sahip olmamakla birlikte, Şekil 3’de gösterildiği gibi, yaşanan bir döngü aracılığı ile barışçıl bir ortamın sağlanmasında faydalı olabilir (Akat, 2000:38).

Şekil 3. Turizm Aracılığıyla Barışa Giden Yol (Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı 87, 1989: 51).

1.1.1.6.1 Turizmin Sosyal Çevre Üzerine Etkisi

i) Turizmin Sosyal Çevre Üzerine Olumlu Etkisi

İnsanlar, turizm sayesinde değişik kültür ve sanatları tanımak olanağı bulurlar. Böylece turizm, değişik kültür ve sanatlar arasında değişimi sağlayan, insanların kültür düzeylerini arttırmaya olanak veren bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlar kendi kültürleriyle birlikte, değişik sanatları karşılaştırarak kendi kültürünü tanıma, bununla birlikte diğer kültürlerdeki farklılıkları göz önünde bulundurarak, ayrı yaşam biçimlerini görme fırsatı bulurlar. Kültür ve sanat eserlerine sahip ülkeler, bu sosyal kaynağı korumak gereğinin ve zorunluluğunun bilincine varırlar.

Turizmin diğer bir etkisi de, toplumun dışa açılmasını ve toplumun değer

yargılarının değişim süreci açısından hızlanmasını sağlamaktır (Uluslararasılaşma, Küreselleşme/Globalleşme) (Akat, 2000:42).

ii)Turizmin Sosyal Çevre Üzerine Olumsuz Etkisi

Turizmin gelenekleri bozucu bir etkisi olabilir. İnsan, turist olarak ortama girmekle moral ve davranış olarak kişiliğinden farklı bir imaja bürünmektedir veya entegre olmaktadır. Bu da turistin ziyaret ettiği ülke ve bölgenin gelenekleri üzerine etki göstermektedir. Yabancıda uygun görülen kişilik, yerli halkta hızla turiste benzeme isteği uyandırır. Bazıları tarafından "kültürel kirlenme" olarak adlandırılan bu oluşum, giyim-kuşamdan, yemek biçimine kadar kendini hissettirmektedir.

Turizm, ülkeleri ve toplumları “anonimleştirmek”tedir. Böylece ülke içinde belli bir imajı saptamak ve geliştirmek güçleşir.

Sosyal nitelikteki diğer bir olumsuz etkisi de, turistik tesislerde hizmet veren kişilerin kendilerini köle gibi hissetmeleridir.

Turistlerle birlikte olmak, daha fazla tüketim harcaması yapmak, arzusu, doyurulmayan yeni istekleri ve hoşnutsuzlukları yaratmaktadır.

Bu olumsuzluklara rağmen, turizm toplulukları, ekonomik yapıları ve insanların boş zaman kullanma alışkanlıklarını gereğince olumlu şekilde de değiştirir, yeni yaşam biçimleri geliştirir, bu gelişmeler giderek toplumsal gelişmeyi hızlandırır (Akat, 2000:43).

Turizmin çevre üzerindeki kısa ve uzun dönem etkileri Çizelge 3’de gösterilmiştir.

Çizelge 3. Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri: kısa ve uzun dönem etkileri

a) Kirlilik Etkileri
• Hava kirliliği
• Su kirliliği
• Bölge kirliliği
• Gürültü kirliliği
b) Doğal Kır Manzarası Kayıpları: Tarım ve Kır Arazileri
• Turistler için tesis yapımı
• Doğal alanlara (orman, ya da kıyılara) giriş olanağı verilmesi
c) Flora ve Fauna Tahribatı
• Belli flora ve fauna kaybı
• Önemli bitki ve hayvan çeşidinin yok olması
d) Kırsal Alanda, Tarihî Yer ve Yapılarda Bozulma
• Çok fazla ziyaretçinin kabul edilmesi
• Ziyaretçiler için uygun yerlerin yapılması
e) Kalabalıklık Etkisi
• Turist kalabalıklığı
• Trafik kalabalıklığı
f) Anlaşmazlık Etkisi
g) Rekabet Etkisi

Kaynak: Coccossis, Nijkamp,1998:7

1.1.1.6.2. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Etkisi

Turizm ve fiziksel çevre, birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisindedir. Turizm fiziksel çevrenin çekim öğeleri üzerinde kesin bir etkiye sahiptir.

Turizmin çevre üzerindeki etkilerinin büyük kısmı doğanın sunduğu verilerin sergilenmesi veya sunulması ile gerçekleşmektedir. Buna karşın gerçekleşen turizm faaliyetleri fiziksel çevre üzerinde çeşitli şekillerde etki göstermektedir. Bu etkiler doğal ve tarihî çevrenin tahribatı şeklinde olabileceği gibi, onların kazanılmasına yönelik ciddi önlemlerin alınması şeklinde olumlu yönde de olabilmektedir (Akpınar, 2001:5).

Turizm çevre değerlerini, kıyıları, ormanları, diğer kentsel ve arkeolojik sit alanlarını amaçlarına uygun tüketeceği bir ürün haline getirmiştir.

Ekonomik değeri olan bir sektör olarak turizm endüstrisinin gelişmeye katkısı yadsınamayacak boyuttadır. Ancak, çevreye olan etkisi düşünüldüğünde ekonomi ve

ekoloji dengesinin kurulması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Karaman, 1996:57).

Turizm sektörü etkinlik sürecinde çevre ile etkileşim açısından yedi aşamalı özellikler göstermektedir. Bu aşamalar keşfetme, girişimde bulunma, geliştirme, olgunlaşma, doyuma ulaşma, inişe geçme ve yenilenme süreçlerini içermektedir (Akpınar, 2001:6).

1.1.1.6.2.1. Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Olumlu Etkileri

Turizmin çevrenin korunması yönündeki bilinçlenmeye olan katkıları başlıca dört alanda gerçekleşmektedir.

- Turizm mevcut tarihî yöre, anıt ve yapıların restorasyonu, ya da iyileştirilmesi önünde itici bir güçtür.
- Turizm eski yapıların yeni kimlikleriyle bugün de yaşamalarını sağlayacak düzenlemeleri özendirir. Eski hanlar, kışlalar, sarnıçlar, kaleler restore edilerek otel, restoran vb. tesislere dönüştürülmektedir.
- Turizm çevrenin korunmasına hız verilmesini sağlar.
- Turizm çevrenin korunmasına ilişkin önlemlere plânlama ve yönetsel bir boyut eklenmesini sağlar. (Akdoğan ve Kozak, 1996:79).

1.1.1.6.2.2 Turizmin Fiziksel Çevre Üzerinde Olumsuz Etkileri

Turizm etkileri, tüm önlemlere rağmen fiziksel çevreyi tahrip etmektedir. Bunun başlıca nedeni kitle turizmi nedeniyle çevresel değerlerin bozulmasıdır.

Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir:

- Turistik yerleşim doğal çevreyi tahrip etmekte ve fiziksel dengeyi bozmaktadır.
- Turizm doğal manzaranın bayağılaşmasına neden olmaktadır. Yağma edilen kıyıları doğaya uymayan anarşik yapılar gibi.
- Turizm tarihî sit alanlarının maddesel olarak kirlenmesine neden olmaktadır.

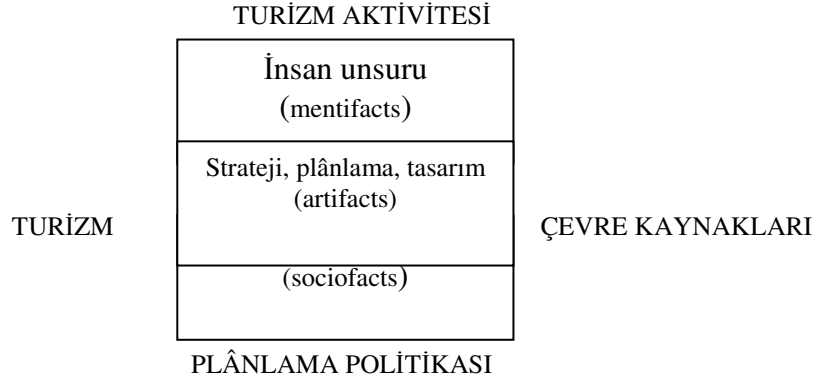
Piknik artıkları gibi.

- Turistik mal ve hizmetlerin üretim ve tüketimden kalan zararlı artıklar çoğu kez doğayı kirlettiği kadar, kişilerin sağlığı için de tehlike oluşturmaktadır. Altyapısı yeterli olmayan turistik yörelerde yoğunlaşma nedeniyle ortaya çıkan çöplerin toplanamaması, kanalizasyon sularının denize boşaltılması gibi.
- Turizmin fiziksel çevre üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi de, çevreyi rahatsız eden bir unsur olarak ele alınması gereken gürültü kirliliğidir.
- Turizm yalnızca sahil kıyısında değil, yoğunlaşmanın olduğu tüm yörelerde düzensiz kentleşmeye neden olmaktadır.
- Uluslararası düzeyde iyi korunmuş çevre, tüm ülkelerin en büyük turizm kaynağını oluşturmaktadır (Akdoğan ve Kozak, 1996:79).

1.1.1.6.3. Çevre ve Turizm İlişkisi

Çevre, doğal anıtları, deniz, göl, akarsu ve kıyıları, ormanları, arazi yapısı, fauna ve florası ile turizmin doğrudan, ya da dolaylı yoldan yararlandığı en önemli kaynaktır. Ayrıca, kültür ve sanat yapıtları, sanatsal şehirler, tarihî eserler, mimarî eserler, müzeler de turizmin temel kaynaklarından olan çevre değerleridir. Bu değerler ve turizm arasındaki ilişkileri etkileyen faktörler, kurallar, politikalar, örgütlenme biçimleriyle ilişkili sosyal faktörler (sociofacts), stratejiler, fiziksel plânlama ve tasarım (artifacts) ile turizm imajı, turist ve konuk edenlerin tutum ve davranışlarını kapsayan insan unsuru (mentifacts) olarak temel üç grupta toplanabilir. Bu faktörler arasındaki ilişkiler Şekil 4'de yer almaktadır. Çevreye uyumlu bir turizm için temel beklentiler şöyle sıralanmaktadır (İnceoğlu, 1996:38):

- Yeniye, özele olan meraka bağlı araştırma isteği,
- Küçük gruplarla, başka insanlarla bir arada olma, sosyal deneyim,
- Dağ yürüyüşlerinde, spor etkinliklerinde biyotik bir deneyim sağlama.
- Açık havada yaşam sevgisi duyma.

Şekil 4. Turizm ve Çevre İlişkileri (Çabuk, 1996:47).

1.1.1.6.4. Turizmde Çevreye Duyarlı Yaklaşımlar

Dünya çapında tüm çevre sorunları, 1950'li yıllardan bu yana ortaya çıkmıştır. Bu nitelikteki on kadar çevre sorunundan dokuzu, 1970'ten sonra önem kazanmış, çevre sorunları gündemdeki başlıca konulardan biri haline gelmiştir.

Turizmde 1990'larda gelişen sürdürülebilirlik yaklaşımına ulaşmada etkili olan turizm ve çevre kavramlarının geçirdiği evrim Çizelge 4'de ifade edilmiştir.

Doğal ve kültürel çevreye olan etkileri göz ardı eden kitle turizmine alternatif sunan yeni turizm örnekleri görülmeye başlanmıştır. Turizm ve çevre konusunun gündeme gelmesiyle ortaya çıkan çevreye duyarlı turizm tiplerinden biri de eko turizmdir (Baştanlar, 2001:11).

Çizelge 4. Zaman İçinde Çevre ve Turizmin Kazandığı Boyutlar

DÖNEM	ÇEVRE	TURİZM
1950'ler	Faydalan ve kullan	Keşfetme ve ilgi dönemi Kitle turizminin başlangıcı
1960'lar	Bilinçlenme Kamuoyunun ilgisi ve protestolar	Gelişme, büyüme Çevre unsurları atraksiyon mahiyetinde
1970'ler	Kurumsallaşma ABD'de Çevre Koruma Dairesinin kuruluşu Hava ve su kirliliği gibi gözle görülür kirlilikle ilgili kaygılar	Büyüme ve başarı dönemi Pazarlama Etkiler konusunda akademisyenlerin araştırmaları
1980'ler	Çevredeki toksik maddelerle ilgili kaygılar: asit yağmuru, küresel ısınma ve ozon tabakası	Genişleyen dünya pazarları ve teknolojik ilerleme
1990'lar	Ormanların yok olması, iklim değişiklikleri, çölleşme ve küresel etkiler	Eko turizm, sürdürülebilir gelişme

Kaynak: Toker, 1995:49.

1.2. Turizm Türleri

Turizmi çeşitli bakış açılarından türlere ayırmak olasıdır. Turizmin özünü oluşturan seyahat etme bakış açısından, iç ve dış turizm şeklinde bir ayırım yapılabilir. İç turizm, kişilerin kendi ülkelerinin sınırları içerisinde turizm amacına yönelik yer değiştirmeleri ve konaklamaları ile ortaya çıkan faaliyetlerdir.

Dış turizm ise, kişilerin kendi ülkeleri dışında yaptıkları yer değiştirme ve konaklama faaliyetlerinin toplamıdır. Özellikle dış turizmin önemi, ülkeler açısından büyüktür. Dış turizm ülkeye gelenler ve ülkeden başka ülkelere gidenler şeklinde ikiye ayrılabilir. Başka bir ifadeyle, aktif (incoming) dış turizm ve pasif (outgoing) dış turizm şeklinde bir ayırım yapılabilir.

Herhangi bir kıstas ele alınmadan turizmin amaca göre genel türleri olarak; sağlık turizmi, sosyal turizm/kitle turizmi, dağ ve kış turizmi, gençlik turizmi, üçüncü yaş turizmi, yat turizmi ve dinî turizm/inanç turizmi sayılabilir (Akat, 2000:18).

1.2.1. Sağlık Turizmi

Bilindiği gibi, teknolojik gelişmeler toplum yararına olduğu kadar toplum sağlığına olumsuz etkiler de yapmaktadır. Genellikle söz konusu olumsuzlukların giderilmesi için kişiler, sağlık amacıyla turizm faaliyetlerine katılmaktadırlar. Başka bir deyişle, turizmin amacı, yalnız eğlence, yeni yerler ve insanlar görmek değil, aynı zamanda, şifalı su kaynaklarından ve iklim tedavisinden de yararlanmaktır. Sağlık nedeniyle turizme katılma, aşağıda belirtilen biçimlerin doğmasına yol açmıştır.

- Klimatizm, açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmak için dağ istasyonlarında ve deniz kenarlarında uygulanan bir tedavi yöntemidir. Buna "temiz hava tedavisi" de denir.

- Termalizm, kaplıca, ılıca, içmeler gibi şifalı doğal su kaynaklarının sağlık kurallarına uygun bir biçimde tedavi aracı olarak kullanılmasıdır. Bilinen en eski tedavi ve güzellik yöntemlerinden birisidir.

- Üvalizm, bazı yörelerin belli başlı ürünü olan meyve ve sebzelerle yapılan kür (tedavi) yöntemidir veya bundan hoşlananlara sunulmasıdır.

Kaplıca ve içme suyu kaynaklarından yararlanmak için yapılan turizm veya kaplıca turizmi uzun bir konaklama süresini gerektirmektedir. Kaplıca turizminin bu özelliği işletme ve ülke bazında ekonomik katkının artmasına neden olmaktadır. Tükenmez bir doğal kaynak özelliği gösteren kaplıcalardan öncelikle iç turizm açısından yararlanılmalıdır. Ayrıca, kaplıca turizmi, turizm gelişme bölgelerinde turizm mevsiminin uzamasını sağlayabilir. Öte yandan, kaplıca turizmi, turizm çeşitliliğini de artırarak Türk turizmine ayrıca, bir katkıda bulunabilir.

1.2.2. Sosyal Turizm/Kitle Turizmi

Sosyal veya kitle turizmi, satın alma gücü az veya sınırlı halk gruplarının özel bazı önlem ve teşvikler ile turizm olayına katılmalarıdır. Başka bir deyişle sosyal turizm, gelir düzeyi ve satın alma gücü zayıf halk gruplarının turizm faaliyetlerinden

yararlanabilmeleri için yapılan çalışmaların toplamıdır. Sosyal turizm 1950'lerden beri hızlı bir gelişim içerisinde.

Sosyal turizm olayına ilk defa İngiltere'de rastlanmıştır. Thomas Cook tarafından 1840 yılında kurulan ilk seyahat acentesi ve organizatörlüğü, sosyal turizm olayının başlangıcı kabul edilmektedir. 1936 yılında Belçika ve Fransa'da ücretli tatilin yasallaşması sosyal turizmi biçimlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya politikasında sosyal turizm büyük bir önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde sosyal turizm ile ilgili çalışmalar iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi, turizm faaliyetlerine katılacakların maddî olanaklarını arttırmak veya olanak yaratıcı teşvikler getirmektir. İkincisi ise, turizm arzını talebe uygun bir seviyede bulundurmaktır.

Kitle turizminin en önemli özelliği, bir yere odaklanmış çok fazla ziyaretçinin olmasıdır. Ayrıca, bu turizmde düzenlenen turlar çok standarttır. Önemli uğrak yerleri, güneşli deniz kenarları, kayak yapılabilecek dağlar ve büyük şehirlerdir. Kitle turizminin arkasındaki itici gücün günlük hayattan kurtulma isteği ve güneş, deniz, kum üçlüsünü, ya da güneş, kayak, kar üçlüsünü bulmak olduğu söylenebilir (Smith, Eadington, 1992:6).

Turizm gezilerinin önemli bir bölümünü kitle turistleri yapmaktadır. Fakat 1980'lerde yeni ve özelleşmiş turizm çeşitleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar eko turizm, macera ve vahşi yaşam turizmidir. 1990'larda da kültür turizmi ortaya çıkmaya başlamıştır (Aransson, 2000:66). Bu gezilere katılan gruplar küçüktür ve doğa ve kültür gezilerin en temel halini oluşturur (MacCanell, 1989:72). Literatürde kitle turizmi bazen “sert turizm”, “kapitalistlik”, ya da “yabancı tarafından sahiplenmiş” olarak da adlandırılabilir (Pearce, 1992:19).

1.2.3. Dağ ve Kış Turizmi

Dağların ilk olarak turizme açılması sportif etkinliklerden, dağcılık ve kayak sporu sayesinde olmuştur. Dağcılara ulaşım, konaklama, ağırlama ve rehberlik gibi hizmetlerin verilmesi alpinizm olarak adlandırılan turizm çeşidini, dağların kayak

sporuna uygun alanlarının konaklama, ağırlama ve eğlence tesislerinin yapımıyla kayak merkezine dönüşmesi dağ turizmini ortaya çıkarmıştır. Kentlerin yorucu ve sağlıksız yaşama ortamından uzaklaşmak isteyen insanlar için kıyıların artık konaklama tesisleri ve yazlık konutlarla betonlaşması, denizlerin kirlenmesi, sağlıklı yaşama konusunda bilinçlenen insanların güneşin zararlı etkileri yüzünden güneşlenmekten kaçınmaları ve dağların buna seçenek olarak doğal çevre ve sağlıklı ortam sağlaması, turizmde dağlara olan ilgiyi artırmış ve geleneksel olarak yaz mevsiminde yaylacılık faaliyetinde hayvancılık ve tarım için çıkılan yaylalarda verilen turistik hizmetlerle dağlarda yayla turizmi yaygınlaşmaya başlamıştır.

Dağlar çevreye karşı duyarlı, doğaya zarar vermemeyi ilke edinmiş, eko turizmi seçen turistlere bitki örtüsü ve yaban hayatı kaynaklarını gerçek doğal ortamında inceleme ve izleme olanağı verir.

Kış turizmi, kar yağışına bağlı olarak dağların kar alabilen yükselti kuşağında sporun (kar kayağı) ağırlık kazandığı bir turizm çeşididir. Kış turizmi iklime bağlı olarak yaz turizminin karşıtıdır (Doğaner, 2001:176).

Bu gelişmelerin sonucu olarak, dağ ve kış turizmi olanaklarına sahip olan ülkeler, turizm çeşitliliğini arttırmak ve turizm mevsimini yazdan kışa aktarmak amacı ile yoğun bir çalışma içerisine girmiş bulunmaktadırlar. Dünya'da dağ ve kış turizmine öncü çalışmaları, özellikle Orta ve Kuzey Avrupa ülkeleri yapmış, bunları Amerika, Kanada ve Japonya gibi ülkeler izlemiştir.

1.2.4. Gençlik Turizmi

Gençlik turizmi, genel turizm olgusu içerisinde kendine özgü özellikleri olan bir turizm türüdür. Bu tür turizmin özelliklerini ve ilgili birimleri dört grupta toplamak mümkündür:

- i) Seyahat eden gençler,
- ii) Eğitim ve kültürel içerikli programlar,
- iii) Öğrenci ve gençlere yönelik turizm faaliyetleri,

iv) Öğrenci ve gençlik turizm kuruluşları.

Gençlik turizmi, genel turizmin aksine, pahalı ve gelişmiş bir üst yapı gerektirmemektedir. Gençler kendileri için, özel indirimli, basit, sade ve başka gençlerle buluşabilecekleri konaklama tesisleri istemektedirler.

Ayrıca, gençler psikolojik yapıları nedeniyle harekete, maceraya ve değişime daha açıktırlar ve turistik hareketlere katılma düzeyleri diğer yaşlardan daha yüksektir.

1.2.5. Üçüncü Yaş Turizmi

Gelişmiş ülkelerde, sağlık koşullarının iyileşmesi ile birlikte insan ömrü uzamış, bunun sonucunda 65 ve daha yukarı yaştakilerin toplumdaki oranları yükselmiştir. Yine sağlık hizmetlerindeki gelişmeler nedeniyle, bu yaş kesiminde çeşitli hastalıkların oranı azalmış, daha etkin, dinamik, canlı bir yaşlı nüfus oluşmuştur. Bu insanlar, emekli olmaları nedeniyle ellerinde bol özgür zamanları bulduğundan ve emeklilere tanınan haklar sonucunda yeterli gelirleri olduğundan, turizm endüstrisi için gittikçe artan bir müşteri potansiyeli oluşturmaktadırlar. Özellikle, mevsim dışı turizm olanakları, ucuzluğu nedeniyle bu kesim için çekici olmaktadır. Böylece, yaşlıların yaşam biçimi ve gereksinimlerine yanıt veren değişik bir turizm biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu turistler, çalışma döneminde elde edemedikleri doyumları sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle, üçüncü yaş turizmi, bir edilgin dinlenme yaşamından çok, etkin, insanı geliştirici, yaşamı renklendirici bir etkinlik olma eğilimini taşımaktadır. Bu turizm hareketinin amacı, güneş değil, yenilik, keşfetme ve rahatlık gereksinimleridir. Ancak, yaşlı turistler arasında da büyük ayrılıklar vardır. Kimi turistler, yalnız kendileri gibi yaşlılarla kalmak isterken, kimileri de, her türlü ayrıma karşı çıkmaktadırlar. Ayrıca, böyle bir turizm olanağından daha çok yüksek gelirli devlet emeklileri yararlanabilmekte, dar gelirli emekliler, bu hareketlere pek katılamamaktadırlar.

1.2.6. Kurvaziyer Turizmi

Tatil tüketicilerinin farklı arayışlara yönelmesi, son 10 yılda turiste sunulabilecek ürün çeşidinin 400'e ulaşmasına yol açmıştır. Dev gemilerle Atlantik ötesi yolculuklar şeklinde gerçekleştirilen ve "Kurvaziyer Turizmi" olarak bilinen ürün, 400 çeşitten sadece biridir. Turizmin bu türünde yılda ortalama yüzde 8,4'lük büyümeye kaydedilmektedir.

Lüks gemilerle yapılan kurvaziyer turizmi, bu sektörde farklılığı arayanlar için önemli bir seçenektir. Kitlesele turizmin artmasıyla sıradanlaşan klasik tatilcilik, yerini farklı seçeneklere bırakmaktadır. Artık yabancı turistler benzer mekânlarda, 'kopya' tatiller yapmak yerine, değişik okyanuslara açılıp, farklı kültürleri tanımak istemektedir. Biraz pahalı olsa da kurvaziyer turizmi bu ihtiyaca cevap veren seçeneklerden biridir. Genellikle üst gelir grubuna hitap eden turlarda, turistler limanlarda uzun süre kalmasa da, bilinen şehir tatilcilerinden çok daha fazla döviz bırakarak ayrılmaktadır. Uluslararası Kurvaziyer Birliği (CLIA) tarafından gerçekleştirilen bir anket çalışmasına göre, kurvaziyer yolcuları, diğer turistlere nazaran iki kat daha fazla harcamaktadır. 2003'te dünyada 10 milyon kişinin gemi turlarının, yaklaşık 14,5 milyar dolarlık bir pazar oluşturduğu tahmin edilmektedir (www.turizmdosyası.com).

ABD nüfusunun yaklaşık yüzde 15'i, Avrupalıların yüzde 10'u gemi turuna katılıyor. Türkiye'de bu turlara katılan kişi sayısı 10 bin civarında tahmin ediliyor. Oysa, 2003'te dünyada 10 milyon kişi gemi turlarına katılıp yaklaşık 14.5 milyar dolarlık bir pasta oluşturuyor. Gemi turlarının en gözde rotaları Karayipler, Akdeniz, Avrupa, Alaska, Meksika, Havai ve Güney Amerika şeklinde sıralanıyor (www.tuyed.com.tr).

1.2.7. Dinî Turizm/İnanç Turizmi

"İnanç turizmi" kavramı, genel turizm kavramlarından yola çıkılarak elde edilen bir kavramdır.

İnanç turizmi, "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına inanç çekim merkezlerine, dinî inançlarını tatmin etmek amacıyla yaptıkları ve bu seyahatleri sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür" denilebilir.

Bir ülke fertlerinin, kendi ülkeleri dışına yaptıkları yer değiştirme ve konaklamalarından doğan faaliyetlerin tümünü ifade eden dış turizm, ülkelerarası olmak kaydı ile İnanç Turizmi kapsamında bulunmaktadır.

Bir ülke insanların başka ülkelere, dinî inançlarının gereklerini yerine getirmek amacıyla yaptıkları ve bu süre içinde turizm kavramı içindeki ilişkilerden yararlanmaları sonucu ortaya çıkan ilişkiler bütünü, gidilen ülke bakımından aktif inanç turizmi olarak adlandırılabilir.

Bir ülke insanların dinî inançlarını yerine getirmek amacıyla başka ülkelerdeki dinî çekim merkezlerine yaptıkları seyahatler ve bu seyahatlerde turizm kavramı içindeki ilişkilerden yararlanmaları sonucu ortaya çıkan ilişkiler, bu insanların ülkeleri bakımından pasif inanç turizmi olarak değerlendirilebilir.

1.2.8. Av Turizmi

Turizm sadece güneş, deniz ve dağ demek değildir. Dünya av turizmi de önemli bir pazara sahiptir. Av turizmi, avcılarının sürekli yaşadıkları yer dışındaki bir bölge veya ülkede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacı ile yaptıkları geçici seyahat ve konaklamalarından oluşan ve gidilen ülke ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayan bir turizm türüdür (Ege, 1996:54). Av turizmi, av ve yaban hayatı kaynaklarının denetim altında yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulmasını, bu kaynakların rekreasyonel ve turistik yönlerden değerlendirilerek ülke turizmine ve ulusal ekonomiye katkıda bulunmasını amaçlayan etkinliklerdir (Özdönmez ve ark, 1996:102).

Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonunun ormancılık ile ilgili hazırladığı raporda av turizmi, “av kaynaklarının yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulması, bu kaynakların estetik ve turistik yönlerden değerlendirilmesi suretiyle ülke ekonomisine katkıda bulunmasını amaçlayan turizm faaliyetidir” şeklinde tanımlanmaktadır (DPT, 1985:251). Dolayısıyla, av turizmi turizmin bir parçası olup, yerli ve yabancı avcılarının avlanmak amacıyla gittikleri yerlerde, başka özellikteki yaşama biçimlerini görüp dinlenmelerine ve spor yapmalarına olanak sağlayan, bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunan bir kaynaktır. Bu nedenle, ülkenin av potansiyelinden sürdürülebilirlik çerçevesinde yararlanabilmek, doğadaki bütün yaban hayvanlarının türlerini kendi yaşam ortamlarında sürekli kılacak sayıda olmalarını sağlayan tüm tedbirlerin alınmasını gerektirir. Bugün dünyada bir çok ülke av turizmi sayesinde, hem av hayvanlarının yaşam alanlarını ve kendilerini koruyabilmekte, hem de ülke ekonomilerine katkı sağlayabilmektedir (Usta, 1994:70). Bu bağlamda, av turizminin, özellikle gelişme uğruna doğanın bilinçsizce tahrip edildiği, gelişmekte olan ülkeler açısından doğal dengenin korunması için bir gereklilik olduğunu söylemek olasıdır. Aksi takdirde, bu ülkeler doğal kaynaklarının bir kısmını kullanmaktan vazgeçmenin ötesinde, yetersiz olan ekonomik güçlerinin bir kısmını bu kaynakların korunması için harcamak zorunda kalabileceklerdir.

1.2.9. Rafting Turizmi

Vahşi nehirleri amaca uygun botla akış yönünde kat etme olarak tanımlanabilecek bir spor türüdür. Rafting, raft adı verilen kauçuktan yapılmış şişme botlarla debisi yüksek akarsularda yapılan bir spordur. Takım halinde yapılır ve takımın başında mutlaka bu sporu profesyonel olarak yapan bir rehber vardır. Takımların başındaki rehberlerin tavsiyelerine uyarak herkesin yapabileceği bir spordur. Teknik malzeme olarak can yeleği, kask ve su geçirmeyen elbiseler kullanılır. Her mevsim yapılabilir fakat mevsime göre nehirlerin seviyeleri değiştiği için kışın parkurlar daha zorlu olabilir (www.secure.bookinturkey.com).

1.2.10. Kuş Gözlemleme Turizmi

Kuş gözlemciliği doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem sporudur. Sağlıklı bir çevrenin en iyi göstergesi olan kuşlar her türlü yaşam ortamında bulunurlar. Kent içerisinde parkta, sulak alanda, bozkır, orman, çöl gibi hemen her yerde kuş gözlemciliği yapılabilir. Kuş gözlemciliğinin mevsimi, zamanı da sınırlı değildir, 365 gün 24 saat yapılabilir.

Kuşları izlemek ve anlamak, aynı zamanda kendi doğal çevremizi izlemenin en akılcı yoludur. Çevre koşullarına oldukça duyarlı olan kuşlar, orman kaybının, sulak alan tahribatının, ya da fazla tarım ilacı kullanmanın etkileri gibi konuların önceden habercisi olabilirler. Bu anlamda kuş gözlemciliği, sağlıklı ve kapsamlı bir çevre koruma stratejilerin unsurları arasındadır (www.kulturturizm.gov.tr).

1.2.11. Deniz Turizmi

Kum, güneş ve deniz üçlüsünün oluşturduğu bir turizm çeşididir. Kitlelere yönelik olan deniz turizmi, deniz-kum-güneş üzerine kurulu bir üründür ve hem Akdeniz'in diğer ülkelerinde, hem de dünyanın pek çok yerinde bolca bulunmaktadır. O nedenle yoğun rekabete sahne olmaktadır ve pazar kaybetme riski yüksektir. Talep-i niş çıkışları sıktır ve destinasyon sayısı fazla olduğu için ikame imkanı çoktur (www.tourism.bilkent.edu.tr).

Deniz, turizmde doğal çekici kaynakların başında gelmektedir. Turizmde denizin büyük oranda turist çekmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunların başında denizin doğal güzelliği gelmektedir. Deniz, kıyıları ve kumsalları, iç içe açılan koylarıyla çekici manzaralar sunarken, diğer taraftan deniz, suyla ilgili çok çeşitli rekreasyonel faaliyetlere (yüzme, suture, yelken, su kayağı, su paraşütü, windsurf, optimist, kürek çekmek vb.) olanak sağlar. Turizmde denize artan ilgi, ulaşım, konaklama, ağırlama tesisleri yapımını gerektirmiş, böylece kıyılarda yerleşim birimleri turizm merkezleri olarak gelişme gösterirken, tesisler yapılaşmanın olmadığı kıyılara doğru ilerleyerek boş kıyıları yapılaşmaya açmıştır.

Kıyı turizmi, denizden çok çeşitli rekreasyonel faaliyetlerle büyük ölçüde faydalanan ve konaklama, ağırlama gibi hizmetleri kıyıya bağlı olarak sağlayan bir turizm çeşididir. Kıyı turizminin gelişimi üzerinde kıyı jeomorfolojisi, iklim, bitki örtüsü gibi fizikî coğrafi özelliklerle birlikte yerleşmenin de etkisi bulunmaktadır. Kıyı turizmi öncelikle doğal güzelliği olan, ılıman iklime sahip, doğal bitki örtüsünün kıyıya kadar indiği, seyrek nüfuslu kıyıları seçmektedir. Çünkü, bu turizm çeşidi öncelikle büyük şehirlerin beton yığınlarından, sanayi tesislerinden, gürültüsünden, hava kirliliğinden kaçan insanların dinlenmek amacıyla kıyılara yönelmesiyle ortaya çıkmıştır. Kıyı turizminde iklim en önemli etken olduğundan, bu turizm çeşidinde hareket, soğuk ve nemli iklimlerden, sıcak ve ılıman iklimlere doğru olmaktadır. Kıyı turizminin Avrupa ve Türkiye'de Akdeniz kıyılarında gelişmesinin nedeni de budur (Doğaner, 2001:1)

1.2.12. Tarih Turizmi

Alanında profesör unvanını almış yabancı tarihçilerin de rehberlik ettiği bu turizm çeşidinde, çok ayrıntılı bir inceleme gezisi haline gelmiş turlar düzenlenmektedir. Medeniyetlerin beşiği olan yerlerde arkeolojik değeri olan yüzlerce çekim bölgesi ve noktası bulunmakta, bu da kültürlü turistlerin bu ülkelere gelmesine neden olmaktadır.

1.2.13. Kongre ve Toplantı Turizmi

Değişik konularda yapılan sempozyumları, kongreleri turistik bölgelerde yapmak, böylece iş ile eğlenceyi bir arada yaşamak eğilimi dünyada hızla yayılmaktadır. Uluslararası nitelikteki kuruluşların, çeşitli konularda belirli zamanlarda düzenledikleri kongre, seminer, konferans vb. faaliyetlere gerek konuşmacı, gerekse izleyici olarak katılanların oluşturdukları turistik hareketlerin bütününe “kongre turizmi” denir.

Günümüzde kongre turizmi, ulusal ve uluslararası özellik kazanarak ve yeni bir turizm türü olarak gelişme göstermektedir. Kongre turizminin belli bir sezona bağlı olmama özelliği, sezon dışı gelir getiren bir turizm çeşidi niteliği kazandırmıştır.

Genellikle beş yıldızlı otellerin tercih edildiği bu turizm çeşidinden, yeterli miktarda yıldızlı otele sahip olan ülkeler de pay almaktadır.

1.2.14. Göl Turizmi

İnsanların turizmde su kaynaklarına ilgisi sadece denizle sınırlı kalmamış, iç kısımlarda yer alan çeşitli büyüklükte bütün göller ilgi alanı olmuştur. Göller de denizler gibi suya dayalı rekreasyonel faaliyetlere (yüzme, sportif balıkçılık, su kayağı, yelken açma, kürek çekme, sörf, kano vb.) olanak tanırırlar. Göller denizden uzak yerlerin bu gereksinimini karşılaması yanında, deniz kıyılarından farklı olarak sessiz ve sakin ortam sunması, kitle turizmine açılan deniz kıyısından kaçanlara eko turizm olanağı sunmaktadır. Genellikle yerleşim birimlerinin göl kıyısında yer almaması ve çevrelerinin de seyrek nüfuslu olmasıyla kırsal turizme uygundur. Göller suya dayalı rekreasyonel faaliyetlerden çok çevrelerinin sağladığı rekreasyonel faaliyetlerle ilgi çekmektedir (yürüyüş, bisiklete binmek, fotoğraf çekmek, piknik, kamping, manzara seyretmek, avcılık vb.). Bu özellikleri göl çevrelerini ulaşım, konaklama, ağırlama tesisleriyle turizme açmıştır.

Göllerin de denizler gibi turizmde başlıca çekici kaynağı, su olmakla beraber deniz turizmi ve göl turizmi farklılık gösterir. Deniz kıyılarında kitle turizmi yoğunluk kazanırken, göl kıyıları kişisel veya gruplar tarafından seçilmektedir. Deniz turizminde başlıca rekreasyonel faaliyetler suyla ilgili olmakla beraber göl kıyılarında doğaya dayalı rekreasyonel faaliyetler hâkimdir. Deniz kıyıları, yoğun yapılaşma ve turizmin diğer ekonomik faaliyetleri (tarım, arıcılık, hayvancılık, balıkçılık) geriletmesiyle kırsal turizmden uzaklaşırken, göl kıyılarında kırsal turizm hâkimdir.

1.2.15. Golf Turizmi

Değişik iklim ve doğa ortamında golf oynama isteği ile değişik ülkelerde bulunan golf alanlarında golf oynama amacıyla yapılan gezilerin oluşturduğu turizm olayıdır. Bakımlı çimleri olan göz alabildiğine uzanan dev bir arazi. Sporunun elinde özel bir sopa, tüm dikkati ise, yerdeki beyaz topta, konsantrasyonu ise, dorukta, ardından sopanın havada şiddetli bir kavis çizip yerdeki topa buluşması ve şiddetli

çarpmanın etkisiyle topun metrelerce uzaklıktaki çukurun içinde yuvarlanması. İşte golf sporunun kısa tanımı budur. Golf, bugün dünyada 13 milyonu lisanslı, 50 milyonu da lisanssız 60 milyonun üstünde insan tarafından oynanmaktadır. 60 milyon insanın golf oynadığı saha sayısı ise, 27 bini aşmaktadır. Golfün dünya çapında bu kadar sevilerek oynanmasının temel nedeni ise, sağlıklı ve çevreye en az zararlı sporlardan biri olmasıdır. Golfün bir başka çekici tarafı da yediden yetmişe her yaştan kadın ve erkek tarafından oynanabiliyor olmasıdır. Golf spor dünyasında çok özel bir spor dalı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise, golfün, teknik konsantrasyon, pratik düşünce yeteneği ve görgüyü oyuncusundan aynı anda istiyor olmasıdır. Yemyeşil bir alanda, doğayla barışık her yaştan oyuncunun katılımıyla oynanan golfün yaşama değer katan noktaları arasında bu sporun hem bir sosyalleşme aracı olması hem de bireysel yetenek ve becerileri ön plâna çıkarması bulunmaktadır. Dünyada birçok ülke golf turizmi sayesinde milyar dolarlar kazanmaktadır. 1990 yılı sonrası küresel turizme oranla her yıl yaklaşık üç kat fazla büyüyen golf turizminin dünya çapındaki hacmi, 2003 yılında 65 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır (www.turizmdergisi.com).

1.2.16. Mağara Turizmi

Mağaraların görsel, sportif, sağlık ve kültür açısından sahip olduğu özellikler, turizme kaynak olarak mağara turizmini ortaya çıkarmıştır. Mağara turizmi, sportif ve bilimsel amaçlı olarak mağaracıların, mağara içlerinin doğal güzelliklerini keşfetmeleri ve tanıtımlarıyla başlamıştır. Mağaralar, sarkıt ve dikitler, traverten vb. oluşumlarla süslü salonları, gölleri, yeraltı dereleriyle doğa turizminin, mikro iklimasıyla sağlık turizminin, yerleşim ve dinî ibadet yeri olarak kültür ve inanç turizminin konusu içine girmektedir (Doğaner, 2001:163).

Turizmin çeşitliliği açısından mağaralar önemli bir potansiyel arz eder. Önceleri bilimsel ve sportif amaçlar için kullanılan mağaralar, günümüzde mağara içinde ve çevresinde yapılan düzenlemeler ile turizmin hizmetine sunulmaktadır. Mağaraların turizm için kullanılmasında turizmin yoğun olduğu yerleşim merkezlerine yakın olması ve gününbirlik ulaşımın kolaylıkla sağlanabilmesi şartları aranmaktadır

(www.yenisafak.com).

1.2.17. Yayla Turizmi

Yayla turizmi, jeomorfolojide yüksek düzlükleri (plâto) ifade eden yaylaların turizm amaçlı kullanımıyla ortaya çıkmıştır. Başlıca hayvancılık ve tarım amaçlı olarak yapılan yaylacılık faaliyeti halk arasında “hava değişikliği” olarak adlandırılan sağlıklı iklimle bulunmayı da geleneksel olarak içermektedir. Yaylalar, bitki örtüsü, yaban hayatı kaynakları, göl, şelale, kanyon vb. çekiciliklerle üstün peyzaj değerlerine sahip, yerel mimarî tarzının korunduğu, geleneksel kırsal yaşam ortamıyla, eko turizm özellikleri göstermektedir. Yayla turizmi konum, iklim, rekreasyonel faaliyetler açısından kıyı turizminin karşıtıdır.

Yaylaların doğa turizmi yanında, turizmde işlevlerini çeşitlendirmek ve turizm mevsimini uzatmak için sıcak su kaynağı olan yaylalara kaplıca tesisleri, karın yerde kalma süresinin uzun olduğu yaylalara mekanik tesisler, alpinizm hatları üzerinde bulunan yaylalara dağ evleri yapılmalıdır. Yaylalar gelecekte kış turizminin daha çok ilgi alanı olacaktır (Doğaner, 2001:203).

1.2.18. Agro Turizm

Agro turizm, şehir insanlarının şehrin gürültü ve koşturmacasından kurtulmaları, doğayla daha yakın ilişki kurabilmelerinin sağlanması ve uzun zamandır unutulmuş olan şeylerle: ekmek pişirmek, geleneksel tatlı-pasta yapımı, kilim/halı dokuma, at biniciliği, ormanda bir gezinti, zeytin toplamak, vb. tanıştırmak anlamında çok başarılı bir yöntemdir. Yerel halkların gelişme ve büyümelerine katkıda bulunduğu gibi, geleneksel ürünlerin (reçel, kilim, halı, el sanatları, oya, dantel, hoş kokulu bitkiler, yemekler, vb) üretimini artırarak ve destekleyerek, aksi takdirde yok olacak ve unutulacak geleneksel ürünlerin korunması ve geliştirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Son zanaatkârdan sonra kaybolacak olan yerel el sanatları ve zanaatların yok olması böylece engellenmekte, bu sanat ve beceriler desteklenmekte, gelenek, görenek, adet ve törenlerin canlandırılması sonucu insan hafızası

korunmaktadır. Bütün bunlara ek olarak, agro turizm, büyük nüfus yoğunluğundan uzakta kalarak izole olmuş bölgelerle iletişim kanalları kurulmasına ve böylece yerel gençler için ömür boyu fırsatlar oluşturmaktadır (www.karaburunagroturizmkoop.com).

Günümüzde ekolojik turizme olan talep gittikçe artmaktadır. Bu taleplerin karşılandığı en önemli yerlerden biri kırsal alanlardır. Kırsal alanlar artık kent insanının rekreasyon aktivitelerini gerçekleştirdiği yerler olarak görülmektedir. Kırsal alanlarda yapılan turizm aktiviteleri, tarım turizmi, yayla turizmi, festival ve şenlik turizmi olarak adlandırılabilir (Cengiz ve ark., 2004:25).

1.3. Doğal Kaynaklar ile İlgili Genel Kavramlar

1.3.1. Doğal Kaynakların Tanımı

Doğal kaynaklar, doğada (doğal çevrede) bulunan ve insan ihtiyaçlarını giderebilecek şekilde kullanılabilen varlıkların tümüdür. Geniş anlamda ele alındığında, tarımda kullanılabilen topraklar, bitki ve hayvanlar, madenler, petrol, kömür, yerleşim alanları, yollar, tesisler, hava ve güneş ışınları gibi insan ve çevresini etkileyen tüm faktörler doğal kaynaklar kapsamı içinde değerlendirilebilir. Doğal kaynaklar üretim faktörü olması yanında, insan için bir yaşam çevresidir. Bu faktör olmadıkça yaşam söz konusu olamaz.

Bu açıdan bakıldığında, son yıllarda tüm dünya ülkelerinde özellikle az gelişmiş ülkelerin servetlerinin önemli bir kısmı, nüfusları yanında doğal kaynaklar olduğu görülmüş ve bugün artık doğal kaynakların sosyo-ekonomik bakımdan sağladığı yararlar, iyice anlaşılmış ve kavranılmış durumdadır. Bir ülkenin tabii kaynakları ne kadar zengin olursa olsun, mutlaka bir sınırı olduğundan kıt bir kaynaktır denilmiştir. Doğal kaynaklar kıt oldukça, bedelsiz olarak kullanılabilmesi, aşırı kullanıma neden olmaktadır. Böyle bir kullanım, giderek doğaya ve doğal kaynaklara olan müdahaleyi hızlandırmakta ve şiddetlendirmektedir.

1.3.2. Doğal Kaynakların Sınıflandırılması

Doğal kaynaklar değişik açılardan sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırmaların birincisi organik ve inorganik olması açısından yapılan sınıflandırmadır. İkinci sınıflandırma ise, doğal kaynakların zaman içindeki durumları göz önüne alınarak yapılan sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada söz konusu kaynaklar süreklilik bakımından tükenir ve tükenmez kaynaklar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Yaşar, 2002:9).

Tükenmez kaynaklar, insan ömrü içinde tükenmeyen, devamlı olan kaynaklardır. Bu kaynaklar içinde güneş enerjisi, rüzgâr ve okyanuslar sayılabilmektedir. Tükenir kaynaklar ise, kendi kendini yenileyemeyen ve kendi kendini yenileyebilen kaynaklar olarak ikiye ayrılabilir. Yenilenebilir kaynaklar, iyi bir işletmecilik dâhilinde kendini devamlı yenileyen ve devamlı kılan kaynaklardır. Yenilenebilir kaynaklar içerisinde ormanlar, meralar, topraklar, su kaynakları, yaban hayvanları vb. yer almaktadır. Yenilenemeyen kaynaklar ise, en iyi işletmecilik dâhilinde bile tükenir ve kullanım ile yıpranırlar. Bu grup içerisinde ise, demir, kömür, petrol vb. gibi kaynaklar yer almaktadır.

1.3.3. Turizmde Değerlendirilebilecek Doğal Kaynaklar

Son yıllarda çeşitli sektörlerde doğal kaynakların kullanımında, dünya çapında kabul gören bazı ekolojik prensiplerin, yenilenebilir doğal kaynakların, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve kalkınma amacıyla kullanımları ve bunların gelecek kuşaklara aktarılması amacına yönelik olması gündeme gelmektedir.

Söz konusu ilkeleri:

- Doğal potansiyeli kullanırken koruma (koruyarak kullanma, ya da koruma kullanma dengesi),
- Kullanırken yalnız korumakla kalmayıp mevcut doğal potansiyeli geliştirme (geliştirerek koruma),
- Doğal kaynakların günümüz toplumlarının yaşam standartlarını yükseltip,

çeşitli gereksinimleri sağlarken gelecek kuşaklara kadar daha iyi şartlarda aktarabilmesini sağlama (sürdürülebilir kalkınma) şeklinde özetlemek mümkün olabilmektedir.

Aynı ilkeler doğal potansiyeli kullanma durumunda olan turizm sektöründe plânlamalar ve rekreasyonel tasarımlarda da geçerli olmaktadır (Semenderoğlu, 1990:10). Turizmde değerlendirilebilecek doğal kaynakları tam anlamıyla ifade etmek oldukça güçtür. Zira insanoğlunun tabiata yönelik eğilimleri, mekâna, zamana ve toplumun sosyokültürel yapısına göre değişiklik göstermektedir.

Canlılar hayati faaliyetleri ve canlılığın devamı için suya ihtiyaç duyarlar. Çünkü, hücredeki tüm kimyasal olaylar su içinde meydana gelmektedir. Su da azot ve karbon gibi sürekli çevrilmektedir. Buharlaşarak havaya karışan su, yoğunlaşarak yağış halinde tekrar yeryüzüne döner. Dünyada bulunan suyun sadece % 0,003'lük kısmının içme suyu olduğu düşünülürse suyun önemi daha iyi anlaşılır (www.biology.sebat.edu.kg).

Su, yaşam boyu hayatın, sürekliliğin, yerleşimlerin ve doğanın vazgeçilmez bir elemanı olmuştur. Tarihsel döngü içerisinde su ilk başlarda bir gereklilik olarak hayatın içinde yer alırken,

- İçme, ısınma, arınma, ibadet etme, yıkanma, yerleşme vb.
- Nüfusun artmasıyla beraber suyun önemi ve gerekliliği artmış fakat giderek daha büyük sosyal değerler taşımaya başlamıştır. Çünkü, insanlar suyun hayatı kolaylaştırıcı her türlü fonksiyonlarından faydalanabilmek istemişlerdir. Su kenarlarında yerleşimlerin başlaması da farklı pek çok etkenle beraber suyun önemli etkisinin bir kanıtıdır. Su ile insanlar ve kara parçaları arasında kurulan bu bağ, hayat boyu dışarıdan veya içeriden gelen etkilerle sürekli bir değişime uğramıştır.

Suyun Önemi

Dünya nüfusu 1900'lerin başlarında 1,5 milyar iken günümüzde 6 milyarı bulmuştur. 1950 ile 1990 yılları arasında dünya nüfusu iki misli artarken kullanılan su miktarı altı kat artmıştır. 1940 yılında 1000 km³ olarak tahmin edilen dünya su tüketimi 1990'da 4000 km³'ü aşmış, 2000 yılında 5200 km³'e ulaşmıştır. Günümüzde 1,4 milyar insan sağlıklı içme suyundan mahrum bulunmaktadır. 2,3 milyar insanın evinde sağlıklı içme ve kullanma suyu ile kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Yılda yaklaşık 25 milyon insan su ile bağlantılı hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmektedir. Yeryüzündeki tüm hastalıkların yarısının su yoluyla bulaştığı bilinmektedir. Dünya nüfusunun %20'sinin güvenilir içme suyundan yoksun olduğu, %50'sinin ise, sağlık koşullarına uygun olmayan içme suyu kullandığı tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde atık suların henüz ancak, %5'i arıtılabilmekte, geri kalan endüstriyel ve evsel atıklar çevreye, özellikle de akarsulara ve yeraltı suyuna denetimsiz olarak verilmektedir. Su kaynaklarının kirlenmesi yeryuvarımızın küresel ölçekteki en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Dünya akarsu ve göllerinin yaklaşık yarısı ciddi kirlenmeyle karşı karşıyadır. Kirlilik ve yeraltı suyu kaynaklarından aşırı çekimler ve tuzlanma artan su krizine etki eden en önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Tatlı su balıkları, tuzlu su balıklarından beş kat daha fazla yok olmaktadır. Çin'deki önemli nehirlerden olan Sarı Irmak 1997 yılında akış yukarısındaki aşırı çekimler nedeniyle tam 220 gün denize ulaşamamıştır. Dünyanın en büyük tatlı su göllerinden biri olan Aral gölünün doğal özelliklerini yitirdiği bilinmektedir.

Kentlerin oluşmasında ve gelişmesinde diğer etkenlerin yanı sıra, yeterli, güvenli ve sağlıklı içme suyu sağlanması ve atık suların uygun bir biçimde uzaklaştırılması ile taşkın koruma önlemlerinin alınması önemli rol oynamıştır. Mezopotamya'da Ur, Hindistan'da Mohenjodara kentlerinin geçmişte yok olmasının nedeni olarak içme suyu kıtlığı gösterilmektedir. Günümüzde ise, teknolojik gelişmenin kullanılması ile depolama, iletim ve arıtma tesislerine yapılan büyük yatırımlara karşın sorun hala devam etmekte ve büyük kentlerin benzer tehlike ile karşılaşma olasılığı bulunmaktadır.

Yeni Milenyumda Su

Dünyamızda su yenilenebilir ancak, kısıtlı bir kaynaktır. Dünyadaki mevcut su miktarı toplamı 1.400.000 km³ tür. Dünyanın üçte ikisi suyla kaplı olmasına karşın, tatlı sular toplam su miktarının ancak, %2,5 oranındadır. Buzullar, uzak bölgelerdeki sular, derin yeraltı suyu rezervuarlarındaki sular, taşkın suları, buharlaşma kayıpları göz önüne alındığında, kullanılabilir su miktarı tüm suların on binde 7'si kadar olmaktadır. Dünyamıza her yıl ortalama 110000 km³ yağış düşmekte ve bunun ancak, 9000 km³ 'ü teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir durumdadır. Bir başka deyişle, dünyadaki yenilenebilir nitelikte ve sürdürülebilir biçimde tüketime sunulabilir özelliğe sahip sular yaklaşık on bin km³ olarak hesaplanmaktadır. Kullanılabilir suyun yaklaşık üçte ikisi ise, tarımsal amaçlı tüketilmekte, bu oran az gelişmiş ülkelerde %80'lere kadar ulaşmaktadır.

2025 yılında dünya nüfusunun 2 milyar daha artarak 8 milyara ulaşacağı öngörülmektedir. Tarımsal üretimde önemli verimlilik artışları sağlansa da tarımsal su tüketiminin 2025 yılında yaklaşık %56 artacağı beklenmektedir. Halen dünyada nüfusu 1 milyonu aşan 98, 10 milyonu aşan 21 kent bulunmaktadır. 2025 yılında nüfusu 1 milyonu aşacak kent sayısının 650'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde 10 milyonu aşan 21 kentin 17'si az gelişmiş ülkelerde bulunmaktadır. Ortadoğu ülkelerinin nüfusu halen 300 milyon olmasına, bir başka anlatımla dünya nüfusunun yaklaşık %5'ini barındırmasına karşın, dünya su kaynaklarının ancak, %1'ine sahip bulunmaktadır. Bu bölgede 2025 yılında nüfusun ikiye katlayarak 600 milyona ulaşacağı ve suyun stratejik öneminin giderek artacağı bilinmektedir. Uluslararası ölçekte genel kanı, Ortadoğu Barışı'nın kalıcılığı ve sürekliliğinin su sorununa akılcı ve tarafları doyurucu çözümlerin getirilmesine bağlı olduğu dile getirilmektedir.

XXI. yüzyılda dünya su kaynaklarının yetersiz kalacağı açıktır. Giderek artan kirlenme baskısı altında su kaynakları ek yetersizliklerle de karşılaşacaktır. Su güvenliğinin sağlanması herkesin sorunu ve sorumluluğu haline gelmiştir. Bir yandan yeni su kaynaklarının hizmete sunulması, diğer yandan arıtma teknolojilerinin

geliştirilmesi, deniz suyundan ekonomik bir biçimde yararlanılması, kirletilmiş suların ve atık suların bir kez daha kullanılması, suların daha uzun mesafelere ekonomik olarak taşınması / iletilmesi önümüzdeki yüzyılda çözülmesi gereken sorunlar olarak dünyanın sıcak gündemi içinde yer almaktadır. Su talebinin azaltılması yönünde ciddi adımların atılması beklenmekte, su kayıp ve kaçaklarının kabul edilebilir düzeylere çekilmesi, su kirlenmesinin kaynakta denetimi yukarıda sıralanan önlemler arasında öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Tüm bunlar doğal olarak yeni yatırım ve ek harcamaları gerektirmektedir. Yapılan bazı hesaplamalarda, uygulanması gereken projeler için dünya ölçeğinde yılda yaklaşık 180 milyar Dolar'lık yatırıma ihtiyaç olduğunun altı çizilmektedir. Söz konusu yatırımlar için ayrılan kaynak bugün için, mevcut işleyiş ve olanaklar çerçevesinde olası gözükmemektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de su, hukuken "sahipsiz şeyler" arasında kabul edilmektedir. Bu durum, sahipliğin "mülke", kamuya bir başka deyişle devlete ait olduğunun bir ifadesidir. Tüm dünyada günümüzde su sektörüne yapılan yatırımların geri dönüşü yaklaşık %20 dolaylarında bulunmaktadır. Oysa, su sadece bir kamu malı değil, yaşamsal önemi olan, aynı zamanda toplumsal, sosyal, kültürel özellikleri, alışkanlıkları barındıran, estetik, etik ve küresel değer yargıları ile ele alınan bir mal, bir başka deyişle "meta"dır. Dolayısıyla yüzyılımızın son çeyreğinde tüm dünya ülkelerince de benimsenen "kirleten öder", "kullanan öder" ilkeleri doğrultusunda su sektörü yeniden ele alınmakta ve yeniden yapılandırılmaktadır.

Bir ülkede su kaynaklarının yeterli olup olmadığının en sağlıklı göstergesi yıllık yenilenebilir tatlı su miktarıdır. Bu miktarın kişi başına 1000 m³'ün altına düşmesi durumunda, o ülkenin su kıtlığı noktasına ulaştığı kabul edilir. Bu değer 1000 ile 1670 m³ arasında ise, o ülkede bir su baskısı varlığından söz edilebilir.

Türkiye'de Durum

Yurdumuzda su kıtlığı bulunmamakla beraber, hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte kişisel su tüketimlerinin de sürekli artmasıyla, ülke ölçeğinde ortalama kişi başına düşen yıllık tatlı su miktarında da hızlı bir düşüş gözlenmektedir. Ülkemizde mevcut teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir su potansiyelimizin henüz

üçte birlik bölümü ancak, kullanıma alınabilmiş bulunmaktadır. 1990 yılında 1950 m³/kişi/yıl olan tatlı su kaynakları bugün için 1580 m³/kişi/yıl'a gerilemiş bulunmakta ve ilerideki yıllarda bir su baskısının gündeme geleceği beklenmektedir. 1990 yılında kişi başına yıllık ortalama 546 m³ olarak gerçekleşen toplam su tüketimi, 2000 yılında 602 m³ olmuştur. Bu değer gelişmiş ülke ortalaması olan 1000 m³/kişi/yıl ile karşılaştırıldığında oldukça düşük bir düzeyde kaldığı görülmektedir.

Dünya yüzeyine yılda yaklaşık ortalama 1000 mm yağış düşmekte iken, bu değer ülkemizde 643 mm'dir. Ülkemiz ölçeğinde bu ortalama değere karşın bölgelerarası büyük dengesizlikler bulunmakta, bazı yörelere yılda ortalama 250 mm'nin altında yağış düşerken, özellikle Doğu Karadeniz'de 3000 mm'nin üzerine çıkmaktadır. Ülkemize düşen yıllık yağış toplamı ortalama 501 km³ düzeyinde bulunmakta olup, bunun akışa geçen miktarı yaklaşık 186 km³ olarak gerçekleşmektedir. Türkiye'nin ortalama yenilenebilir yıllık su potansiyelinin brüt 234 km³ olduğu ancak, teknik ve ekonomik anlamda yılda tüketilebilecek toplam yeraltı ve yerüstü suyu kaynakları toplamının ise, 110 km³'ü bulunduğu hesaplanmaktadır. Bu miktarın 95 km³'ü yurtiçinde doğan akarsulardan, 12 km³'ü yeraltı suyundan ve 3 km³'ü de yurt dışından giriş yapan akarsulardan oluşmaktadır.

Günümüzde sularımızın ancak, üçte birine yakın bir bölümünden yararlanılmaktadır. Teknik ve ekonomik olarak kullanılabilir biçiminde niteliğimiz 110 km³ suyun yaklaşık 40 km³'ü tarımsal, endüstriyel, içme ve kullanma suyu olarak kullanılmaktadır. Bu miktarın yaklaşık %75'i tarım, %15'i hizmetler (içme ve kullanma) ile %10'u endüstri sektörü tarafından tüketilmektedir.

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde suyun değeri ve önemi ön plâna çıkmış, su konuları dünya ölçeğinde çeşitli platformlarda ele alınmış, yüksek sesli tartışma ve değerlendirmeler sürdürülmüştür. Yirmi birinci yüzyılı politik ve ekonomik anlamda etkileyecek olan su sorunları dünyanın yeniden şekillenmesinde de önemli işlevler üstlenecek bir nitelik taşımaktadır. Suyun ulusal ve uluslararası ölçekteki kullanım politikaları ön plâna çıkacak, özellikle suyun kalkınma çabasında olan bölgelerde ve ülkelerde sınırlayıcı etkisi gündeme geldiğinde sorunun çözümü farklı boyutlara

taşınabilecektir.

Suyun çevresel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerinin öğrenilmesi ve öğretilmesi ön plâna çıkmakta, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda tutumlu ve doğal dengenin korunarak akılcı ve plânlı kullanımı gereği tüm zamanlardan daha çok önem taşımaktadır (www.odtumd.org.tr).

Yorgun gezegenimizde, çevre kirliliği başta olmak üzere çeşitli etkilerden dolayı başlayan kuraklık, ekolojik dengeleri bozmaktadır. İnsanoğlunun tüm uyarılara rağmen çevreyi katletmedeki ısrarcı tutumu dünyamızı kötü bir sona doğru sürüklemektedir.

Strateji uzmanlarına göre, önümüzdeki yıllarda su, önem bakımından petrolü sollayacaktır. Daha şimdiden sanal su savaşı senaryoları hazırlayanlara bile rastlanmaktadır. Suyun önemi giderek arttıkça doğal olarak dünyanın gözü de Türkiye'nin üstüne çevrilmektedir (www.arsiv.hurriyetim.com.tr).

1.3.4.Turizm ve Doğal Kaynak İlişkileri

Turizm günümüzde birbirinden farklı şekilleriyle uluslararası, bölgelerarası ve ulusal alanda genellikle yenilenebilen sayısız kaynağın elde edildiği, sürekli gelişen bir ana endüstri haline gelmiştir. Gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda sürekli gelişme eğilimi göstermesi, turizmin temel faktör olarak doğaya, doğal kaynaklara dayalı olduğu görülür. Çünkü, önemli doğal kaynaklar veya doğal güzellikler, turizm olayının ortaya çıkmasına sebep olur ve turizmin devamlılığında etkili olur.

Bir bölgenin doğal kaynaklarının turizm için verimliliği fiili işgücü ve yönetimin bir fonksiyonudur. Doğal bitki örtüsü, plaj alanları, arazi vb. özellikler kullanım yoğunluğundan etkilenir. Zira araştırmalarda turistlerin gidecekleri ülkeler konusunda karar vermede, manzara güzelliğinin, doğal değerlerin (deniz, dağ, orman, göl, şifalı sular vb.) varlığının ilk sırada etkin olduğu tespit edilmiştir. Turist çekmede etkili olan pek çok faktörün, çevre ile ilgili olduğu, kaliteli ve bozulmamış bir çevre turizmi var eden sebeplerin başında yer aldığı görülmüştür. Bilindiği gibi, genellikle

turizm, birçok ülke ve bölgeleri az gelişmişlikten kurtarmak için başvurulan bir çıkış yolu olduğu söylenebilir. Bu amaçla ülkeler, dünya turizm gelirleri içinde hak ettiği payı elde etmeye çalışmakta, büyük turizm alanları ihdas etmekte, yüksek bir kâr elde etme amacı, doğal çevre tahribini ve sahillerin betonlaşması endişesini de beraberinde getirmiştir (Çayır, 1995:83).

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin bir parçası olarak turizm, sahip olunan doğal kaynakların kalitesine bağlıdır. Aynı zamanda turizm:

- Su kaynaklarını kullanır,
- Arazi gerektirir,
- Tarımsal ürünler ve el sanatları ürünlerini satın alır veya ithal eder,
- Katı ve sıvı atıklar üretir.

Bunun aksine, önemli turistik yörelerin hem yerel halk, hem de turistler açısından çevre kalitesinin iyileşmesine doğrudan katkıda bulunduğu ilişkin kanıt mevcuttur. Zira pek çok türün ve doğal ortamın hassas fakat değişimin olağan olduğu bir yerküre sisteminde turizm, kendi kaynaklarının yok olmasına sebep olabilir ve kirliliğe, yerkürenin bozulmasına katkıda bulunabilir. Doğal kaynakların çeşitli şekillerdeki bileşimleri turizmi geliştirmeye yönelik çekici ortamlar yaratabilir. Örneğin, bir bölgeyi sadece avlanmak amacıyla kullanmak yerine, golf, binicilik, balık avcılığı, yelken ve diğer su sporları, doğayı etüt etme, kar arabası ile gezinti, resim yapma ve fotoğraf çekme gibi sanatsal faaliyetlerde kullanma daha iyi sonuç verir, yıl boyunca kullanma olanağı arttıkça, başarı olasılığı da artar.

1.3.5. Kaynakların Korunması Gerekliliği

Doğal kaynakların korunması zorunludur. "Koruma" kavramı bunları insan faydalanmasından mahrum etmek değil, aksine insan faydalanımına sunarken, muhtemel tahripten korumaktır. Doğal kaynakların, kısaca doğanın koruma altına alınması, o yerin turizm bakımından da çekiciliğini arttırmak gibi, insan kullanımına yönetebilen bir diğer amaca hizmet etmiş olunacaktır. Kaynak korumada asıl amaç,

doğal kaynaklarla beşeri kaynaklar arasında ve bugünkü jenerasyon ile gelecekteki jenerasyonlar arasında olumlu ve ılımlı bir dengenin kurulmasına yardımcı olmaktır. Korumayı gerekli kılan nedenler arasında, ekonomik ve toplumsal kalkınma başta gelir.

1.3.6. Korumada İlkeler

Doğal kaynakların korunmasını sağlayacak bir politikada değişik metotlar uygulanabilir. Örneğin, büyüme hızının yavaşlatılmasıyla herhangi bir turistik yöreye ait turizm hareketleri daraltılarak, doğal kaynaklar üzerindeki baskı hafifletilebilir veya kaldırılabilir. Bundan başka nüfus artış hızı yavaşlatılmak suretiyle kaynakların sınırlı olan ömrünü uzatmak da bir alternatiftir. Böylece bu ilkeler ekonomik, sosyal ve ekolojik denge ilkesi olmak üzere üç şekilde sınıflandırılabilir.

Ancak, sınırlı ve kıt olan, ya da yenilenmesi mümkün olmayan kaynaklardan uzun dönemde verimli ve uygun biçimde yararlanmak esastır. Tekrar ve verimli olarak yararlanma, daha az kaynak kullanma, Millî Park uygulamaları ve turizm bunlar arasında sayılabilir.

1.3.7. Doğal Kaynakların Korunmasında Turizmin Rolü

Doğal kaynakların kullanımında koruma-kullanma dengesinin sağlanması, kaynakların korunduğu ölçüde potansiyel kaydeden turizm sektörü için büyük önem arz eder. Turistik ilanlarda mevcut olan doğal çekiciliklere ilave olarak yapılan düzenlemeler sonucu, bazı ilanlarda belirli zaman dilimlerinde beklenmeyen veya tahmin edilemeyen bir yoğunluğun yaşandığı gözlemlenmekte, dolayısıyla zaman içerisinde alana gelen ziyaretçi sayısının artmasıyla:

- Turistlerin tatmin seviyesinde azalma,
- Alandaki olanakların olumsuz kullanımı,
- Alanın doğal kaynak potansiyelinin tükenmesi,

gibi durumlar belirmektedir. Kuşkusuz, zengin doğal doku bozulup, doğal kaynaklar

tüketildiğinde turizm sektörü de bitmiş olacaktır. Bu konuda, ilk çare olarak "yöreye yönelik turistik önlemlerin alınması" gibi çözümler akla gelebilir. Söz konusu önlemleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Turizm bilinci ve turistik mahal esprisinin toplu kazandırılması,
- Turistin bilinci,
- Turistik yoğunlaşmanın düzenlenmesi,
- Plânlama,
- Doğa turizminin (yumuşak turizm) geliştirilmesi, yanında yasal yaptırımlara başvurulması ve millî çevre politikalarının uygulanması da etkili birer faktördür.

Uzun vadeli genel çıkarlar bırakılıp, kısa vadeli kolay çözümlere gidilmelidir. Turizm yatırımcıları piyasa eğilimlerini yakından izleyerek, çevre açısından zararsız ürünler takdim ederek faaliyetlerini arttırabileceklerini düşlemektedirler. Ancak, son gelişmeler sorunları en aza indirmenin çok pahalı olduğu, bu konudaki sorunları çözerken geliri yükseltmenin çok güç olduğu görülmüştür. Sistemli, detaylı ve kapsamlı bir koruma eylemi şunları hedeflemelidir:

- Doğal kaynakların turistik yörelerin genel gelişme kapasiteleri açısından önemli bir unsur olduğunun göz önünde tutulması,
- Yerel halkın menfaatleri gözetilmeli,
- Dini ve tarihî eserler, yerler saygı görmeli, destek almalı,
- Katı ve sıvı atıkların azaltılması ve yeniden işlenmesi,
- Mümkün olduğu takdirde arazi ıslahı yapılarak çevre koruma kapsamında olan veya tehdit altındaki alan, tür, manzara güzelliklerinin korunmasında duyarlı olunması,
- Ekonomik hedefleri kucaklayan, çevre değerlerini birlikte ele alan bütүнleştirilmiş turizm plânlamasına gidilmesi,
- Millî Park uygulamalarının yaygınlaştırılması,
- Koruma bilincini sağlayacak bir "eğitim modeli"nin geliştirilmesi ile

mümkündür.

Doğal kaynaklar, tarım, sanayi, ulaştırma ve turizm gibi ekonomik kazanç sağlayan belli başlı sektörlerde öncelikle kullanılmaktadır. Tarım sektörü toprağı kullanır, sanayi sektörü ise, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, ulaştırma sektörü de deniz, hava, kara ve diğer su kaynaklarını kullanır. Turizm ise, maden yatakları ve mineralleri kısmen kullandığı gibi, ormanlar, su kaynakları, iklim, güneş kum, dağ ve şifalı su kaynaklarını tam olarak kullanır. Böylece turizm, diğer sektörlerle göre doğal kaynaklara en çok ihtiyaç duyan bir sektör olmaktadır ve sektörün varlığı bu kaynakların varlığına, miktarına ve kalitesine bağlıdır. Bu sebeple turizm, azgelişmiş ülkelerin geri kalmışlıktan kurtulmasında bir çıkış yolu olarak görülmüş, eldeki tüm kaynaklar üzerindeki acımasız talep baskısına göz yumulmuştur.

Kaliteli bir çevre, bozulmamış, tahrip olmamış, korunmuş olarak, kaynakların bilinçli ve sistemli bir korunma anlayışının varlığı ile kendini gösterir. Bunun sağlanması için kaynakların kime karşı, ne için korunacağını tespit edilmesi gerekir. Asıl amaç, doğal kaynaklarla insan arasında bir dengenin oluşturulmasını temin etmektir. Ancak, kaynakların gelecekte de kullanılabilmesi için, korumayı amaçlayan bazı politika ve uygulamalar söz konusu olmalıdır.

Birçok koruma yöntemleri arasında turizm, pek çok olumsuzluğa neden olsaydı da alınacak bazı önlemlerle turizm, kaynakları korumada yararlı olabilir. Turizmi sadece ekonomik yararları olan bir olgu olarak algılamak, ülkeleri yanılgıya düşüren ve gelecek için sağlam adımlar atmalarını önleyen büyük bir hatadır. Bu bakımdan turizmi kaynakları korumada etkili bir araç olarak ele aldığında, yukarıda belirtilen tedbirler, bilinçli, ya da bilinçsiz ekolojik tahribe ve kaynakların bozularak yok olmasını önleyecek bir alternatif olarak görülmesi mümkündür.

1.4. Eko Turizm

1.4.1. Eko Turizm Kavramı

Açık adıyla ekolojik turizm olan bu çeşit, doğal kalmış, ekolojik yapısı bozulmamış yerlere yapılan turları içermektedir. Son on yıl içerisinde giderek artan şekilde sözü edilmeye başlanan eko turizm, doğal bölgelere yapılan, doğal çevreyi korumayı, doğal çevre ile etkileşim içerisinde yaşayarak kendine has bir kültür yaratmış olan yöre insanını ve kültürünü tanımayı amaçlayan sorumlu bir seyahat olarak tarif edilmektedir (Özhan, 1997:88).

Eko turizm kavramı son yıllardaki sürdürülebilirlik tartışmaları bağlamındaki gündemin popüler konularından biridir. Western'in (1993) tanımlaması ile eko turizm kelime anlamı ile doğaseverlerin turistik hareketlerinden daha geniş kapsamlı bir konudur. Gerçekte bu olgu çevresel, ekonomik, sosyal ilgilerin bir alaşımıdır.

Eko turizmde zamanla daha da belirginleşen yeni tip turistin beklentileri, "deniz, kum ve güneş" üçgeninden uzak, doğa ile iç içe abartılı olmayan tesislerde iyi bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış ve temiz bir çevrede aktif bir tatil olarak özetlenebilir.

Eko turizm kavramı güçlü bir doğa bağlantısını ve sosyal sorumluluk sağduyusunu birlikte ele almaktadır. Eko turizm oldukça karmaşık ve disiplinler arası ekoloji ve ekonomi evliliğinin bir ürünüdür (Akpınar, 2000:2).

Turizm gelişim modellerinden olan "eko turizm-eco tourism", ya da "yumuşak turizm-soft tourism" ve "kitle turizmi-mass tourism", ya da "sert turizm-hard tourism" bazı özellikleri ile birbirinden kesin olarak ayrılmaktadır.

Sert turizm, prensiplerine göre, kısa dönem kararlar, ani müdahale, yıkıcı etkiler, hızlı işlemler, kontrolsüz gelişim, düzensizlik, maksimum kâr, kısa dönem, belirli gruba yönelik, sektörel, fiyatlı, nicel, büyüme eğiliminde, değişime dirençsiz, dışsal kontrolle etkilenen turizm modeli olarak tanımlanır. Yumuşak turizm ise,

prensiplerine göre önceden plânu müdahale, koruyucu etkiler, yavaş işlemler, kontrollü gelişim, düzenlilik, optimal kâr, uzun dönem, genel maksatlı, entegre sistem, değerli, nitel, gelişme eğiliminde, değişime dirençli, kendini kontrol eden turizm modeli olarak tanımlanır.

Strateji ve plânlama yaklaşımına göre de sert turizm plânsız mekânsal organizasyonlar, proje kapsamlı, düzensiz yapılaşma, boş mekân tüketimi, yeni yapılaşma, ekonomik kâr, özel ulaşım, uluslararası mimari, yumuşak turizm plâni mekânsal plânlama, kavrama dayalı, düzenli yapılaşma, açık alanlarla düzenlenmiş, eski yapıların rehabilitesi, kâr dengesi yaratımı, toplu ulaşım, geleneksel mimarî öğelerini içermektedir.

Turist davranışlarına göre sert turizm, kitle turizmi, hızlı ulaşım, belirli program, kozmopolitan yaklaşım, konfor ve pasifize edilmiş turist, gezilen bölge için yetersiz bilgilendirme, uluslararası restoranlar, standart konaklama gibi özelliklere sahipken, yumuşak turizm, kişisel turizm, yavaş ulaşım, belirli program içermeyen, yerel yaklaşım, dinamik ve aktif turist, gezilen bölgenin hakkında bilgilendirme lokal ve yerel yemek ve konaklama hizmetlerine sahip turizm modelidir.

Eko turizm 1980'lerde ortaya çıkmaya başladı ve o zamandan itibaren de küresel turist endüstrisinin büyüyen en büyük pazarı oldu. Eko turizm ekonomiye alternatif bir takım değerler sağlayabilir, fakat bu hemen, ya da sosyal ve çevresel etkiler olmadan gerçekleşemez. Eğer bu sürekli olacaksa, yerel nüfusun turizm tarafından sağlanan ekonomik çarpanlardan önemli bir pay almasına izin verilmelidir. Toplum katılımı da eko turizm gelişimi olan yerlerde yaşayan insanların üzerindeki negatif etkileri belirlemede çok önemlidir (Hall, 1998:13).

Eko turizm fikri, insanların doğaya karşı olan merak ve ilgilerinin birleşmesi sonucu oluşan potansiyel faydanın, bilimciler tarafından fark edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Yaban yaşamını, habitatların bilinçsizce kullanımı nedeniyle oluşabilecek ileri derecede doğa zararlanmasından korumanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eko turizm, doğal ve kültürel değerleri korumaya yardım eden,

katılanlara yerel ortamın doğal kaynaklarını öğreten veya çeşitli yollardan değerli ekosistemlerin korunmasını ve bunların sürdürülebilirlik bağlamında turizm talebini karşılamak üzere yönetilmesini sağlayan bir programlar bütünüdür. Uzun dönem yararlarını turizm politikası amaçları olarak alan ülkeler veya bölgelerde, sürdürülebilir turizmi geliştiren bir model oluşturmaktadır. Eko turizmin yayılması için gerekli koşullar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Çabuk, 1996:51):

- Eko turizm hedeflerinin açıkça tanımlanması ve bu yönde hedef kitlelere bilinç kazandırılması,
- Fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik yönlerini de hesaba katarak bölgenin turist taşıma kapasitesini ölçmenin yollarının bulunması,
- Eko turizmin hedeflerini yerine getirmek için doğru plânlama araçlarının bulunması,
- Eko turizmin gelişimine ilişkin başarılı örnekler konusunda uluslararası işbirliği ve bilgi alışverişi yapılması,
- Eko turizmin yeni ürünlerinin turizm piyasasında tanıtılması amacıyla pazarlama araçları geliştirilmesi.

Eko turizm çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı bir seyahattir. Eko turizm son yıllarda ortaya çıkmış bir kavram olarak gözüktü de eko turizmle ilgili doğa turizmi, sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, yumuşak turizm, macera turizmi, kırsal turizm, yeşil turizm gibi 30'u aşkın terim kullanılmaktadır. Bu tür etkinlikler, doğal, sosyal ve ekonomik korumaya doğrudan katkı sağlamadıkları sürece eko turizmle eş anlamlı olarak kullanılamazlar. Eko turizm, geleneksel kitle turizmine karşı olarak alternatif bir sürdürülebilir turizm ve en önemlisi koruma şekli oluşturur.

İlk kez 1983 yılında Hector Ceballos-Lascurain tarafından kullanılan eko turizm kavramı şöyle tanımlanmaktadır:

- Çevre üzerinde en az etkiye sahip olan, kültürel etkilerin yanı sıra göreceli olarak bozulmamış, ya da kirlenmemiş doğal alanlara gezileri içeren ve

peyzajı, yabanıl yaşamı, kır olgusunu inceleme, gözlemleme, yaşama gibi özel amacı bulunan turizm sürecidir. En önemli kısmı yerel halkın sürece dâhil olması böylece sosyo ekonomik yararların kazanılmasıdır (Boo, 1993:16).

Eko turizm konusunda çalışan ve bu konuda uzman Elizabeth Boo tanımı şu şekildedir:

- Doğa korumayı ve sürdürülebilir turizmi geliştiren doğaya dayalı turizmdir. Bunu, parklar, koruma alanları ve çevredeki topluluklar için para toplayarak, turistler ve yerel halk için çevresel eğitim programları oluşturarak yapar (Boo, 1993:16).

Turizm pazarında, doğaya dayalı turizm olarak tarif edilen eko turizm, sürdürülebilir kalkınma aracı olarak görülmektedir. Uluslararası Eko Turizm Topluluğu TIES (The International Ecotourism Society) eko turizmi şöyle tarif etmektedir:

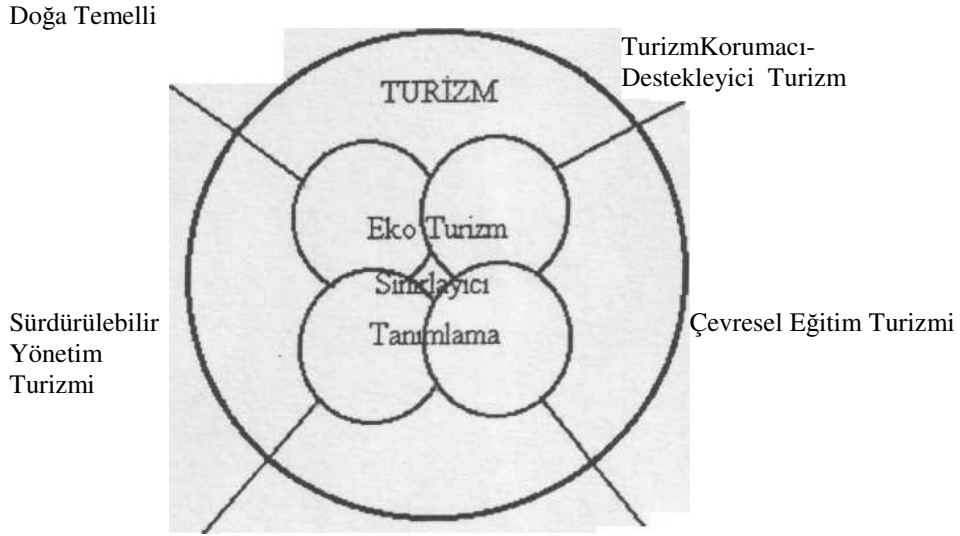
- Eko turizm genellikle küçük gruplar halinde yapılır. Konaklama ve yeme içme türü hizmetler çoğunlukla yerel düzeydeki küçük ve orta ölçekli firmalar tarafından verilir.
- Korumayı destekleyen ekonomik yararlar üretirken ve ekosistemi korurken, doğal ve kültürel tarihi anlamayı sağlama amaçlı seyahattir (Boo, 1993:17).

Doğa turizmi, kültürel turizm, bilim turizmi, alternatif turizm, yumuşak turizm, bilinçli turizm gibi isimlerle de anılan eko turizm, Stewart-Sekartjakrarini ve Boo gibi yazarlar tarafından daha çok doğa turizmi ile eşanlamlı olarak algılanmakta ve temelde doğal kaynakları tüketmeyen ve doğadan çeşitli bilgiler toplamaya yönelik turizm şeklinin ifadesi olarak kullanılmaktadır (Stewart and Sekartjakrarini, 1992:840). Kutay ise, "Eko turizm, sosyo-ekonomik bir yapı içinde biyolojik kaynaklara dayalı turizmin bir parçası olarak plânlanan doğal alanlarda, gelişmenin bir modeli gibi görünmektedir" demektedir (Kutay, 1989:33).

Norris, 1992'deki bir makalesinde, kaynakların korunmasıyla, yerel bir ekonomik fayda sağlanabildiği takdirde eko turizmden bahsetmenin mümkün olabileceğini ifade etmektedir (Norris, 1992:3).

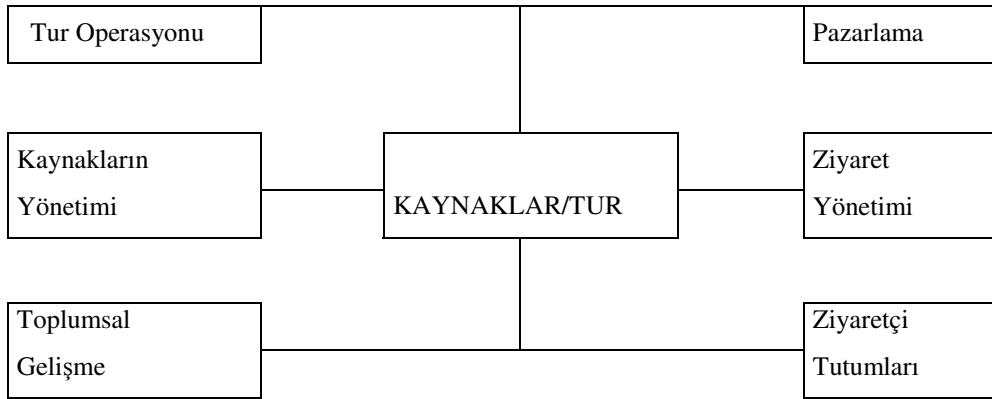
Eagles'e göre eko turizm, belli bir seyahat tecrübesi ve hedefi olan, bozulmamış doğal ortamlarda doğaya yönelik deneyimler yaşamayı tercih eden kişilerin eylemlerinden oluşur (Eagles, 1992:3). 1992'de Kanada'da düzenlenen "Eko Turizm Ulusal Semineri" ne katılanlar tarafından ortaklaşa yayınlanan bildirgede ise, eko turizm, "...ev sahibi toplumun, eko sistemin korunmasına yönelik olarak doğru ve yeterli saygının gösterilmesi süresince, doğaya ilişkin bilgilendirme deneyimidir" ifadesi kullanılmıştır. Bu anlamda değerlendirildiğinde eko turizm kavramı çerçevesinde sürdürülebilir bir endüstri yapısı için 8 ana ilke ön plânda tutulmalıdır (Wight, 1993:3-9):

- i Kaynaklar yok edilmemeli, bir çevresel söylem geliştirilmelidir,
 - ii Katılım ve bilinçlendirmeye yönelik faaliyet yapılmalıdır,
 - iii Seyahat öncesi-seyahat sırasında ve seyahatten sonra olmak üzere turistler, yönetim düzeyi, diğer organizasyonlar, yerel toplum ve tüm siyasi partiler eğitim sürecinin içine alınmalıdır,
 - iv Kaynakların gerçek değerlerinin her ayrıntısının tanınmasına yönelik teşvikler sağlanmalıdır,
 - v Arza yönelik yönetim anlayışının sınırlarının tanımlanması ve kaynakların doğal süreçte yaşamasının benimsenmesi sağlanmalıdır,
 - vi Turizm eylemi öncesi ve turizm eylemi sırasında, yerel toplumun, bilim adamlarının, endüstrinin, yönetim düzeyinin ve diğer organizasyonların birbirleriyle olan ilişkilerindeki anlayışın ön plâna çıkarılması sağlanmalıdır,
 - vii Eko turizm olgusuna katılan tüm kesimin, doğal ve kültürel çevreye karşı davranışsal ve ahlaksal sorumluluklarının düzeyi yüksek tutulmalıdır,
 - viii Kaynaklara dayalı bilimsel, sosyal, kültürel ve ekonomik faydaların tüm kesimlerce uzun vadede beklenilmesi sağlanmalıdır.
- Buckley'in tanımladığı eko turizm, Şekil 5'de izlenebilmektedir.

Şekil 5. Eko Turizm Olgusu (Buckley, 1994:661).

Fennell ve Eagles tarafından sunulan eko turizm seyahatleri analizi, Şekil 6'da görülmektedir (Fennell and Eagles, 1990:23).

Şekil 6. Eko Turizm Analizlerinin Kavramsal Çerçevesi (Fennell and Eagles, 1990:23).

Bu çerçevenin merkezindeki eleman, doğal çevre içindeki tur deneyimidir. Seyahat eden kişi, direkt olarak çevreyle ilgili özellikler taşıyan bir seyahat deneyimine girer. Bu nedenle, doğa ve gezi, modelin kaynak/tur elemanının en önemli faktörleridir (Fennell and Eagles, 1990:23-24).

Eko turizm, doğayı öğrenmek ve deneyim kazanmak, tüketici olmayan ve yerel olarak odaklanmış, sürdürülebilir doğal kaynak temelli turizmin bir çeşididir. Doğal alanlarda ortaya çıkar ve buraların korunmasını temel alır (Fennell, 1999:43). Eko turizm eğitici ve yaratıcı öğeler içerir. Genellikle uzmanlaşmış tur operatörleri tarafından küçük gruplar için ayarlanır. Doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki negatif etkileri en aza indirir. Yerel halk ve turistlerle doğal çevrenin farkındalığını arttırarak ve ekonomik fayda sağlayarak doğal alanların korunmasını sağlar (WTO, 2004:15).

Eko turizm dünya genelinde turizm endüstrisinde en hızlı büyüyen eğilimdir. Eko turizmin önem kazanmasını sağlayan faktörlerden en önemlilerini,

- Uluslararası bilinç,
- Doğaya dayalı deneyim için arzu duyulması,
- Gelecek kuşaklar için doğal kaynakların korunması gerekliliği oluşturmaktadır (Hawkins, 1995:77).

Eko turizmin temel özelliklerini oluşturan saygı, sorumluluk ve sürdürülebilirlik üç S olarak adlandırılabilir. Bugüne kadar yapılan tüm tanımlarda dört öge ön plâna çıkmaktadır. Bunlar:

- Doğal çevre,
- Ekolojik ve kültürel sürdürülebilirlik,
- Eğitim ve konunun açıklanması,
- Yerel düzeydeki ekonomik faydalardır.

Boo'ya göre eko turizme katılanların ilk amacı, bozulmamış doğa parçalarını gezip, bu tür yerlerin korunmasına yönelik bilgi edinmek istemeleridir. Bunun için eko turistler tek bir tatil beldesine gitmek yerine, birçok korunmuş arazi parçalarını gezmeyi tercih ederler (Boo, 1991:4). Bu tür alanlara gelen turistlerden elde edilecek gelirin turistik alana ilişkin kullanılması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla turizmin

yerel ve bölgesel ekonomik gelişmeye katkıları olmaktadır. Ayrıca, eko turizmin önemli oranda istihdam etkisi olacaktır. Tur rehberliği, park koruyuculuğu, konaklama tesisleri, hediyelik eşya imalatı ve yiyecek-içecek yerleri, dolaysız olarak istihdam yaratmaktadır. Bu tür istihdam alanları kırsal kesimdeki işlerden ve tarımdan daha kazançlı olmaktadır.

Buckley ise, Çizelge 5'de görülebileceği gibi eko turizmin tanımı çerçevesinde kapsanan turizm türlerinin genel karakterini, sektörel bir bakış açısıyla ifade etmiştir.

Çizelge 5. Eko Turizm Olgusunun Sektörel Yapı Bakış Açısıyla Tanımlanması.

Alt Sektör Tanımlayıcı	Doğaya Dayalı Turizm	Sürdürülebilir Turizm	Koruma-Yaşatma-ya dayalı Turizm	Çevre Bilincine Dayalı Turizm
Turizm Endüstrisinin Durumu	Üretim-eylem	Uygulama-yönetim	Gelir-satın alma	Tutum, davranış (bireysel turistler için), eğitim, kültür (hizmet personeli için)
Yaygın Kullanılan Alternatif İsimler	[eko turizm] doğa turizmi, yeşil turizm	Ekolojik Sürdürülebilir turizm, çevre bilinçli turizm	[Birlikler, Firmalar]	[Eko turizm]
Ayrılabilen Karakteristikler	Doğal çevredeki hedeflenen eylemin unsurları ya da konumu	Çevresel etkilerin azaltılması ve çevresel yönetim performansının artırılmasına yönelik alınan kararlar	Çevre koruma birliklerine ya da aktivitelerine gelir bağışlamak ya da eylem biçiminde katkıda bulunmak	Doğaya karşı olan tutumda etkilerin minimize edilmesine yönelik davranış (bireysel turistler için), değişen tutum ya da davranışlara yönelik olarak müşterinin eğitilmesi
Çevresel Sorunlar	Korunacak değerler üzerindeki etkileri: Ekolojik taşıma kapasitesi	a. Hava ve su kirliliğine yönelik yeşil ev olgusunun enerji verimi, b. Doğada emile-bilen ve geri dönüşümlü maddelerin kullanımı, atık suların uzaklaştırılmasına dayalı kaynak kullanımı	Korumaya yönelik bulgu: a. Başlangıçta, koruma kuruluşuna ödeme, b. Gidilen yerde koruma kuruluşuna ödeme, c. Gidilen yerdeki yöre ekonomisine yapılan yardımlar	a. Korunacak değerler üzerindeki etkileri: Ekolojik taşıma kapasitesi. b. Ferdi davranışın turizm ve diğer durumlarla olan bağlantısı.
Etkilendirilmiş Alt Sektör	Yazlık sahipleri, safari ve tur operatörleri	Yazlık sahipleri, hava yolları, otobüs firmaları, otel zincirleri, tur operatörleri	Özel eko turizm firmaları, kazanç amacı olmayan organizasyonlar	Özel eko turizm firmaları, kazanç amacı olmayan organizasyonlar, bireysel turistler
Ölçü ve Yoğunluk	Orta ölçek, hızlı büyüme	Endüstrinin büyük bölümü durağan ölçüde	Küçük alt sektör küçük gelişme	Henüz küçük alt sektör ancak hızlı büyüme
Endüstri Unsuru	Hedef, Pazar	Eylemler-Yönetim	Satın alma, kazanç	Eğitimsel programlar
Birlik Eylemlerinin Etkileri	a. Yeşil Pazar b. Araziye giriş c. Gelirin etkileri: Rekreatyoneel başarı ve rekreatyoneel taşıma kapasitesi	a. Müşteri beklentileri b. Enerji koruma c. Atık yönetimi d. Sağlık ve güvenlik hizmetlerinin etkileşimi	a. Birlik yapısı, hissedarların üst-tünlük hakkı b. Değer pazarı satış aracı olarak koruma değerleri c. Hedef bölgede sunulan iş imkanı	a. Müşteri beklentileri b. Müşteri ilişkileri c. Değer pazarı d. Eğitim programları

Çizelge 5'in devamı;

Çevresel Birliğin Yönetim Araçları	Grup kültürü, liderlerin deneyimleriyle belirlenen müşteri davranışı	a. Müşteri eğitimi b. Çevre ve enerji hesaplarının kontrolü c. Teknoloji gelişimi	a. Pazar stratejileri, b. Gelir ve istihdam politikaları	Grup kültürü, ya da paket turdaki hareketlilik, eğitim programları ve rehberler ile belirlenen müşteri davranışı
Politika Tercihleri	a. Turistlerin eğitimi b. Çevrenin getirdiği zorluk c. Sayısal sınırlandırma d. Uygulamanın endüstri kuralları	a. Çevresel yasalar b. Enerji fiyatları c. Endüstri kuralları	a. Başlangıç bölgesi: gerek duyulmamış b. Hedef bölgesi ücretler ve vergiler, yerel anlamda gelir ve istihdama yönelik hizmetler, yabancı toprak sahipliğinde sınır-lama	a. Açıklayıcı ve yönlendirici işaretler b. Uçuş sırasında yapılan gösterimler c. İzin süreci için zorunlu eğitim programları d. Tercihe bağlı açıklamalar
Danışma Zorunlulukları	Yılın belli larında özel eko sistemlerde, bilinen insan yönelik olarak gerçekleşen aktivitelerin etkilerinin niceliksel ölçümü	a. Barınmaya yönelik eylemlerin ve ana seyahatlerin gerçek etkileri b. Etkilerin azaltılmasına yönelik potansiyel c. Etkiyi azaltmanın maliyeti d. Müşteri beklentileri ve esneklik e. Gelir teminleri	a. Bireysel operatörlerden alınan toplam ve oransal gelir yardımları b. Altsektörün büyüklüğü c. Hedef bölgedeki ülkeden dolaysız, ya da dolaylı gelcn finansallar d. Koruma üzerindeki gerçek etkiler	Farklı eğitim programları ve turistler ile farklı davranışları içeren etkilerin niceliksel ölçümü

Kaynak: Buckley, 1994:664.

Eko turizmin doğaya dayanan bir turizm çeşidi olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak, yerel kültür, sürdürülebilirlik, eğitim ve yerel ekonomik fayda öğelerine farklı ağırlık verilmektedir (Baştanlar, 2001:18).

Eko turizm ne tek başına mevcut eko sistemleri koruyabilir ne de yerel halkı yokluktan koruyabilir. Eğer çevreye zarar verecek ve ekonomik çıktıları maksimize edecek şekilde plânlanırsa çevreye ve yerel halka zarar verebilir. Fakat eko turizm sürdürülebilir kalkınmanın bir basamağı olarak kullanılacak olursa, hem ziyaret edilen yerlerin refahı açısından hem de ziyaretçiler açısından büyük katkılar sağlar. Burada önemli olan eko turizmin ihtiyaç duyulduğu zaman değil, eko turizm alanlarının oluşturulması gerektiğinde devlet ve yerel halk tarafından ortaya çıkarılmasıdır. Böyle

olduğu zaman bundan elli yıl sonra da gelecek nesillere kullanabilecekleri ve faydalanabilecekleri bir doğal güzellik bırakılabilir (Whelan, 1991:20).

1.4.2 Eko Turizmin Ortaya Çıkış Nedenleri

Eko turizm doğaya dayalı rekreasyon ve turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerinin her geçen gün artması ile birlikte kitle turizminin de geleneksel şekillerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Kitle turizminden farklı olarak bu turizm türü, bugünkü ve geçmişten günümüze uzanan kültürel değerlerin bulunduğu yerlere yapılan seyahatlerin yanı sıra nispeten bakir, doğallığını kaybetmemiş ve kirlenmemiş yerlere özellikle doğayı yabanıl bitkileri ve hayvanları gözlemleme-inceleme amacıyla yapılan seyahatlerdir (Orams, 1995:4).

Yaban hayatın olduğu alanlarda insanların avlanma faaliyetleri, insan sağlığına şifalı bitkilerin doğal mekânlarından toplanması, dağa tırmanmak ve bangi jumping gibi heyecan ve merak tutkusuyla gerçekleştirilen çeşitli doğa sporları faaliyetleri insanların doğal ortamlarda bulunmasına neden olmaktadır. Doğa ile insanlar arasında pek çok değişik şekillerde ortaya çıkan bu karşılıklı etkileşimin, eko turizm türünün oluşmasında ve gelişmesindeki önemi büyüktür. Yukarıda sözü edilen faaliyetlere katılabilme amacının yanı sıra sakin ve huzurlu bir ortamda bulunmak, muhteşem güzellikteki manzaraları seyretmek amacıyla insanların seyahat arzuları, bu turizm türü yönünde bir harekete neden olmuştur.

Diğer taraftan şehirleşme ve sanayileşmeyle birlikte yakın bir zamana kadar önemli oranda uluslararası turizm piyasasına sunulan deniz-güneş-kum üçlüsünü içeren paket tur seyahatler, doğal çevre varlıklarının aşırı derecede tahrip edilmesine neden olabilmiş ve yörelerin hem fiziki hem de sosyal ve ekonomik taşıma kapasiteleri zorlanılmıştır. Kitle turizminin içeriği nedeniyle özellikle denize kıyısı olan yörelerdeki yapılaşmanın plânsız bir şekilde gelişmesi, mekânların turistik faaliyetler sonucunda turistik mahal oluşunda, üst yapı yatırımlarının alt yapı yatırımlarıyla aynı paralellikte gelişme göstermesi gerekliliğinin gözden kaçırılması,

yörelere taşıma kapasitelerinin tespitine yönelik çalışmaların yapılamaması, ya da yetersiz oluşu, bu söz konusu mekânların cazibelerini kaybetmesine ve turizmin kendisini yok eden bir süreç içerisinde girmesine neden olabilmektedir. Yıllar boyu kendine has bir takım mimarî ve kültürel özellikleri taşıyan, köy, kasaba ve kentlerin mimarî estetiklerinin ortadan kalkmasına veya sıradanlaşmasına neden olmaktadır. Oluşumu uzun yılları kapsayan jeolojik şekiller ve kıyılar, plânsız yapılaşmalar nedeniyle yok olabilmektedir. Dengesiz ve plânsız büyümeye karşın talebin sürekli olarak artması bir krize neden olmakta ve bir sahilde, bir dağ yamacında veya başka alanlarda geçirilen tipik tatiller önemli çevre bozulmalarına yol açmaktadır. Pek çok yerde yaşanan aşırı kalabalığa, doğal kaynakların tahribatına ve fakirleşmesine yol açan kitle turizmine tepki olarak turistler, geleneksel tatil beldelerini terk etmekte ve yeni yörelere, yeni turizm biçimlerine yönelmektedir (Hofels, 1992:15).

Bu olumsuz yöndeki gelişmelerin çevreye verdiği zararları yine turizm sektörü ortadan kaldırmak durumundadır. Doğal çevrenin ve ekolojik dengenin bozulmaması, tarihî ve kültürel varlıkların korunması ve yerel mimarî ile birlikte geleneksel yaşam biçimlerinin devamlılığının sağlanması ise, sürdürülebilir turizm anlayışının kabulü ve uygulanmasıyla mümkündür. İşte bu noktada da eko turizmin etkinliği ortaya çıkar. Çünkü, eko turizm doğal çevre varlıklarının korunması konusunda oldukça duyarlıdır. Turizm sektörü de bu konuya iki şekilde yaklaşmaktadır (Hudman, 1992:28).

Bunlardan birincisi, eko turizm gibi çevreye duyarlılığı belirten çevre odaklı turizm kavramları kullanılarak, çevrenin pazarlama unsuruna dönüştürülmesidir. Böylece turizm piyasasında bulunan işletmeler tarafından eko turizm veya doğa tabanlı turizm yönünde programlar hazırlamaktır. İkinci olarak da, sektörün, çevre değişim süreci içinde kendisinin bir aracı olduğunun ve çevre korumalı olarak sürdürülebilir bir turizm anlayışına sahip turistik yörelerini oluşturmasının önemli olduğunun farkına varmaya başlamasıdır. Böylece koruma-kullanma dengesinin de sağlanarak, çevrenin korunmasında turizm arz ve talebinin yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Kitle turizminden farklı olarak eko turizm, nispeten yavaş gelişmektedir, plânlamaya uygun olup, kontrolü daha kolaydır, kitlesel bir hareketin olmadığı bu turizm türünde programlar duruma göre değişebilmektedir. Turist özellikleri yönünden de, eko turistler ne yapacaklarına kendileri karar verirler, destinasyon tercihleri fazla gelişmemiş sessiz yörelere olmaktadır, yerel yaşam biçimlerini yerinde görmek bu kişiler için önemlidir. Geliştirilen turizm stratejileri yönünden ise, yörenin mevcut imkânları ve tesisler kullanılmaktadır, talebe göre kapasite olup, halihazırda kullanılan teknoloji yeterli olmaktadır, yöre insanına girişimcilik imkanı sağlanmaktadır ve bu turizm türüyle çevre ve tarihî kalıntılar korunmaktadır (İge ve ark.,1999:22-24).

Eko turist de, eko turizmin özelliklerine uygun seyahat eden, eğitim seviyesi yüksek, çevre bilincine sahip, risk almayı seven ve birazda maceraperest yönü ağır basan kişilerdir. Eko turistler yüksek miktarda ve çok çeşitli yerlerde paralarını harcamaktadırlar. Harcama düzeyleri ortalama 1500 \$'dan fazladır ve en az 8 ila 14 gün süreyle seyahat ederler. 1997 yılı itibariyle yapılan bir tahmine göre de, dünya turizm harcamaları içerisinde eko turistlerin yaptıkları harcamaların 80–166 milyar \$ arası olduğu belirtilmektedir (Özgüç, 1998:154–155).

Bir ülke veya yörenin turistik varlıklarının pazarlanmasında hitap ettiği hedef kitlenin özelliklerinin bilinmesi, turizmden elde edilecek fayda itibariyle önemlidir.

1.4.3. Eko Turizmin Karşılaştırmalı Özellikleri

Plânlama pratiği bakımından kitle turizmi ve eko turizmin karşılaştırılması şu şekilde yapılmaktadır (İnceoğlu, 1996:33):

- Genel Kavramlar Yönünden:

Kitle Turizmi: Hızlı gelişme, maksimum kârlılık, kısa vadeli programlar, büyük adımlarla büyüme, kontrolsüz, kuralsız büyüme eğilimi,

Eko Turizm: Yavaş ve adım adım gelişme, optimum kârlılık, uzun vadeli programlar, değişmeye karşı direnç, çevre değerlerine saygı, çevreyle bütünleşme.

- Stratejiler ve Plânlama İlkeleri Yönünden:

Kitle Turizmi: Plânlama mekânsal organizasyonlar, bağımsız projeler, bağımsız yapım programları, kapalı mekân ağırlıklı, yeni bina kullanımı, her talebi karşılama eğilimi, her yerde turizm, ekonomik faydalar, özel araç ağırlıklı, mimaride uluslararası çizgiler, talebin en yüksek olduğu noktaya göre kapasite tayini, standart paket programlar, pasif turizm,

Eko Turizm: Plânlı mekânsal organizasyonlar, temel kavramlara öncelik, bölge ile bütünleşmiş plânlar, yerleşme için özel seçim, açık mekânlara ağırlık, mevcut yapı stokunu kullanma, talebe sınır koyma, yerel işgücü, toplu ulaşım, yöresel mimarî, talebin ortalamasına göre kapasite tayini, bireysel tatil programları, dinamizm ve aktiflik.

Bu gelişme modeli ilkeleri çevrenin taşıma kapasitesi ve doyum noktası kavramlarını öne çıkarmaktadır. Aynı model, toplu turizm ve eko turizmin yapılaşma sorunları için, mimarî kriterler olarak da Çizelge 6'daki gibi belirlenebilir. Çevreye uyumlu turizm yapılaşması bu yolla, mimarî geçmişin deneyimlerini taklit etmeden, yaratıcı bir yönde, çevreyi kirletmeden kültürel sürekliliği sağlayarak değerlendirilebilecektir.

Çizelge 6. Kitle Turizmi ile Eko Turizmin Karşılaştırmalı Kriterleri

KİTLE TURİZMİ	EKO TURİZM
1. İhtiyaç Programları	
Dinlendirmeye ve eğlendirmeye yönelik pasif aktiviteler Binlerle anlatılan yatak kapasiteleri Daha çok deniz ve kum aktiviteleri Tatil köyünün içine dönük aktiviteler	Yürüyüşler, balıkçılık vb. aktif turizm Daha küçük yatak kapasiteleri Yayla, dağ, nehir aktiviteleri Sınırsız, bina dışı aktiviteler
2. Yerleşme	
Özellikle dar sahil şeritleri Küçük bölgelerde yoğun	Doğanın içine yayılmış Az yoğun
3. Biçimler	
Uluslararası çizgiler Karmaşık, bitmiş, ithal biçimler Mevcut yapı stokunun terk edilmesi Endüstrileşmiş yapım, karmaşık dekorasyon Prefabrike malzeme, karmaşık tasarım	Yöresel, basit, mütevazı, gelişmeye açık Yerel biçimler Mevcut yapı stokunun kullanılması Yerel işçilik yöntemleri Sade dekorasyon ve mobilya Yerel malzeme, sade çözümler
4. Peyzaj	
Çevreye aşırı müdahale Sert zeminler (beton spor alanları) İthal bitkiler	Doğal peyzaj Doğal yürüyüş yolları, yumuşak sahalar Yerel bitkiler

Kaynak: İnceoğlu, 1996:34.

Eko turizm doğaya karşı yumuşak, ekonomik yönden verimli, sosyal yönden sorumlu, ekolojik yönden krizi önleyici özellikler ortaya koyar. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

- Turist sayısının az olması,
- Turist baskısının az olması,
- Yoğun değil yaygın olması,
- Turizmin yıl içine yayılması,
- Çevre eğitiminin yer alması,
- Tüketime az olması,
- Sürdürülebilir kalkınmayı geliştirmesi,
- Tahribatı düzeltmek yerine önlemeye yönelik plânlama yapılması,

- Uzun vadeli ekonomik çıkarın gözetilmesi,
- Yerel halkın ve yaşamlarının katılımı,
- Küçük ölçekli gelişme olması,
- Alternatif ulaşım tiplerinin ve toplu taşıma araçlarının kullanılması,
- Koruma için gelir sağlanması.

Eko turizm, birbirini tanıyan arkadaş ve ailelerden oluşan küçük gruplarla, hızlı olmaktan ziyade konforlu ulaşım araçlarıyla yapılan ve seyahat süresi uzun olan bir turizm türüdür. Bu turizme katılan turistler gittikleri ülkeyi, gerçek doğal ortamında, yerel yaşam biçimleriyle birlikte yaşayarak tanımakta, yeni bilgi ve deneyimler edinmektedir (Bozok, 2004:434).

Butler, Journal of Travel Research'de yazdığı bir makalede, eko turizm ile kitlesel turizmi farklı bakış noktalarında karşılaştırmıştır (Çizelge 7).

Çizelge 7. Kitlesele Turizmin ve Eko Turizmin Bazı Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

ÖZELLİKLER	KİTLE TURİZMİ	YEŞİLTURİZM (EKO TURİZM)
	Hızlı gelişir Maksimize eder Çevreye saygısız, Saldırgan Kontrolsüz Plânsız Ölçüsüz	Yavaş gelişir Optimize eder Çevreye saygılı, ihtiyatlı Kontrollü Plânlı Ölçülü
GENEL	Kısa Dönem Özel Çıkarlar Uzaktan Kontrol İstikrarsız Fiyat Bilinci Nicelik Geniş Gruplar Az Zaman Hızlı ulaşım Sabit Program	Uzun Dönem Tüm Çıkarlar Yerel kontrol İstikrarlı Değer bilinci Nitelik Bireyler, aileler, arkadaşlar Çok zaman Uygun (ve yavaş) ulaşım Anında değişen kararlar
TURİST AÇISINDAN	Turist Yönlendirilir İthal yaşam biçimi Anlama Rahat ve Pasif Üstünlük duygusu Hatıra eşyalar Gürültü Plânsız gelişme Sadece yerel düzeyde plânlama Üstün peyzaj değeri olan yerlerde yoğun gelişme	Turist karar verir Yerel yaşam biçimi Deneyim Talep edici ve Aktif Aktif fikirli yaklaşım Anılar, yeni bilgiler Sakin önce plân, sonra gelişme Yerel plânların bölgesel koordinasyonu Üstün peyzaj değeri olan yerler korunur
TURİZM GELİŞME STRATEJİSİ AÇISINDAN	Yeni yapılaşma ve yeni yatak kapasitesi Girişimciler dışarıdan Başlıca işlendirme, yerli olmayan kişilere Çiftçilik azalır, işgücü turizme kayar Otomobil öncelikli trafik plânlaması Yoğun turizm sezonuna göre kapasite Doğal ve tarihsel engeller uzaklaştırılır Yüksek teknoloji ve mekanize turizm tesisleri Kentsel mimarî	Mevcut yapıların yeniden kullanımı Sadece yerli girişimciler Yerel potansiyele göre işlendirme Çiftçilik ekonomisi korunur ve geliştirilir Toplu taşıma öncelikli trafik plânlaması Ortalama talebe göre kapasite Doğal ve tarihsel engeller korunur. Düşük teknoloji ve selektif mekanize gelişme Yerel mimarî

Kaynak: Gülez, 1992:71.

1.4.4. Eko Turizm Uygulama Prensipleri

Eko turizm uygulama prensipleri aşağıdaki gibidir (www.tod_tr.org):

- Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği tahribatın en alt düzeye

indirilmesi,

- Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- Turizmin yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- Koruma kapsamındaki (doğal ve geleneksel sosyo-kültürel alanların) alanların yönetimi için kaynak ayrılması,
- Turizm negatif etkisini en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin temini,
- Turizmin gelişiminin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini attırarak şekilde gelişmesinin temini,
- Çevreyle uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla içi içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan turizm alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir.

Dünya Turizm Örgütü'ne göre eko turizmin geliştirilmesindeki temel objektifler şunlardır (www.tod_tr.org):

- Turizm endüstrisinin negatif etkilerini en aza indirmek,
- Hem çevresel tahribatı önlemek, hem de yerel halkın ekonomik kazancını arttırmak,
- Bireyler veya küçük gruplar halinde doğal çevreyi ve yerel halkın yaşantısını deneyimlemek amacıyla el değmemiş doğal alanlara seyahat etmektir.

Eko turizm hareketinin olumlu çevresel ve sosyal etkisi olsa da iyi organize edilmediği takdirde kitle turizmi kadar çevresel tahribata sebebiyet verebilmektedir. Bunun nedeni eko turizm destinasyonlarının hassas ekosistemler olması ve bu bölgelerde yapılacak herhangi bir turizm hareketinin doğal kaynakların (biyolojik çeşitliliğin, fauna habitatlarının) yok edilmesi, hatta çevresel kirliliğin yaratılmasına

sebebiyet verebilmesidir.

Bazı eko turizm uygulamalarının ekosistemlere minimum negatif etki yarattığı, yerel halka alternatif geçim fırsatları sağladığı gözlenmiştir. Eko turizm ekolojik olarak hassas alanların korunması bu alanlara yakın yerlerde yaşayan halkın sosyal-ekonomik açıdan gelişmesini sağlamaktadır.

Dünya Turizm Örgütü 2010 yılında eko turizmin önemli bir pazar nişi olacağını belirtmektedir. Eko turizmin ekonomik olarak önemli olması turizm endüstrisi, kamu kurumları, yerel halk ve turistlerin arasında kurdukları iletişime bağlıdır.

Günümüzde sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte oluşan aşırı kentleşme, yaşam koşullarının güçleşmesi ve diğer olumsuz etkenler, özellikle kentsel alanlarda yaşayan insanlar üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır. Bu baskılardan kaçış, turizm hareketlerine yansımakta ve klasik turizm anlayışının yerini doğal ortamlarda dinlence arayışları almaktadır.

Son yıllarda dünya nüfusunun hızlı artışı, gereksinimlerin ve zevklerin değişimi ile turizm oldukça önem kazanmaya başlamıştır.

Ancak, dünyada çok hızlı bir biçimde artan ve gelecekte de devam edeceği bilinen turizm faaliyetlerinin kültürel, doğal ve fiziksel çevre üzerine olumsuz etkileri vardır. Uluslararası alanda turizmde doğal alanlara yönelik talebin artması, değişik turistik yörelerde gerekli altyapı ve donanımları oluşturmada turizme açarak betonlaşmaya yol açmakta, doğal ve fiziksel çevre tahrip olmaktadır. Hızlı nüfus artışı, büyüyen endüstrileşme, yenilenmesi mümkün olmayan doğal kaynakların tükenmesi, çevrenin kirlenmesi ve bozuluşu dünyamızın ortak geleceğini, her geçen gün daha büyük boyutlarda tehdit etmektedir.

Çevrenin korunmasında turizmin fiziksel plânlamasının önemi çok büyüktür. Çevre kirliliğinin önemli sebebi çevreye duyarlı turizm plânlamasının yapılmamasıdır. Turizm fiziksel plânlamasında sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için mekânın en rasyonel şekilde kullanılması gerekmektedir.

Önüne sürdürülebilir, yumuşak, biyolojik, kırsal, ya da ekolojik gibi tanımlayıcı sözcükler de getirsek turizm özünde insana hizmet veren, insan merkezli bir iş türüdür. Bu nedenle ekolojik tabanlı turizm plânlaması farklı konumlardaki insan kavramını irdeleyerek uzlaştırmacı bir çözüm üretmek durumundadır.

1.4.5. Eko Turizmin Faydaları ve Zararları

Eko turizmin faydaları şunlardır (Gartner, 1996:152):

- Kitle turizminden daha çok günlük harcama ve daha uzun kalma süresi,
- Eko turistlerin yerel halktan daha basit hizmet beklemesinden dolayı daha az sermaye gereksinimi,
- Yerel harcama olacağı için daha az kayıp,
- Yerel kaynaklar ve iş gücü kullanılacağı için kırsal istihdamın artması,
- Yerel halkın ve ziyaretçilerin bilgi açısından desteklenmesi,
- Kaynakların uzun dönemli turizm kalkınması için korunmasından dolayı daha az zararlı çevresel etkiler,
- Yerel halk ve ziyaretçilerin iç içe olmasından dolayı daha az sosyal etkiler.

Eko turizm daha çok yeni bir kavram olduğu için zararları ile ilgili bilgiler çok azdır. Kişilerin bunu nasıl ele aldığı ve uyguladığı, uzun vadede eko turizmin kabul edilebilir bir kalkınma alternatifi mi, yoksa sadece turizm endüstrisinde bir pazarlama stratejisi mi olduğu ortaya konacaktır.

Dixon ve Sherman'a göre ise, doğal turizmin faydaları Çizelge 8'deki gibidir.

Çizelge 8. Doğal Turizm Faydaları

DOĞAL TURİZM FAYDALARI

1. Suyla İlgili Değerler
 - Erozyon Kontrolü
 - Yerel Taşkın Azalması
 - Su Akışlarının Düzelməsi
2. Ekolojik Süreçler
 - Besinlerin Azalması ve Döngüsü
 - Toprak Oluşumu
 - Hava ve Suyun Temizlenmesi, Dolaşımı
 - Küresel Yaşam Desteği
3. Bio Çeşitlilik
 - Gen Kaynakları
 - Türlerin Korunması
 - Ekosistem Çeşitliliği
 - Evrimsel Süreçler
4. Eğitim ve Araştırma
5. Tüketim Faydaları
 - Kereste
 - Vahşi Yaşam Ürünleri
 - Diğer Orman Ürünleri (ot, yenilebilir bitkiler)
6. Tüketim Dışı Faydalar
 - Estetik
 - Ruhani
 - Kültürel/Tarihî
 - Varlık Değerleri
7. Gelecek Değerler
 - Seçenek Değeri
 - Yarı Seçenekli Değer

Kaynak: Dixon and Sherman, 1990:54.

1.4.6. Sürdürülebilir Yaklaşımlarla Eko Turizm İlişkisi

1980’lerde küresel çevre değişimleri o kadar çabuk ve sessiz bir şekilde gerçekleşti ki bilim adamları bile bu değişimleri önceden tahmin edemedi. Ayrıca, dünya, insan davranışlarının küresel çevre üzerindeki etkilerinde bir parça belirsizlik ve risk olduğunun da farkına vardı. Bu problemlerin düzeltilmesi için kişilerin yaşam stillerinde büyük değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı da bu gerçekleştirmeden ortaya çıkmıştır. Bu kavrama ilk defa 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun hazırladığı bir raporda değinilmiştir (McKercher, 2003:17).

Sürdürülebilirlik, bir toplumun, ekosistemin, ya da sürekliliği olan herhangi bir

sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden, ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Çakılcıoğlu, 2002:1).

Turizm kalkınmasının amaçları şunlardır (McIntosh and Goeldner, 1990:207):

- Turizmin ekonomik faydalarıyla o yörede yaşayan insanların hayat standartlarının yükseltilmesi,
- Ziyaretçiler ve yerel halk için ortak dinlenme alanlarının yaratılması,
- Kalkındırmanın gerçekleştirileceği alanın sakinleriyle, devletin yapacağı kültürel, sosyal ve ekonomik programın uyumlu olması,
- Ziyaretçi memnuniyetinin en üst seviyeye çıkarılması.

Sürdürülebilir kalkınma, "gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin bugünkü kuşakların gereksinimlerini karşılayabilen kalkınmadır" (Akış, 1999:37). Bu kavram, "ülkenin gelişme hedeflerine, doğal-kültürel varlıkları yitirmeden ve çevreyi bozmadan ulaşmasına ilişkin tüm çabaları" içermektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın üç önemli prensipleri şunlardır (Var ve ark., 2004:11):

- Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik, kişilerin hayatları üzerindeki kontrolü garanti eder. Ayrıca, kişilerin kültürü ve değerleriyle uyumludur ve de toplum kimliğini kuvvetlendirir.
- Ekonomik sürdürülebilirlik, herhangi bir kalkınmanın ekonomik olarak etkin olduğunu ve mevcut kaynakların gelecek nesillere aktarımını sağlamak için iyi bir şekilde yönetilmesini garanti eder.
- Ekolojik veya çevresel sürdürülebilirlik, kalkınmanın ekolojik, biyolojik çeşitlilik ve kaynakların uzun dönem yönetimiyle uyumlu olmasını garanti eder.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının turizmle ilişkisine gelince, turizmle doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağlar bulunmaktadır. Bir taraftan çevresel faktörler turizmi etkilerken, diğer taraftan turizm de çevre üzerinde olumlu veya olumsuz bir takım etkiler meydana getirmektedir. Bunlar turizm ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki göstergeleri oluşturmaktadır (Kahraman, 1994:73).

Turizm ve çevre ortak ilişkiyi simgeleyen kavramlardır. Çevre bir turizm kaynağı olma özelliğini taşıırken, turizmin var olması için çevrenin yaşaması gerektiği, doğanın ve çevrenin aleyhine gelişen bir turizmin kendi kaynağını tüketeceği de açıktır. Sürdürülebilir turizm kavramı da, "sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini arttırmak" olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz ki her türlü doğal kaynağın kullanımındaki temel ilke, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasıdır. Nitekim 1977–1978 yıllarında OECI tarafından hazırlanan bir araştırma raporunda çevreyi etkileyen dört faktör olarak, çevrenin sürekli yenilenmesine neden olan değişiklikler, çöp ve atıklar, turistik faaliyetler ve yerel halkın çevreye olan etkileri şeklinde belirlenmiştir (Bozok, 2004:436).

1995 yılında da çevre konulu bir toplantıda sürdürülebilir turizm konusunda bir takım ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler (Öztunalı, 1998:301):

- Kaynakların sürdürülebilir kullanımı,
- Aşırı kullanımı azaltmak ve yaymak,
- Çeşitliliğin korunması,
- Turizmi plânlamaya dâhil etmek,
- Yerel ekonomilerin desteklenmesi,
- Yerel toplulukların katılımı,
- Kamuya danışma,
- Personel yetiştirme,
- Sorumlu bir turizm pazarlaması,
- Araştırma yapmak,

- En iyi bilgi öngörüsü, şeklinde sıralanmaktadır.

Doğal, tarihî, arkeolojik ve kültürel değerlerin bir ülke veya bölgede mevcut ve çeşitli olması orada faaliyet gösteren turizm sektörü için hayati bir öneme sahiptir. Bu değerlerin yitirilmesinin, turizm sektörünün de varlığının sona ermesine neden olacağı açıktır. Turizm, doğal, tarihî ve kültürel varlıklar içinde gelişir ve uygulanır. Ayrıca, turizmin gelişmesinin, ülkenin doğal ve beşeri kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması, ya da en aza indirgenmesi amaçlanıyorsa, turizm sektörünün hedeflerini çok daha uzun vadeli gelişme perspektifi doğrultusunda tespit etmesi, çevreye duyarlı bir gelişme yöntem ve politikalar belirleyip uygulamaya koyması gereklidir (Bozok, 2004:438). O halde, turizm sektörünün sürdürülebilir turizm yaklaşımını benimsemesi kaçınılmaz olmakta ve eko turizm önemli bir turizm türü olarak dikkate alınmaktadır.

Turizm, tüm dünyadaki toplumlarda önem kazanmaya başladıkça turizmde sürdürülebilirliği sağlamak da birincil ihtiyaç haline gelmiştir. Toplamlar, turistlerin gezmeleri ve bu değişik toplumların ürettiklerini gözlemlemek, hayatlarını incelemek için de en temel nedenlerdendir. Toplamlar aynı zamanda turistlerin kaynağıdır. Belirli yerlerden gelen turistler, bu geldikleri yeni yerlerde yeni şeyler keşfetmeye ve denemeye başlarlar. Toplumun sürdürülebilirliğini sağlamak da bu yüzden sürdürülebilir turizmin en önemli parçası haline gelmiştir. Sürdürülebilir turizm kalkınmasının mantığı genellikle toplamlardaki yenilenebilir ekonomik, sosyal ve kültürel faydalara dayanmaktadır (Richards and Hall, 2002:1).

Sürdürülebilir turizmin alt bileşenlerinden birisi olan eko turizmin bileşenleri ise, aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (www.tod_tr.org):

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunulması,
- Yerel halkın refahının gözetilmesi,
- Turistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması,
- Küçük ölçekli kuruluş/firmalar tarafından küçük turist gruplarına hizmet verilmesi,

- Turistlerin ve yerel halkın turizm endüstrisi hakkında sorumlu hareket etmesinin sağlanması,
- Geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi,
- Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımın önemsenmesi, iş fırsatlarının ve mülkiyetin yerel halk lehinde gelişmesinin gözetilmesi.

Sürdürülebilir kaynak ve sürdürülebilir ekonomik hareketlerini sağlamak için eko turizmin iki temel ögesinin olması gerekir (Kusler, 1999:8):

- Eko turizmin güçlü bir insan ögesinin olması gerekir,
- Eko turizm “koruma alanı” kaynak yönetim stratejisinin olması gereklidir. Bu strateji kaynak değerlendirme, plânlama ve koruma üzerine kurulmalıdır. Sürdürülebilir kaynaklar, sürdürülebilir eko turizm için gereklidir.

Doğal alanları korumak için ortaya çıkan doğal turizm, ya da eko turizm gittikçe önem kazanmaktadır. Eko turizm, doğal kaynakların devamlılığında da ekonomik kazanç sağlar. Ayrıca, koruma ve kalkınma için de potansiyel fayda getirir. Eko turizm endüstrisinin temeli olan doğal kaynak ve eko sistemlerin çok kırılgan olması nedeniyle bunların yönetimi büyük bir çaba gerektirmektedir (Boo, 1993:54).

Sürdürülebilir turizmde şunların gerçekleşmesi gerekmektedir (WTO, 2004:21):

- Doğal, tarihî, kültürel ve diğer turizm kaynakları gelecekteki devamlılığı sağlamak için korunmalıdır ve aynı zamanda da çevredeki topluma fayda getirmelidir,
- Turizm kalkınması, turizm alanında önemli çevresel ve sosyo kültürel problemlere yol açmayacak şekilde plânlanmalıdır,
- Turizm alanındaki çevresel kalite korunmalı ve gerektiğinde iyileştirilmelidir,
- Turistlerin memnuniyeti sağlanmalıdır,
- Kişiler turizm faydaları ile ilgili sürekli bilgilendirilmelidir.

Sürdürülebilir turizmin bileşenleri Çizelge 9’da (France, 1999:27) ve sürdürülebilir turizme ilişkin temel göstergeler Çizelge 10’da gösterilmiştir.

Çizelge 9. Sürdürülebilir Turizmin Bileşenleri

- 1) Ekolojik sınırlamalar ve daha tarafsız standartların belirlenmesi
- 2) Ekonomik aktivitelerin yeniden dağılımı ve kaynakların yeniden tahsisi
- 3) Nüfus kontrolü
- 4) Kaynaklara tarafsız giriş ve bunları etkin kullanmak için teknolojik gayret
- 5) Temel kaynakların korunması
- 6) Taşıma kapasitesi
- 7) Kaynakların korunması
- 8) Türlerin dağılımı
- 9) Yan etkilerin en aza indirgenmesi
- 10) Toplum kontrolü
- 11) Yerel ve ulusal kanunların oluşturulması
- 12) Ekonomik uygulanabilirlik
- 13) Çevresel kalite
- 14) Çevresel denetim

Kaynak: France,1999:27

Çizelge 10. Sürdürülebilir Turizme İlişkin Temel Göstergeler

GÖSTERGE	BELİRLİ ÖNLEMLER
1-Alanın Korunması	IUCN İndeksine göre alan koruma kategorisi
2-Stres	Alanı ziyaret eden turist sayısı (yıllık/zirve ayı)
3-Kullanım Yoğunluğu	Zirve dönemindeki kullanım yoğunluğu
4-Sosyal Etki	Turistlerin yerli nüfusa oranı (zirve dönemi ve fazladan süre)
5-Gelişim Kontrolü	Çevresel olarak gözden geçirilen prosedürlerin, ya da mahallin gelişimi ve kullanım yoğunlukları üzerinde yapılan eski kontrollerin varlığı
6-Atık Yönetimi	Söz konusu alandan gelen kanalizasyon suyu yüzdesi (ilave göstergelere, su ikmali gibi, alan üzerindeki diğer altyapı kapasitesine ilişkin yapısal sınırlar dâhil olabilir)
7-Plânlama İşlemi	Turist varış bölgesine göre düzenlenmiş bölgesel bir plânın varlığı (turizm bileşeni de dâhil)
8-Önemli Ekolojik Sistemler	Ender/tehlike altındaki türlerin sayısı
9-Tüketici Memnuniyeti	Ziyaretçiler tarafından ifade edilen memnuniyet seviyesi (soru-cevap biçimli yanıtı dayalı)
10-Yerel Memnuniyet	Yerli nüfus tarafından ifade edilen memnuniyet seviyesi (soru-cevap biçimli yanıtı dayalı)
11-Turizmin Yerel Ekonomiye Olan Katkısı	Sadece turizmin hâsıl ettiği toplam ekonomik faaliyet oranı
KARMA GÖSTERGELER	
A. Taşıma Kapasitesi	Alanın farklı turizm düzeylerine destek sağlama yeterliliğini etkileyen asıl faktörlere ilişkin karma erken uyarı önlemi
B. Alanda Hissedilen Stres	Alan üzerindeki etki düzeylerine ilişkin karma ölçüm (bu etkilere ilişkin turizme ve sektördeki diğer kümülatif baskılara bağlı doğal ve kültürel özellikler)
C. Çekicilik	Turizm için çekici hale getiren ve zaman içinde değişebilen alan özelliklerine ilişkin niteliksel ölçüm

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, Turizm Yöneticilerinin El Kitabı,2004:14

Eğer eko turizm, kitle turizmini ekolojik ve kültürel olarak daha duyarlı hale getirebiliyor ve negatif etkilerin daha az olduğunu düşündürüyorsa o zaman sürdürülebilirliğe daha fazla katkısı var demektir. Sürdürülebilir kalkınma aracı olarak eko turizm, 21. yy.da insanoğluna çevreyle etkileşimini nasıl yapacağına dair bir yol sunmaktadır (Wearing, 1999:137).

Özellikle eko turizm alanlarındaki göstergeler de Çizelge 11’de ifade edilmiştir.

Çizelge 11. Eşsiz Değerli Ekolojik Alanlardaki Göstergeler

Ekosistemde bozulma	Türlerin sayısı ve karışımı Geleneksel olarak oturlan alanlarda temel türlerin sürdürülen varlığı Temel türleri çoğaltma başarısı Alanda bozulma bitki karışımı ve yoğunluğunda değişiklikler	* Tür sayımı * Temel tür üyelerinin sayımı * Temel türlerin turistler tarafından görülme sayısı * Türlerin bulunduğu alanlar (bitki örtüsü ve hayvan türleri) * Toplam bitki örtüsünü bir %'si olarak başlıca bitki örtüsü türleri * Alanda kullanılan grup/rehber sayısı * Alanda kullanılan teknelerin sayısı * Olumsuz etkilenen alanın %si
---------------------	---	--

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, Turizm Yöneticilerinin El Kitabı, 2004:39

Eko turizm, dağlık alanlarda da doğal değerlerin korunmasına ve tanıtımına odaklanmış olarak kişileri yeni işlerle tanıştırmış ve alternatif bir gelir elde etmelerini sağlamıştır. Geleneksel mimariye uygun olarak misafir evlerinin restore edilmesi, yerel yemeklerin yapılması, el işlerinin yeniden canlandırılması o yöredeki kişilere gelir getirir. Eko turizm ilintili olan bu sosyal aktivitelerin artması yerel halkı bu yörelerde tutar ve büyük şehirlere olan göçleri tersine çevirir (Godde et al., 2000:83).

Dağ çevrelerini ilgilendiren belli başlı konular şunlardır (WTO, 2004:259):

- Turizm aktivitesine bağlı olarak flora ve fauna kaybı,
- Alt yapı inşaatından ve turist kullanımından kaynaklanan fiziksel erozyon,
- Yapılaşmaya ve orman tahribatına bağlı olarak görsel kirlilik,
- Hassas yerlere ve koruma alanlarına giriş,
- Katı çöp yönetimi,
- Su kalitesi yönetimi,
- Eko turizm ve macera turizmi aktiviteleri,
- Sezonluk aktivitelerin olması,
- Yerel halkın ayırıcı özellikleri.

Sürdürülebilir dağ turizminin olması için de aşağıdakilerin gerçekleştirilmesi

gerekmektedir (Godde et al., 2000:325-328):

- Dağa bakış açısı değiştirilmelidir ve çevreden fark edilmesi sağlanmalıdır,
- Dağların durumu iyileştirilmelidir. Ziyaretçiler sadece doğal güzellikler için gelmezler. Doğal kaynak suyu, yemek ve yerel halkın misafirperverliği dağ turizminin can damarlarıdır,
- Dağ ve orman tahribatı azaltılmalıdır,
- Dağla ilgili bilgiler yaygınlaştırılmalıdır.

Dağlardaki sürdürülebilir turizm göstergeleri Çizelge 12’de sıralanmıştır.

Çizelge 12. Dağlarda Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri

KONU	GÖSTERGE	ÖNERİLEN ÖLÇÜM
Bitki örtüsü ve hayvan türleri kaybı	Gösterge türlerine ilişkin yeniden çoğalmada başarı Geleneksel olarak oturulan yerlerde doğal yaşamın varlığını sürdürmesi	* Temel türlerin sayımı * Türlerin karışımında değişiklikler * Nitelendirilmiş türlere ilişkin yollarda kaza ve ölüm sayısı * Görsel muayene ve fotoğraflı kayıt
Erozyon	Erozyonun derecesi Devam eden erozyon oranı	* Erozyona uğrayan ülkede erozyon alanının yüzdesi * Görsel muayene ve fotoğraflı kayıt
Önemli alanlara ulaşım eksikliği	Araç kuyruklarının uzunluğu	* Araçta geçirilen saat sayısı * Giriş ücreti/en düşük ortalama yerel ücret
Tenhalık eksikliği	Tüketici mutluluğu	* Dolu dönemdeki insan sayısı(sadece girilebilir alanda) * Tenhalık amaçlarını karşılanıp karşılanmadığı hakkında soru yöneltilmesi
Estetik niteliklerin eksikliği	Alanın çekiciliği	* İnsan varlığının görülebilirliği(örneğin çöp sayımı)
Azalan su kalitesi	Kirlilik sayımları	* Pislikle ilgili koliform, ağır metal ölçümleri

Kaynak:Dünya Turizm Örgütü, Turizm Yöneticilerinin El Kitabı, 2004:36

Eko turizme ilişkin tüm tartışmalar, son 10 yılda gelişen bir kavramın, geleceğin turizm biçimini belirleyeceğini göstermesi açısından önemlidir. Yoğun kent yaşamı ve doğal ortamdan uzak yapay mekânlar, insanların doğallığa olan yönelimlerini gittikçe artırmaktadır. Bilimsel temellere oturduğu kabul edilen turizm sektörünün ise, insanların doğaya olan özlemlerini belirleyici faktör olarak düşünüp, yeni ve değişik turizm olanaklarını sunması kaçınılmazdır.

Bu bağlamda doğal değerlerini henüz kaybetmemiş, ya da bozulmaya ilişkin ciddi tehlikelere konu olmayan yöre-bölge ve ülkeler, geleceğin turizm biçimi olan eko turizmin çekim noktalarını oluşturacaktır. Araştırma alanı olan Akçay Vadisi ve Madran Dağı ve yaylalarının da eko turizm açısından belirli potansiyellere sahip yöreler olduğu düşünülmektedir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Ülkemizde eko turizm envanterlerine yönelik çalışmalar oldukça yenidir. Yeni olması nedeniyle sınırlı sayıda çalışma mevcut bulunmaktadır. Madran Dağı ve Akçay Vadisi’nde eko turizm potansiyellerinin belirlenmesi konusu ise, daha önce hiç çalışılmamış bir konudur.

Yayla alanlarında yapılan eko turizm etkinliklerinin daha çok rekreasyonel nitelik şeklinde gerçekleştirildiği Madran Dağı’nda, bu çalışma öncesinde, dağlık bölgelerdeki turizm plânlaması ve geliştirilmesi üzerinde duran Godde, Price ve Zimmermann’ın (2000) “Tourism and Development in Mountain Regions” adlı eseri incelenmiş ve konuyla ilgili olan temel bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri Özyaba’nın (2001) “Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Eko Turizm Olanaklarının Araştırılması ve Kentsel Bölgesel Ekonomiye Olan Etkileri” üzerine gerçekleştirdiği doktora tezidir. Özyaba burada Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında bir alan çalışması yapmış ve bu sonuçlara göre bu bölgenin eko turizm potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Diğer bir çalışma da Baştanlar’ın (2001) “Eko Turizmin Göksu Deltası Örneğinde İrdelenmesi” adlı yüksek lisans tezidir. Burada yöreyle ilgili alan çalışması yapılmış ve eko turizm çekiciliklerinin envanteri çıkarılmıştır.

Cengiz, Tüfekçioğlu ve İskender (2004) ise, “Artvin İl Gelişme Plânı Turizm Sektörü Raporu (Taslak)” adlı çalışmada Artvin ili sınırları içerisinde, mevcut ve olası turizm olanaklarını ortaya çıkarmaya çalışmış ve gelişmesi için alınması gerekli tedbirleri önermişlerdir.

Bunlara ek olarak, İstanbul Ticaret Odası’nın hazırladığı “Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi ve Kış Olimpiyatları Araştırması” adlı çalışmada bu bölgenin kalkınması için kış turizminin geliştirilmesi üzerinde durulmuş ve bu bölgede dikkate alınabilecek dağcılık, yayla turizmi ve rafting gibi sportif faaliyetleri geliştirebilecek imkânlar belirtilmiştir.

Hall'ın (1998) “Sürdürülebilir Turizm” adlı kitabında da turizm ve sürdürülebilir kalkınma, turizm ve çevre üzerinde durulmuş eko turizm de şehir turizminden köy (kırsal) turizmine giden bir yol olarak vurgulanmıştır.

3. MATERİYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu araştırmanın amacı Madran Dağı ve Akçay Vadisi'ndeki eko turizm olanaklarının incelenmesi ve potansiyel alanların tespit edilmesidir. Kullanılan doğal kaynak değerlerinin daha çok rekreatif amaçlı olması ve doğal alanların, sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak ortaya çıkan gereksinimleri karşılamadaki niteliklerinin saptanması amacına yönelik yapılmaktadır. Araştırma alanı olarak, Madran Dağı ve Akçay Vadisi seçilmiştir.

Bu çalışmada “alandaki potansiyel ve eşsiz doğal zenginlikler nedeniyle, eko turizmin bu yöre için yararlı bir turizm seçeneği olacağı ve kalkınmasında çok önemli bir rol oynayacağı” iddiası bu çalışmanın temel hipotezidir.

Araştırmada bu yöreyi tanıtan turizm haritalarından İlçe Tarım Müdürlüğü'nün haritalarından ayrıca, araştırma alanını kapsayan her türlü proje ve resimlerden faydalanılmıştır.

Arazi çalışmalarında, çekilen fotoğraflardan, araziler üzerinde yapılan gözlem ve incelemelerden yararlanılarak bilgiler değerlendirmelere alınmıştır. Konu ile ilgili yapılan literatür taramaları ile İlçe Tarım Müdürlüğü'nün yöre hakkında hazırladıkları raporlardan yararlanılmıştır.

Çalışmada yardımcı materyal olarak yerli ve yabancı kitaplar, kamu kuruluşları veya sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanmış araştırma raporları, tezler, resimler, tablolar ve konuyla ilgili seminerler ve sözlü görüşmeler kullanılmıştır. Araştırma alanında pek çok fotoğraf çekilmiştir. Ayrıca, konuyla ilgili diğer veriler, Bozdoğan Belediye Başkanlığı, Bozdoğan Kaymakamlığı, Madran Memba Suyu İşletmesi, Yazıkent Belediye Başkanlığı, Bozdoğan ve Nazilli İlçe Tarım Müdürlükleri, Nazilli Meteoroloji Müdürlüğü, Turizm İl Müdürlüğü, Nazilli Orman İşletme Müdürlüğü, Bozdoğan Orman İşletme Şefliği, köy muhtarları, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çeşitli internet sitelerinden elde edilmiştir.

3.2. Yöntem

Bu tez çalışmasında, gerek duyulan bilgilere ulaşabilmek için geniş bir literatür çalışması yapılmıştır. Ayrıca, yöre insanının doğal kaynaklardan faydalanma amacıyla gerçekleştirdikleri aktiviteler belirlenmeye çalışılmıştır.

Akçay Vadisi ve Madran Dağı çevresinde eko turizm olabilirliğinin incelenmesi aşamasında elde edilen görsel ve yazılı kaynaklar, haritalar, araştırma raporları, dergi ve gazetelerde yer alan bilgiler, görsel malzemeler ve bu konulardaki yetkili ve uzman kişilerle yapılan her türlü sözlü görüşme değerlendirilmiştir. Ayrıca, yörenin sahip olduğu güçlü, zayıf yönleri ve karşılaşılabileceği fırsatlar ve tehditleri saptamak amacıyla da SWOT analizi uygulanmıştır.

Literatür araştırmasına dayalı olarak yürütülen incelemeler sonucu elde edilen veriler, Madran Dağı, Akçay Vadisi ve çevresinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, araştırma sonuçlarından çıkan teorik bilgilerin değerlendirilmesi ve irdelenmesi amacıyla, çalışma alanının gözlemi ve incelenmesi yöntemin temelini oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçların ışığı altında ise, araştırma alanında bir eko turizm örnekleme çalışması yapılmıştır.

Yöntemin aşamaları şu şekilde olmuştur:

- Eko turizm kavramının açıklanması, eko turizmin ortaya çıkış nedenleri, eko turizmin karşılaştırmalı özellikleri ve uygulama prensiplerinin belirtilmesi,
- Sürdürülebilir yaklaşımlarla eko turizmin ilişkisinin ortaya konması,
- Madran Dağı, Akçay Vadisi ve çevresinin doğal ve kültürel yapısındaki eko turizm çekicilikleri ve bölgedeki turistik özelliklerin elde edilen veriler doğrultusunda açıklanması,
- Araştırma alanının eko turizm potansiyelinin değerlendirilmesine ilişkin yorumlar ve eko turizmin alanda gelişimi için önerilerde bulunulması,
- Araştırma alanında rekreasyon tiplerinin belirlenerek eko turizm kapsamında önerilerde bulunulması.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Araştırma Alanına İlişkin Verilerin Envanteri

4.1.1 Konum

Bozdoğan ilçesi, Ege bölgesinin kıyı Ege kesiminde menteşe yöresinde yer almakta ve Aydın ilinin güneydoğusunda bulunmaktadır. Bozdoğan Aydın iline bağlı bir ilçe merkezidir. 28–30 enlemleriyle, 36–38 boylamları arasında kalan yörenin kuzey batısında bulunmaktadır. Batısında Madran Dağı, kuzeyinde Menderes Ovası, doğusunda Karıncalı Dağı ve güneyinde Koriş Dağı ve Baba Dağı vardır. Akçay, bu yöreyi güney-kuzey yönünde kesmekte ve Akçay Vadisinin iki tarafında zengin bir ova oluşturmaktadır. İlçe merkezi Madran Dağı eteğinde kurulu olduğundan Akçay Vadisi'ne hâkim bir konumda bulunmaktadır.

Bozdoğan ilçesi, güneyde Muğla ve Denizli illeri, doğuda Karacasu, batıda Çine, kuzeybatıda Yenipazar, kuzeyde Nazilli ilçeleriyle komşudur, ilçenin yüzölçümü 849 km²'dir. Bu alan Aydın ili topraklarının % 10,6' sını kaplar. İlçenin yüzölçümünün % 91,5'i tarıma uygun arazidir. Bozdoğan, Aydın'a 76 Nazilliye 30, Yenipazar'a 29 km. uzaklıkta bulunmaktadır.

Akçay Vadisi bölge haritası Şekil 7'de görülmektedir.

Şekil 7. Akçay Vadisi Bölge Haritası

4.1.2 Tarihi

Bozdoğan ilçe merkezinde ilk yerleşme konusunda kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Akçay Vadisi'nin her iki tarafında düzlük ve eteklerde ilkçağlardan beri yerleşmelerin bulunduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Harpasa (Harpasos, Arpaz, Esenköy), Neapolis (İnebolu, Yazıkent), Ayakösten (Kavaklı), Orthasia (Ortakçı, Kuyucak yakınlarında) bunların başında gelir. Kavaklı, Örtülü ve Körteke yakınlarında Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenen kalıntılar bulunmaktadır. Bozdoğan ilçe merkezinde Hisar mahallesinin eteklerinde kurulu olduğu tepe (yerel deyişle Asar) incelenmeye değer bir yerdir. Hisar surlarının izi bulunmamakla birlikte söz konusu tepe üzerindeki kalıntılar ve tepenin adı önemli bir ipucu olarak kabul edilebilir. Hitit çağı ve sonrası yörenin tarihi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Karya bölgesinde kalan Bozdoğan ve çevresine yakın olan Menderes Vadisi'nin önemli yerleşme birimlerinden biri olan Nazilli yakınlarında Luvilerin yerleştiği bilinmektedir. Pers egemenliği sırasında bütün Batı Anadolu gibi bu yöre de Sard Satraplığına bağlı bulunuyordu. Bu dönemi Roma ve Bizans çağı izlemiştir. Roma çağında Afrodissias'ın ayrıcalıklı üstün konumu ve Bizans çağında Harpasa (Arpaz-Esenköy) piskoposluk merkezi oluşu Bozdoğan ve çevresinin bu yerlerin gölgesinde kaldığı sonucunun çıkarılmasına neden olabilmektedir. Bizans'ın Thema örgütü içinde Bozdoğan ve çevresi veya Akçay Vadisi Trakesion thema'sında yer almakta ve güneyinde Kibyrationon thema'sı bulunmaktaydı. Bu durumda Bozdoğan'ın içinde yer aldığı coğrafi çevrede bir yerleşme birimi olarak önem kazanması zamana bağlı olmuştur. Bu dönemlere ilişkin kaynaklar ve kayıtlarda Bozdoğan'dan söz edilmemiş olması buraların iskân edilmemesinden değil, seferler, yerleştirmeler, ruhani meclisler vs. için önemli merkez ve kalelerden söz edilmiş olmasındandır. Bizans çağında da bütün Menderes Havzası'nda olduğu gibi yörede de refah ve çöküntü devreleri yaşanmıştır. Tarih, coğrafya, arkeoloji vb. bilimleriyle uğraşanlarca bir yörede yerleşme birimlerinin, doğal felaketler, salgın hastalıklar, savaşlar, talan, yağma, yangın, göç vb. olaylar etkisiyle tanınmayacak hale gelebildiklerini, değişebildiklerini bazı yerler tenhalaşırken bazı yerlerin yoğun bir

nüfus barındırma durumuyla karşı karşıya kaldıklarını bilirler. Bizans döneminin sonlarına doğru Bozdoğan ve çevresi hakkında verilen bir bilgi bunu doğrulamaktadır (Sürgevil, 1999:6-7).

4.2 Araştırma Alanının Doğal Özellikleri

4.2.1 Yeryüzü Şekilleri

Bozdoğan'ın yeryüzü şekilleri genellikle engebelidir, ilçe sınırları içerisinde Ege Bölgesi'nin en yüksek dağlarından Madran Baba (1792m.) ve Karıncalı (1699m.) dağları yer almaktadır. Akçay birbirine eşit kuvvette iki koldan meydana gelir. Sandra Dağı kütlelerinin kuzeyinde, doğu-batı istikametinde ince Eskere Ovasında birçok sular toplanır. Bunların içerisinde en kuvvetlisi Derebaşı köyünden çıkan ve 10 değirmen ocağı döndürebilecek kuvvetteki Derebaşı Çayı'dır. Kapalı bir havza halindeki, geniş Barz Ovası tarafından beton suları buradan açığa çıkmaktadır. Su sonra Akçay adını alır ve ağır ağır kuzey istikametine doğru gider, ince bir ovayı aştıktan sonra boğazlara sokulur. Sağlı sollu Göktepe'den kolları alarak büyür ve çok miktarda meyve - sebze yetiştiren yaykın içine girer, burada Tavas Ovası'ndan gelen çayla birleşir. İçinde geniş bir bataklık (medet bataklığı) oluşmuştur. Yaz aylarında bu bataklık kuruma derecesine gelir ve buradan çıkan Medet Çayı çok zayıflar ve ancak, ilerideki bahçelerin sulanmasına yarar.

Ovanın batı sınırlarında Karahisar Köyü'nün 2 km. kadar güney batısında çok kuvvetli sular fışkırır. Buraya Kırkpınar denir. İşte Tavas Ovası'ndan gelen suyun esas doğduğu yer burasıdır. Bu su biraz ileride Yeni Dereyi oluşturur ve derin boğazlara girer. Yaykın içine kadar böylece devam eder. Her iki su birleştikten sonra derin bir boğaza girer. Burada Kemer Barajı kurulmuştur. Akçay buralarda kuvvetli akar. Amasya Köyü'nün yanında, Akçay'ın ovaya girdiği yerde, solda Bozdoğan'a doğru sulama kanalları oluşturulmuştur. Su Bozdoğan Ovası boyunca ve daha çok doğu kenarını takiben uzanır. Menderes Ovası'na açılmadan evvel, ova biraz daralır. Buralara Donduran denmektedir. Su buralarda Bozdoğan Çayı adını taşır.

Bozdoğan Çayı, diğer adıyla Akçay, havzanın genişliğiyle (3250 km²) orantılı

olarak, oldukça kuvvetli bir sudur. Bozdoğan Ovası'na indiği yerde debisi, yaz aylarında 6 m³ altına düşmez. Serin mevsime denk gelen aylarda gerçek bir ırmak halini alır ve Ocak ayında debisi ortalama 76 m³ bulur. Bazen o kadar kuvvetli akar ve alüvyon taşır ki Bozdoğan Ovası'na açılınca bunları ovanın çeşitli yerlerine yığar (Bozdoğan İlçe Tarım Müdürlüğü, 2005).

4.2.2 İklimi

Bozdoğan'da yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen tipik Akdeniz iklimi görülür.

Bozdoğan dağlık bir yöre olup, sıcaklık yerleşim merkezlerine göre farklılık gösterir. Dağları ve vadilerin Ege Denizine dik olarak uzanması, Kemer Baraj Gölünün burada yer alması Bozdoğan, yöresinde, sıcaklığın az da olsa değişmesine neden olmuştur. Yörede yıllık sıcaklık ortalamaları genellikle yüksektir. Temmuz ayı ortalama, 27,9°C ile en sıcak ay ve Ocak ayı ortalama 6,9°C ile en soğuk aydır. Akdeniz İklim tipine yıllık sıcaklık farkı genellikle 11–14°C olduğu halde Bozdoğan'da bu değer 21°C'yi bulmaktadır. Akçay Vadisi iklim değerleri Çizelge 13'de gösterilmektedir.

Akçay Vadisi ve Kemer Baraj Gölü Bozdoğan'da yağış miktarı ve rejimine etki etmiştir. Yıllık yağış ortalaması 762,8 mm.dir. En düşük yağış ortalama 3,1 ile Ağustos ayında, en yüksek yağış ise, ortalama 183 mm. ile Aralık ayındadır. Aralık, Ocak, Şubat ayları yağışlıdır ve yağışların %58.66'sı bu üç ayda görülür. Bozdoğan'da ortalama yıllık yağışlı gün sayısı 80,4 gündür. Bazı yıllar Ocak ayında kar düştüğü de görülmüştür. Bozdoğan'ın batısındaki Madran Baba Dağı'nda kar örtüsü 6 ay sürmektedir.

Yörede doğu rüzgârları hâkimdir. İkinci derecede hâkim rüzgâr batı doğrultusundadır. Bunun sebebi dağların ve vadilerin doğu-batı yönünde uzanmış olmasıdır. Ayrıca, Temmuz ve Ağustos aylarında öğleden sonra yörede “Deli Rüzgâr” olarak adlandırılan bir rüzgâr esmektedir. Bu tipik bir dağ ve vadi meltemi özelliği göstermektedir.

Çizelge 13. Akçay Vadisi İklim Değerleri

2003 YILI DEĞERLERİ												
	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
SICAKLIK	10,5	5,4	9,9	14,1	23,1	27,9	29,8	29,7	23,8	18,9	12,0	8,5
Maksm. Sick.Ort.	15,1	9,9	16,3	20,5	31,1	35,4	36,7	37,4	31,6	27,0	19,4	13,5
Minimum Sick.Ort.	6,9	1,9	3,9	8,3	14,4	18,6	21,2	21,6	16,3	12,4	7,0	4,6
En Düşük Sick..	0,2	-2,3	-1,5	0,4	10,9	13,5	17,1	17,2	12,7	3,8	2,8	-2,3
En Yüksek Sick.	19,4	17,3	21,7	29,2	35,8	38,8	41,0	40,4	40,6	34,9	27,0	17,9
YAĞIŞ (m2/kg.)	85,5	159,5	46,6	67,1	16,1	5,7	---	1,4	2,5	97,3	51,4	120,9
RÜZGAR (m/sn.)	1,5	2,2	2,2	2,0	2,0	2,1	2,4	2,4	2,3	1,6	1,0	1,6
BUHARLAŞMA(mm)	---	---	---	---	7,2	10,2	11,6	10,1	7,6	4,1	1,2	1,2
NEM (%)	72,6	64,8	52,6	59,6	46,1	43,4	47,0	50,7	57,6	63,7	70,5	71,3

2004 YILI DEĞERLERİ												
	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
SICAKLIK	6,4	8,2	12,4	16,3	20,8	26,7	29,8	27,8	24,1	19,7	12,4	8,7
Maksm. Sick.Ort.	10,7	13,8	19,5	23,3	27,9	33,6	37,1	35,6	33,4	28,7	19,0	14,4
Minimum Sick.Ort.	2,6	3,2	5,7	9,7	12,8	18,2	21,3	19,5	16,1	12,5	7,8	4,4
En Düşük Sick..	-5,8	-6,8	-2,1	2,8	9,1	13,1	17,7	15,8	9,8	10,1	-2,4	3,9
En Yüksek Sick.	16,5	22,1	27,4	31,8	31,6	38,0	40,2	39,5	38,5	32,1	30,1	18,4
YAĞIŞ (m2/kg.)	240,1	34,9	5,6	61,9	4,8	0,4	---	---	---	6,0	93,6	32,0
RÜZGAR (m/sn.)	1,6	1,9	1,8	1,9	2,4	2,5	2,5	2,3	2,0	1,3	1,4	1,3
BUHARLAŞMA(mm)	---	---	---	4,4	7,3	9,7	11,3	9,1	7,3	4,2	1,6	---
NEM (%)	76,2	68,5	58,5	58,7	54,6	48,7	46,9	56,4	55,2	60,2	69,5	71,1

Kaynak: Nazilli Meteoroloji Müdürlüğü, 2005

4.2.3 Toprak Durumu

4.2.3.1 Fiziki Durum

Bozdoğan yöresinin topraklarını iki bölümde incelemek gerekir:

i) Alüvyonlu Topraklar: Bu tip topraklar Akçay Vadisi'nde ve Bozdoğan Ovası'nda yaygındır. Bu toprak çeşidi son derece verimli, yarı geçirimli, kumlu, millî ve 150 cm veya daha derin topraklardır. Bunlar oldukça üniform taban arazisi olup meyilleri nehre doğru % 0 ile 1 arasında değişmektedir. Genel olarak bu toprakların geçirgenliği çok iyidir. Akçay bu topraklar üzerinde menderesler (kıvrımlar) çizerek akar. Bu topraklar daha çok kültür bitkilerine ayrılmıştır.

ii) Dağ Akdeniz Orman Toprağı: Bu toprak yörenin dağlık kesimlerinde görülür. Metamorfik (başkalaşım) yapılı olup, mikaşist, gnays ve amfibolit bileşimindedir. Bu toprak türü gevşek yapılı olup sık sık erozyona maruz kalır.

4.3.2.2 Kimyevi Durum

Tuzlu ve alkali topraklar Akçay Vadisi boyunca bulunmaktadır. Üst toprağın azami tuzluluğu % 0,99 olup, pH'ı 7,5 ile 8,4 arasında değişmektedir. Değişebilir sodyum sınırlı sahalarda % 15'i aşmaktadır (Leedshill et al., 1967:80).

4.3 Su Kaynakları Potansiyeli

4.3.1 Akarsular

Akçay Vadisi'nin en önemli akarsuyu güneyden kuzeye doğru akan AKÇAY'dır. Barajdan bırakılan suya bağlı olarak kurak yaz aylarında dahi düzenli bir akışı vardır. Diğer önemli dereleri ise, Beylik Dere, Bulgur Dere, Kazan Dere, Madran Dere, Yarpuzan Çayı, Akyar Dere, Suludere, Çaltı Dere, Cevizdere, Söküdere, Kavallıpınar Dere, Söğütlü Dere, Yediveren Dere, Çöğürtlük Dere, Arak Dere, Yeniköy Dere, Sıyrıncık Dere, Gökçealan Dere, Karantı Dere, Kazlık Dere, Kovaklık Dere, Asmadere, Çavdarlık Dere'dir. Bu dereler kurak yaz aylarında suları azalır ve

kuru dereye dönüşür. Kış ve ilkbahar aylarında yağışlarla birlikte suları çoğalır.

Akçay'ın uzunluğu 157 km, il içi uzunluğu 70 km, debisi 17,37 m³/sn dir. Kaynağını Bozdağ ve Sandraz dağlarından alır. Kızılcabölük yakınlarından çıkan Yenidere Çayını da içine alarak sularını çoğaltır. Eskere Ovası ve Bozdoğan Ovası'nı sular. Su buralarda Bozdoğan Çayı adını alır. Üzerinde taşkından koruma, sulama ve elektrik üretimi amacıyla kurulmuş Kemer Barajı bulunur.

4.3.2 Yeraltı Suları

Araştırma alanının üst bölgelerinde, Madran Dağı'nın zirvesinde pek çok doğal su kaynakları oluşmuştur. Bu kaynaklardan bir kısmı tamamen yağışlara bağımlı olarak su verirken, bir kısmı da her mevsim düzenli bir şekilde ve sabit debide su vermektedir. Kaynakların yaz ve kış debileri arasında çok fark olmamakla beraber, ortalama debi 3,4 lit/sn.dir (Bozdoğan Belediyesi Madran Memba Suyu İşletmesi, 2005).

4.3.3 Barajlar

Kemer Barajı

Büyük Menderes Havzası'nda 1935 yılından itibaren su olanaklarının en iyi şekilde değerlendirilebilmesi ve su baskınlarının önlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Çeşitli projeler üretilmiş son olarak 1952 yılında Kroppen Tippetts Abbett Mc Carthy firmasınca Menderes Havzası'nın sulama projesi bitirilmiştir. Bu projenin en önemli tesislerinden biri olan Kemer Barajı ve Santralinin yapımına 1954 Yılı Haziran ayında başlanmış 1958 yılı Eylül ayında dört yıl gibi kısa bir sürede bitirilmiş ve işletmeye alınmıştır. Kemer Barajı ismini şu an baraj gölü içinde sular altında kalan tarihî kemer köprüden almıştır. Bu köprü Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından orduları ile Karacasu yakınlarında bulunan tarihî kent Afrodiasias'a gitmek için yaptırılmıştır. Kemer Barajı ve çevresinin tarihî Afrodiasias Kenti'ne yakın olması, Körteke Kalesi, Çamlıdere Köyü Piginda Harabeleri ve Kemer Köprüsü gibi kalıntılar nedeniyle eski çağlarda bile küçükte olsa yerleşim yeri olarak kullanıldığını

göstermektedir. Kemer Barajı sitesi Sırma Köyü'nün bir mahallesidir.

3 x 16 = 48 MW gücündeki santralin, göl su kodu maksimum iken günlük enerji üretimi 1.324.800 kWh'e ulaşabilmektedir. Yıllık programlanan üretim kapasitesi 80.000.000 kWh'dır. Santral üretimi 154 kV'lık enerji hatları ile Nazilli ve Muğla trafo merkezlerine aktararak bağlaşımlı sisteme bağlıdır. Santral 1966 yılında maksimum 245.914.000 kWh, 1990 yılında minimum 34.047.000 kWh enerji üretmiştir (www.dsi.gov.tr). Baraj'dan görünümeler Şekil 8 ve Şekil 9'da görülmektedir.

Özellikleri

Yeri	: Aydın
Akarsu Adı	: Akçay
DSİ Bölgesi	: 21. Bölge
Amacı	: Sulama, Taşkın, Enerji
İnşaatın Başlama ve Bitim Tarihi	: 1954-1958
Tipi	: Beton Ağırlık
Gövde Hacmi	: 760.000 m ³
Temelden Yüksekliği	: 113,50 m
Normal Su Kotunda Göl Hacmi	: 419,20 hm ³
Normal Su Kotunda Göl Alanı	: 14,75 km ²
Sulama Alanı	: 57.847 ha
Gücü	: 48 MW
Yıllık Enerji Üretimi	:143 GWh

Şekil 8. Kemer Barajı'ndan Bir Görünüm

Şekil 9. Körtke Kalesi'nden Kemer Barajı

4.4 Topoğrafik Yapı

Akçay Vadisi'nin kuzeyinde ve güneyinde kalan alanlar çok engebeldir. Kuzeydoğuda kalan kısmı Akçay'a karışan derelerle bölünmüştür. Bu derelere bağlı yan derelerle seri ormanları çok bakılı ve çok parçalı bir hale gelmiştir. Güney kısmı ise, özellikle prodüktif orman alanının en yoğun olduğu yer olup bu kısımlarda 2-3 derin ve küçük çok sayıda dereler ile çok kırık parçalara ayrılmıştır. Tüm seri alanı içinde çok dağınık yerleşim yerleri olması, arazinin (ova hariç) çok meyilli ve kırık bir yapıya sahip olması, yanlış kullanılması nedeniyle çok şiddetli erozyona uğrayarak kırık bir vaziyete gelmiştir.

Araştırma alanında bulunan başlıca kaya birimleri alttan üste doğru şöyledir: gnayslar, şistler, neojen tortullar, yamaç molozları ve alüvyonlardır. Gnayslar açık gri ve beyaz renklindedir. Gnaysların bünyesinde feldspat, granat, biyotit, muskovit, plajioloklas, K-feldspat ve klorit gibi mineraller bulunmaktadır. Şistler gri, kahverengi yer yer açık ve muhtelif koyu renklerde olup, muskovit, biyotit, granat ve kuvars şistlerden oluşur. Neojen tortulları litolojik olarak killi kireçtaşı, kil taşı, çamur taşı, silttaşı ve kumtaşı türünden ibaret gölsel oluşuklardır. Bu tortullar bol miktarda jips (alçı taşı) içerirler. Neojen birimleri genel olarak tabakalı, kıvrımlı kayalardır. Bozdoğan'ın batısında yer alan Madran Baba tepeden itibaren Bozdoğan'a doğru sürekli bir eğim düşüşü vardır. Madran horstu sürekli yükseldiğinden, bu bölgeden sökülen malzemeler eğim yönünde taşınarak Bozdoğan bölgesinde geniş yamaç molozu seviyeleri oluşturmuştur. Yer yer Neojen tortulları üzerini de örten bu birim, ağırlıklı olarak gnays çakıllarından ibarettir. Bozdoğan doğusunda bulunan yamaç molozları alüvyonlara geçiş gösterirler. Akçay Vadisi'nde yer alan alüvyonlar doğudan, batıdan ve güneyden gelen kırıntıların birikmesinden oluşmuşlardır (Bozdoğan Belediyesi Madran Memba Suyu İşletmesi, 2005).

Akçay Vadisi'nden Kemer Baraj yoluna kadar eğim % 1, Bozdoğan'a gelene kadar % 6'ya çıkmakta, merkezden Madran Dağı'na doğru eğim hızla dikleşerek üst kesimlerde % 40-50'ye çıkmaktadır. Ortalama eğim % 20'dir.

4.4.1 Bitki Örtüsü

Bozdoğan yöresinde Akdeniz bitki örtüsü hâkimdir. Fakat Ege Denizine 60 – 90 km. uzak olduğundan iklim sert bir karakter kazanmıştır. Dolayısıyla bitki örtüsünde de klasik Akdeniz bitki formasyonuna göre değişiklikler görülür. Bu değişme Madran Baba Dağı'nın doğu ve Karıncalı Dağı'nın batı yamaçlarında daha belirgindir. Madran Baba dağının güney kesiminde 400 – 700 m. yüksekliklerde fıstık çamı türünden oluşmuş bir orman örtüsü vardır. Madran Baba Dağı'nın doğu yamaçlarında 200 m. ye kadar kültür bitkileri yer alır. Akçay Vadisi kenarlarında ve küçük dere kenarlarında, karağaç türünden oluşan su boyu ormanları ile kanada kavağı görülür. 200–700 m. ler arasında maki formasyonu yer alır. 300-1200m. ler arasında kızılçam, 900–1600 m. ler arasında karaçam orman örtüsü bulunmaktadır. Orman alt bitki örtüsü olarak iğdin ve eğrelti otu bulunmaktadır (Bozdoğan Belediyesi, 1989:18).

Bunların dışında toplu veya münferit halde birçok ağaççık çalı ve otsu bitkiler bulunmakta olup başlıcaları şunlardır, pırnal meşesi (*Quercus İlex*), saçlı meşe (*Ouercus cerris*), laden (*Cistus*), tesbih çalısı (*Strax officinalis*), funda (*Erica arborea*), sakız (*Pistacia lentishus*), ardıç (*Juniperus spp.*), çitlenbik (*Celtis L.*), yemişgen (*Grategus mongia*), karaçalı (*Poliarus Aculeatus*), karamuk (*Berberis L.*), böğürtlen (*Rımbus fruticosus*), sütleğen (*Ephorbia sp.*), sumak (*rehus coria*), menengiç (*Pistacia terebenthus*), kızılıçık (*Cornus mas*), ahlat {*Pirus elaeagritolis*}, sandal (*Arbutus andraochne*), akçakesme (*Phyloria media*), eğrelti (*Polypodium pteris*), sarmaşık (*Hedera heliz*), kördiken { *Rhommus ploentina*}, söğüt (*Salix spp*), karaağaç (*Ulmus karpinifolia*), alıç (*Creatagus spp.*), geven (*Astragalus spp.*), kekik (*Thymus vulgaris*), sığır kuyruğu (*Verbaskum spp*), göbelek mantarı (*Agaricus spp.*), püsteği mantarı (*Morillus lakrimus*), ayı üzümü (*Vaccinium spp*), papaz külahı (*Rbrmymus lotifolia scop.*), nane (*Mentha spp.*), defne (*Laurus nobilis*), çayır olarak ve gramineler, palamut meşesi (*Quercus aegilops*) v.s...

Madran Dağı'nda çok fazla miktarda bulunan eğrelti otu Şekil 10'da görülmektedir.

Şekil 10. Yörede Bulunan Eğrelti Otu

4.4.2 Belli Başlı Dağ, Tepe ve Sırtlar

Bölgedeki başlıca dağlar, Madran Dağı, Koru Dağı ve doğu sınırında Karıncalı Dağı'dır.

Alanın ortasındaki başlıca dağ ve tepeler ise, kuzeyden güneye doğru Kirişlik (293 m), Mahmutoğlu T. (181 m), Karamolla T. (181 m), Delikız T. Domuz T. Çöğür T. Kilyar T. (127 m), Karahayat T. (112 m), İğrikuyu T (187 m), Melengeçlik T. Gök T. (466 m), Çamlı T. Bozbelen T. (173 m), Kale T. (486 m), Rahimoğlu T. (237 m), İnceçayır T. (1404 m), Karagedik T. Eğercik T. (1176 m), Kurşuntaş T. (926 m), Çabanyurdu T.'dir.

Önemli sırtlar ise, güney doğu sınırında Kızılalan sırtı, Kızılçam sırtı, Albaşoğlu sırtı, güney batıda Düzbelen sırtı, Kabaçam sırtı, kuzeyde Maşalı sırtı, Gelintaş sırtı, Cihanoğlukaya sırtıdır.

4.4.3 Orman Varlığı

Madran Dağı ormanlık alanı ilk defa 1967 yılında Virantaht, Sarpça ve Asma şeklinde üç kısım olarak plânlanmıştır. Bu kısımlardan ilk ikisi “Bozdoğan” adı altında toplanmıştır.

Akçay Vadisi ve Madran Dağı’nda ormanların kapladığı alan 2.698,75 hektar olup genel alan içindeki payı % 60,9’dur. Orman alanında fıstık çamı, karaağaç, akçemeşe, pırnal meşesi, sakız çamı, tesbih ağacı, yabani zeytin, iğdin, ahlat, alıç, sandal, ceviz, kestane, kızılçam ve karaçam gibi ağaçlara rastlanmaktadır.

Akçay Vadisi ve Madran Dağı’ndaki orman varlığı ve türleri Çizelge 14’deki gibi sınıflandırılabilir. Çevredeki orman alanları da Çizelge 15’de gösterilmektedir.

Çizelge 14. Akçay Vadisi ve Madran Dağı Ağaç Dağılım Tablosu

AĞAÇ TÜRÜ	ALANI (ha)
Çk	2.302,00
Çz	145,25
Ks	33,00
BDy	218,50
Toplam Dikili Alan	2.698,75

Kaynak: Bozdoğan Orman İşletme Şefliği, 2005

Çk : Karaçam

Çz : Kızılçam

Ks : Kestane

BDy : Pırnal Meşesi, ahlat, alıç, sandal, ceviz, kestane, fıstık çamı, karaağaç, akçemeşe, sakız çamı, yabani zeytin, tesbih ağacı, iğdin

Çizelge 15. Orman Alanları (Ha)

İŞLETME ŞEFLİĞİ	PRODÜKTİF ORMAN			BOZUK ORMAN			KORU TOPLAMI	BATAKLIK TOPLAMI	ORMANLIK TOPLAMI	ORMANSIZ ALAN	GENEL ALAN TOPLAMI
	KORU	BATAKLIK	TOPLAMI	KORU	BATAKLIK	TOPLAMI					
BOZDOĞAN	11.168,5	---	11.168,5	10.796,0	---	10.796,0	21.964,5	---	21.964,5	26.270,0	48.234,5
KEMERBARAJI	13.840,0	---	13.840,0	6.495,0	8,5	6.503,5	20.335,0	8,5	20.343,5	16.175,5	36.519,0
KARINCALIDAĞ	7.447,5	---	7.447,5	962,0	---	962,0	8.409,5	---	8.409,5	12.853,5	21.263,0
YENİPAZAR	5.028,5	1.888,5	6.917,0	3.750,0	2.268,5	6.018,5	8.778,5	4.157,0	12.935,5	34.309,5	47.245,0
NAZILLI	2.061,0	4.741,0	6.802,0	4.766,0	595,5	5.361,5	6.827,0	5.336,5	12.163,5	43.096,0	55.259,5
TOPLAM	37.484,5	1.888,5	39.373,0	22.003,0	2.277,0	24.280,0	59.487,5	63.653,0	63.653,0	89.608,5	153.261,5

Kaynak: Nazilli Orman İşletme Müdürlüğü, 2005

4.5. Doğal Kaynaklar

Bozdoğan ve çevresi yeraltı kaynakları bakımından da zengindir. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün tespitlerine göre yörede kömür, linyit, mermer ve çakmak taşı bulunmaktadır (www.mta.gov.tr).

CIVA (Hg)

Aydın-Bozdoğan-Altıntaş sahası

Tenör :% 2 zinober

Rezerv:52.500 ton rezervli bir yatak olup, işletilmemektedir. Ayrıca, Nazilli ve

Germencik ilçelerinde küçük cıva zuhurları vardır.

GRAFİT (Grf)

Aydın-Bozdoğan-Beyler Mahallesi zuhuru

Tenör: Düşük

Rezerv:6.000 ton görünür rezerv.

TALK (Talk)

Bozdoğan-Genzile Köyü Sahaları

Kalite: Orta

Rezerv:200.000 ton görünür rezerv.

4.6 Yaban Hayatı

4.6.1 Av Hayvanları

Av hayvanları memeliler, su kuşları ve kuşlar olarak üçe ayrılmaktadır. Madran Dağı ormanlarında çok sayıda yaban hayatının yaşadığı belirtilmektedir. Bunlardan bazıları keklik, çulluk, bıldırcın, yaban güvercini, kartal, şahin, akbaba, tavşan, tilki, kurt, sansar, sincap, dağ keçisi ve yaban domuzudur. Tüm bu sayılan hayvanlar iklimin ve buna bağlı olarak gelişen bitki örtüsünün olumlu özellikleriyle hayatlarını sürdürmektedirler. Bu hayvanlar birer doğal güzellik ve denge kaynağıdır. Turizm bakımından da değerlendirilmeleri mümkündür.

4.6.2 Balıklar

Akçay Vadisi'ndeki Kemer Barajı'nda bulunan çiftliklerde, Gökkuşığı Alabalık (*oncorhynchus mykiss*) ve çizgili levrek cinsi balıklar yetiştirilmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik değeri çok fazla olmayan aynalı sazan, yayın ve yılan balığı gibi balıklar Akçay'da, ona bağlanan kollarında ve baraj gölünde bulunmaktadır. Baraj göllerinde yetiştirilen Alabalık Şekil 11'de görülmektedir.

Şekil 11. Gökkuşığı Alabalık

4.7 Kültürel Özellikler

Kültür ve folklorik yapı, insanların yaşadığı bölgenin doğa ve iklim koşullarıyla yaptığı mücadelenin ürünüdür. Dolayısıyla dünyanın değişik yörelerinde yaşayan insanların sahip oldukları folklorik değerlerin birbirinden önemli değişiklikler göstermesi yanında, ülkemizin değişik iklim ve doğa koşullarına sahip yörelerinde var olan folklorik yapı da önemli farklılıkları içermektedir.

Topografyanın belirleyici olduğu bölgede yerleşmeler dağınıktır. Arazinin engebeli olması, konut yapılarının tarım yapılan arazilere yakın olmasını

gerektirmiştir. Yöresel malzeme taş ve ahşaptır. Topografya ve iklime göre farklılaşan yapı kültürünün bölgedeki örneği Şekil 12’ de görülmektedir.

Şekil 12. Yörede Bulunan Kerpiç Ev

4.7.1 Giyim-Kuşam

Bu yörede giyim-kuşam zamana ve çevreyle olan ilişkilere bağlı olarak değişikliklere uğramış ve kıyafet devriminden sonra ananevi kıyafet yerini yavaş yavaş modern giyime bırakmıştır.

Kadın giyimi: Köylerde ayağa terlik, kundura veya nalın, üstü işlemeli çorap, vücuda yakası ve kolları işlemeli göynek, onun üzerine zıbın, üç etek giyilir. İş elbisesi ile düğünlerde ve bayramlarda giyilenler farklıdır. Günümüzde artık eski giyim özellikleri her yerde olduğu gibi yavaş yavaş kaybolmuş ve her yerde görülebilen etek ve bluz giymeye başlanmıştır.

Erkek giyimi: Eskinin geleneksel giyimi olan efe giyimi artık yok gibidir. Köylerde kasket, yelek ve yakasız gömlek giyilir. Deriden yapılan körüklü çizmesi meşhurdur. Günümüzde ananevi olan bu giyim tarzını modern giyime bırakmıştır.

4.7.2 Mahalli El Sanatları

Yörenin Dutağaç, Kızılcaköy, Yenice, Olukbaşı (Biresse) ve Akseki köylerinde kıl dokumacılığı yapılmaktadır. Halkın hemen hemen hepsi bu işle uğraşmaktadır. Ham olarak çevre köylerden ve diğer illerden temin edilen keçi kılırları temizlenerek köy kadınları tarafından çark edilen aletlerle ip haline getirilir. Daha sonra bu ipler çuval, torba, heybe, çul, halat ve çadır olarak dokunur. İmal edilen dokumaların az bir bölümü çevre köylere, çoğunluğu ise, Suriye, Irak, İran ve İtalya'ya satılmaktadır.

Köy halklarının %99'u geçimini kıl dokumacılığından sağlamaktadır. Renk, elyaf uzunluğu ve topaç miktarı işlenmemiş kıl fiyatının oluşumunda belirleyici olmaktadır. Arap ülkelerine ihraç edilen kıl çadırlarda siyah ve beyaz renk tercih edilmektedir. Bu nedenle renkli kıl artıkları ya tapa fabrikasına satılarak tapa üretiminde, ya da kilim dokumada kullanılmaktadır. Ürün kalitesini belirleyen etmenlerin başında üretimde kullanılan keçi kılının inceliği gelmektedir. Türkiye'de üretilen keçi kılı ince olduğundan dokuma kalitesi yüksek olmakta, dolayısıyla dış piyasada rağbet görmektedir. Dokumanın kırkma kılından yapılması önemli faktördür (www.bozdogan.bel.tr).

Arap ülkelerinde yaygın olarak kullanılan kıl çadırlar, yazın sıcağı, kışın ise, soğuğu geçirmemektedir. Bir çadırın ekonomik ömrü 10 yıl kadardır. Mekân olarak kullanılan bu çadırların büyüklüğü, amaca ve kullanım yerine göre değişmektedir. Çadırlar 1000 koyunu içine alabilecek ağıl olarak da yapılmaktadır.

Günümüz teknolojisiyle dokuma tezgâhları modernize edilerek makineleşmiş ve ev imalatı şekline dönüştürülmüştür. Aynı zamanda otomobillerde kullanılan koltuk kılıfları da bu yörede dokunmaktadır. Dokuma tezgâhı Şekil 13'de görülmektedir.

Şekil 13. Biresse Köyü'ndeki Dokuma Tezgâhı

Bozdoğan iğne ve tığ oyacılığı yönünden de oldukça ileridir. Genç kızlar ve kadınlar, hem boş vakitlerini değerlendirmekte hem de para kazanmaktadırlar. Oyalarda daha çok çiçek, yaprak ve ağaç motifleri görülür. İğne oyası, ipliğin iğne üzerine bir veya iki defa dolanarak yapılmasıyla gerçekleştirilir. Oyaya sağdan sola devam edilir. En güzel oya pişmiş (kaynatılmış) ipekten yapılanıdır. İğne oyasından oda takımları, yatak örtüsü, eşarp, başörtüsü oyaları, abajur ve pano saçakları, elbise yakaları yapılmaktadır. 200' den fazla çeşidi bulunmaktadır. El emeği göz nuru olan bu oylar, çevre illere ve Anadolu'nun değişik yerlerine götürülüp, oyacı denilen kişiler tarafından satılmaktadır. Başlıca tanınmış iğne oyası çeşitleri, dilim arası, pullu, selvili, erenler, maydanozlu, cilveli kaynana, sevimli kaynana mersin çiçeği, kalburlu, çarkıfelek, lokumlu, zabıt kirpiği, bülbül tükürüğü, saat kapağı, çifte dost ve greptir (Bozdoğan Belediyesi, 1989:36).

4.7.3 Deve Güreşleri

Ülkemizde geleneksel olarak sürdürülen deve güreşlerinin ilk defa bundan iki yüzyıl kadar önce Aydın ilinin İncirliova ilçesine bağlı Hıdırbeyli köyünde yapıldığı söylenmektedir. İlk zamanlarda kırsal kesimlerde şahıslar arasında iddia yolu ile

küçük çapta yapılan deve güreşleri, zamanla genişleyerek günümüzde geleneksel bir halk şenlikleri haline gelmiştir (Çakmak, 2001:24).

Deve güreşlerinin başlangıç tarihi bilinmemekle birlikte, kervancılığın ve göçerliğin yaygın olduğu dönemlerden beri yapıla geldiği sanılmaktadır. Deve sahiplerinden ve güreş severlerden edinilen bilgilere göre, eskiden göçerler de obalar arası ve kervancılar arasındaki rekabet nedeniyle develeri güreştirirlermiş.

Deve güreşleri için yapılan organizasyonlar özellikle gelir elde etmek üzere eğitim, kültür, sağlık, spor ve sosyal amaçlı konularda faaliyet gösteren dernekler tarafından yapılmaktadır. Bazı yörelerde belediyeler, güreşleri disipline etmek ve belli bir düzene sokmak amacıyla organizasyonlara katılmaktadır.

Deve güreşleri tek hörgüçlü dişi “yoz” develer ile “buhur” adı verilen çift hörgüçlü erkek develerin çiftleşmesinden meydana gelen ve “tulu” adı verilen erkek develer arasında yapılır. Bu develer güreş devesidir. Güreş develeri özel bir biçimde itinayla yetiştirilir ve güreşe hazırlanır. Güreşler tuluların kızmaya başladığı kış aylarında yani Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında yapılır.

Yörenin mahalli eğlencesi olan deve güreşleri zaman zaman Bozdoğan’da da yapılır. Güreşin olacağı gün güreşin yapılacağı meydan tam bir şenlik havasına bürünür. Develer hakem heyetince eşleştirilerek güreştirilir. Seyirciler mutlaka birinin yenmesini isterler. Güreşin en zevkli, en heyecanlı ve aynı zamanda en tehlikeli anı, güreşen develerden birinin kaçmasıdır. Deve sahipleri yıl boyunca, develerini özenle hazırlarlar. Yenen halı ve para kazanır. Güreş yerinde, satıcılar, davulcu ve zurnacılar da para kazanmaktadırlar. Deve güreşleriyle ilgili bir görüntü Şekil 14’de görülmektedir.

Şekil 14. Deve Güreşlerinden Bir Görüntü

4.7.4 Folklor

Yörede her mevsimde iş olması sebebiyle toplu eğlenmeler ancak, nişan ve düğün gibi önemli günlerde yapılmaktadır. Erkek oyunları olarak Aydın Zeybeği, Harmandalı, Sepetçioğlu, Köroğlu gibi oyunlar oynanır. Bu oyunlarda cümbüş, darbuka, klarnet, davul, keman gibi müzik aletleri çalınır. Kadın düğünlerinde daha çok cümbüş, darbuka, tef müzik aletleri kullanılır. Bunun dışında erkek düğünlerinde geleneksel müzik aletlerinin yanında “şabban” denilen vurgulu mahalli çalgı aleti kullanılır (Bozdoğan Belediyesi, 1989:36).

4.7.5 İnançlar ve Töreler

Bozdoğan’da inanç ve töreler Türk İslâm senteziyle şekillenmiştir. Müslümanlık inançları ve bunların yorumları yöre halkının hayatını ve ilişkilerini şekillendirmiştir. Birçok faaliyetlerde dini inançların payı büyüktür. İnançların uygulanması genellikle adak adama, dedeye gitme biçiminde olur. En çok ziyaret edilen yerler, Madran Baba Dedesi ve Hıdır Baba Türbesi’dir. Yörede yağmur duasına çıkmak, nazarlık takmak gibi inançlara rastlanır.

4.7.6 Şifalı Bitkiler

Yörede doğal olarak yetişen bitkiler aşağıda sıralanmıştır:

Kantron Otu: Mide ülseri ve gastrit için kullanılır.

Hayıt Yaprağı: Karın ağrısı, üşütme, gaz sancısı ve karın şişliği için kullanılır.
Bebeklerin rahat uyumasını sağlar.

Ada Çayı : Karın ağrılarına, gribe, mide üşütmesine ve boğaz ağrılarına iyi gelir.

Altın Otu: Böbreklerdeki taşın düşürülmesinde kullanılır.

Kekik Suyu: Kekikten elde edilir. Mide şişkinliklerinde, boğaz yanmalarında ve hazımsızlıklarda kullanılır. Kekik suyu üretiminde kullanılan imbik Şekil 15’de, doğal dağ kekiği de Şekil 16’da görülmektedir.

Şekil 15. Kekik Suyu Üretiminde Kullanılan İmbik

Şekil 16. Doğal Dağ Kekliği

4.7.7 Mahalli Yemekler

Akçay Vadisi ve Madran Dağı bölgesinin yemek kültürü de doğanın sunduğu olanaklarla şekillenmiştir. Bölgede hâkim olan başlıca yemek türleri arasında arabaşı, keşkek, ekmek dolması, dalgan döndermesi, turp otu kavurması, darı pişirmesi, manda kaymağı ile servis edilen peynirli, tahinli pide ve nişasta, ceviz ve şekerden yapılan sucuktur. Lokantalarda yapılan oğlak kebabı (tandır) da çok meşhurdur. Bu tür geleneksel yemek türleri özellikle yerli turistlerin yoğun olarak ilgisini çeken turistik ürünlerdir.

4.8 Mevcut Sosyo-Ekonomik Yapı

Araştırma alanındaki doğal yapının, bitki örtüsünün, sosyo-kültürel yaşamın doğa ve yayla turizmi kapsamında bir değer taşıdığı, buna karşılık bölgede yaşayan nüfusun sadece tarım ve hayvancılığa bağımlı bir hayat yaşadığı, dolayısıyla bölgeden yoğun bir nüfus göçünün var olduğu bilinmektedir.

Kıyı Ege bölümünün Menteşe yöresinde yer alan Akçay Vadisi ana ulaşım yolları üzerinde yer almaz. Nüfusun büyük bir bölümü kırsal kesimdedir. Tarımda genellikle küçük işletmeler yaygındır. Sanayi kuruluşlarının hemen hemen tamamı

özel kesime aittir.

Yörede eğitim-öğretim seviyesi Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bozdoğan'da metal ve tesviye bölümü olan bir Endüstri Meslek Lisesi, Pratik Kız Sanat Okulu, Halk Eğitim Merkezi, Çıraklık Eğitim Merkezi ve Haydere Köyü'nde yatılı bölge okulu vardır.

Bozdoğan ilçe merkezinde bir adet sağlık ocağı bulunmakta ve 14 doktor görev yapmaktadır. Ocağın 112 ilk acil yardım istasyonu ile çarşı içinde bir ek birimi bulunmaktadır. Sağlık ocağının hastaneye dönüştürülmesi için çalışmalar yapılmaktadır. İlçe merkezinde uzman doktor bulunmamaktadır. Merkez dışında Almut, Yazıkent, Olukbaşı, Sırma ve Haydere köylerindeki sağlık ocaklarında doktor görev yapmaktadır. Bunların dışında 8 köyde ise, sağlık elemanı olarak 16 ebe bulunmaktadır. Sık rastlanan hastalıkların başında kalp ve damar hastalıkları gelmektedir (www.bozdogan.org).

4.9 Tarım

Bölgede, ekonomik hayat geniş ölçüde tarıma dayalıdır. Tarımın yanı sıra tarıma dayalı sanayi ve daha çok tarım ürünlerinin alım satımlarına dayanan bir ticaret kesimi vardır. Bozdoğan tarım açısından Aydın'ın oldukça gelişmiş bir ilçesi durumundadır. Akçay Nehri'nin suladığı verimli Bozdoğan Ovası tümüyle tarıma ayrılmıştır. Akçay ve Büyük Menderes Köprüleri'nin yapımı ile tarım zamana bağlı olarak gelişmiş, ürünler çeşitlenmiş, üretim artmış, ekilebilir ve sulanabilir topraklar çoğalmış ve tarımda modern araç ve gereçlerle üretim yapılması yaygınlaşmıştır.

Bozdoğan ve çevresinde, elverişli iklimi ve verimli toprakları sayesinde meyve bol yetişir. Cumhuriyetten sonra meyvecilik önemli bir gelişme göstermiştir. İncir, zeytin, kestane, elma, ceviz, şeftali, turunçgiller, ayva ve nar gibi meyveler yetiştirilmekle birlikte son yıllarda yüksek sistem bağcılık hızla gelişme göstermektedir. Kardinal üzümü olarak adlandırılan bu üzüm türü (Şekil 17) iri taneli dolgun siyah çekirdekli tatlı-sulu bir üzümdür. Bu üzüm türü çok erken yetişir.

Üretilen bu üzümün tamamı taze olarak yurt dışına ihraç edilmektedir.

Şekil 17. Üzüm Bağları

Yörede dikili alanlar içerisinde zeytinlikler başta gelir. Yılda 7700 ton zeytin üretilmekte olup, bu oran Aydın ili üretiminin %2,5'ini karşılar. Bozdoğan'da Kemer Barajı kurulmadan önce incir ağaçları geniş yer kaplamaktaydı. Ancak, Kemer Barajının kurulması sonucunda incirin kalitesinde bir bozulma görülmesi üzerine pek çok, incir bahçeleri bozularak pamuk tarlasına dönüştürülmüştür. Yörede üretilen incir miktarı yaklaşık 7300 ton olup oran Aydın ili incir üretiminin %7,5 'ini karşılamaktadır. İncir söz konusu olunca “iğelek” (yöre değimiyle top)’ ten söz etmek gerekir. İğelek erkek incir anlamında olup daha çok serin yerlerde yetişir ve incirin tohumlanması için kullanılır.

Bozdoğan' da yaklaşık 20.000 dekar pamuk ekimi yapılmakta olup, yaklaşık dekar başına 240 kg. ürün alınmaktadır. Bu ekimin tamamı sulu tarımdır. Yıllık üretim miktarı ortalama 6000 ton civarındadır. Ortalama 39500 dekar alanda tütün tarımı yapılmaktadır. Genellikle dağ köylerinde sulanamayan kıraç arazilerde yapılmaktadır. Dekar başına verim yaklaşık 80 kg. kadardır. Yıllık üretim 3000 ton civarındadır (www.bozdogan.bel.tr).

Akçay Vadisi'nde ekime elverişli alanların %30.37 gibi büyük bir bölümünde tahıl üretimi yapılmaktadır. Yetiştirilen tahıl ürünleri arasında arpa, buğday ve mısır başta gelmektedir.

i) Arpa: Her yıl yaklaşık 29.000 dekar alana arpa ekilmekte ve dekar başına yaklaşık 200 kg. ürün alınmaktadır. Toplam üretim miktarı ise, 4600 tondur.

ii) Buğday: Yörede 21.000 dekar alanda buğday tarımı yapılmaktadır. Dekar başına verim yaklaşık 250 kg. dır.

iii) Mısır: Yörede 10500 dekar alana mısır ekimi yapılmaktadır. Bunun 2000 dekarına 2. ürün mısır ekilmektedir. Dekar başına verim melez mısırdaki ortalama 800 kg. yerli mısırdaki 350 kg. dır.

Araştırma alanında yetiştirilen diğer ürünler de şunlardır (www.bozdogan.bel.tr):

i) Kuzugöbeği: Bir mantar çeşididir. Türkiye'nin her bölgesinde olmasına rağmen bunun ticaretini başlatan Bozdoğan'dır. Tabii olarak ormanda yetişir. Genellikle mart, nisan mayıs aylarında bulunur. Elde edilen miktarın %90 'ı yurt dışına ihraç edilir. Lüks yiyecek maddesi olarak kullanılır.

ii) Susam: Yaklaşık 150 dekarlık alanda susam ekimi yapılmaktadır. Pamuk tarımının gelişmesi susam üretimini geriletmiştir. Dekar başına verim 60 kg. dır.

iii) Yer fıstığı: Yaklaşık 2000 dekar alanda ekim yapılmaktadır. Dekar başına verim yaklaşık 300 kg. kadardır. Genellikle kumsal alanlarda yetiştirilmektedir.

iv) Patates: Yaklaşık 9500 dekar alanda patates üretimi yapılmaktadır. Dekar başına verim 2200 kg. olup toplam üretim 21000 tondur.

v) Fıstık Çamı: Altıntaş, Hışımlar ve Güre köylerinde yetişmekte olup bu köyler için ekonomik önem arz etmektedir. Uzun yıllar yaşayabilen (150-200 yıl)

kerestesinden çok meyvesi için yetiştirilen bir çam türüdür. Sonbaharda olgunlaşan tohumları (fıstıklar) kozalakları güneşe serilerek veya kaynayan suya atılarak çıkartılmaktadır. Yaklaşık 8 ton iç fıstık üretilmektedir. Yörede bulunan fıstık çamı ormanı Şekil 18’de görülmektedir.

Şekil 18. Fıstık Çamı Ormanı

vi) Kapari: Halk dilinde kebere veya kedi tırnağı da denilen, bölgede doğal olarak yetişen, çok yıllık çalimsı, dikenli bir bitkidir. Çiçek tomurcukları toplanarak salamura edilmek suretiyle dış ülkelere ihracatı yapılan bitkiye son yıllarda büyük ilgi ve talep olmuştur. Kapari tomurcuklarında bol miktarda vitamin ve protein bulunmaktadır. Tomurcukları, meyvesi ve kök kabuğu idrar sökücü ve kuvvet verici olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda doğal olarak yetişenlerden tomurcuk toplama işlemi oldukça yaygınlaşmış ve dış ülkelere ihraç edilmek üzere birçok özel firma tarafından satın alınmaktadır. Yaz aylarında atıl duran iş gücü değerlendirildiğinden birçok aileye gelir sağlamaktadır.

Bölgede 5 dekar alanda da cam seracılığı, 27 dekar alanda plastik seracılığı yapılmaktadır.

Biber başlı başına bir sektör olup, özellikle kuru biber ve öğütölmüş toz biber yörenin önemli ihraç mallarındandır. Burada tarım ürünleri işleyen ve pazarlayan kurum ve kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi An Gıda adındaki konserveçiliğın yapıldığı ve 100 kişinin çalıştığı işletmedir. Ayrıca, Akçay Biber Fabrikası da kuru sebze ve biber işletmeciliği yapmaktadır.

Bölgede tarım ürünleri dışında Biresse köyünde kayrak taş işletmeciliği ve Bozdoğan merkezde de dekoratif doğal taş işletmeciliği yapılmaktadır. Bunlar aynı zamanda yurt dışına ihraç da edilmektedir. Ayrıca, köylerde de mermer fabrikaları mevcuttur.

4.10 Hayvancılık

Bölgede tarımın ayrılmaz bir parçası olan hayvancılık önemli geçim kaynakları arasında gelmektedir. Hayvan başına alınan verim, kültür ve melez ırkların artmasıyla ülke ortalamasını üzerinde seyretmektedir.

Yöre hayvancılığında sığırın ekonomik olarak önemli bir yeri bulunmaktadır. Süt sığırcılığı ve besi sığırcılığı olmak üzere gelişen Holştayn (alaca) Mantofon ırklarının birim başına verimi önceki yıllara göre artış göstermektedir. Bilhassa yıllardan beri yapıla gelen suni tohumlama çalışmaları sonucunda yerli ırk sığır sayısında azalma görülürken, melez ve kültür ırklarında önemli artışlar gözlenmektedir.

Hayvancılık, bilhassa sığırcılık tarıma dayalı bir sektör olduğundan ekilip dikilebilen arazi varlığıyla doğrudan bağlantılıdır. Sulanabilir arazi miktarının yeterli olduğu Akçay Vadisi'nde geniş ovalara sahip köylerde kültür ırkı sığır ile melez ırklar (holştayn) daha yoğun olarak yetiştirilmektedir (Alamut, Kavaklı, Ziyaretli, Yazıkent, Haydere, Kamışlar, Yakaköy, Kazandere). Yerleşim alanı olarak rakımı yüksek yerlerde de genellikle yerli ırklar ve bunların melezleri yetiştirilmektedir. Hayvansal ürünler üretiminde ilk sırayı süt üretimi almaktadır. Günlük olarak üretilen sütler, süt toplayıcıları tarafından alınarak mandıralarda süt ürünlerine (yoğurt, tereyağı, vs.) dönüştürölerek değerlendirilmektedir (www.bozdogan.bel.tr).

Alabalık Yetiştiriciliği

Kemer Baraj Gölü ve Akçay Nehri, kültür alabalık yetiştiriciliği için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Baraj gölünde özel sektöre ait kafesler içinde yetiştirilen alabalıklar taze soğutulmuş veya işlenmiş olarak iç ve dış pazarlara sunulmaktadır. Ayrıca, Akçay Nehri üzerinde alabalık yetiştiriciliği yapan işletmeler etrafında oluşturulan piknik alanlarına, çevre il ve ilçelerden birçok aile gelmekte ve ilçe ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır. Halen Bozdoğan'da 3 adet alabalık yetiştiriciliği yapan, 1 adet de alabalık işlemesi yapan tesis mevcuttur. Kemer Barajı'ndaki Alabalık çiftlikleri Şekil 19'da görülmektedir.

Şekil 19. Kemer Barajı'ndaki Alabalık Çiftlikleri

Keklik Yetiştiriciliği

Alamut Köyü'nde özel sektöre ait doğada nesli tükenmekte olan kınalı keklik üretim çiftliği bulunmaktadır. Çiftlikte yetiştirilen keklikler tabiat şartlarına bırakılarak ücret karşılığında avlatılmaktadır. 1992-1998 yılları arasında 12000 adet keklik üretilmiş olup, 10000 adedi tabiata bırakılmıştır. Tabii şartlara bırakılan kekliklerden

2700 adedi avcılar tarafından avlanmıştır.

4.11 Madran Memba Suyu

Madran Dağı'ndan çıkan Bozdoğan'ın suyu Türkiye'nin en güzel suyu olduğu gibi Avrupa'nın en kaliteli üç mineral suyundan biridir. Diğer yandan çocuk sağlığına uygunluk standardı alan ülkemizdeki tek su olup bu özelliği ile de Avrupa'da isim ve marka olmuştur. Bunda Pınar Su Fabrikası'nın Dünya'ya dağıtmasının önemi büyüktür. Bilimsel açıdan da son derece sağlıklı bir su özelliğine sahip olmasında Madran Dağı'nın ekolojik özellikleri ve temiz doğasının da büyük katkısı bulunmaktadır. Suyun sertliği 1.7, pH değerleri ortalama 6.9, florür değeri 0.60 mg/Lt., klorür değeri de 3.84 mg/Lt. dir.

Bozdoğan'daki sanayi kuruluşları içinde Madran Memba Suyu dolum tesislerinin ayrı bir önemi vardır. Madran suyu Bozdoğan ilçesinin sembolü haline gelmiştir. Bu suyun varlığı çok eski tarihlerden beri bilinmiş olmasına rağmen ticarî olarak ancak, 1970'li yıllardan sonra önem kazanmıştır. 1973 yılında İller Bankası'nın desteği ile şişeleme tesisi kurularak halkın hizmetine sunulmuştur.

Membalar işletmeye 9 km uzaklıkta olup, 34 adet membadan çıkan sular tamamen sıhhi kapıtalardan ara ve toplayıcı depolarla ilçedeki ana depoya gelmekte ve buradan şişeleme tesisi ve şebekeye dağılımı yapılmaktadır. Saatte (12000 Adet/Şişe) kapasiteyle hizmete sunulan 30 cc. lik şişe suyu tesisinden sonra, Belediye kendi imkânları ile şişelemeyi 1976 yılında, ikinci olarak saatte 12000 adet/şişe kapasiteli 30 cc. lik tesisi, 1977 yılında saatte (5000 Adet/Şişe) kapasiteli gazoz imalat

ve dolum tesisini, 1978 yılında saatte (2000 Adet/Şişe) (galon) damacana dolum tesisini ve nihayet 1986 yılında P.V.C dolum tesisini hizmete sokarak tesis sayısını beşe çıkarmıştır. Bu ünite 2000 yılında 19 litrelik polikarbon tesisine dönüştürülmüş saatte (1000 Adet/Şişe) kapasite ile çalışarak Madran Memba Suyu İşletmesi'nin kar marjını ikiye katlamıştır. İşletme su kapasitesini daha da artırmak için mevcut 80 tonluk deposunun yanı sıra 400 tonluk su dinlendirme deposu yaptırmış ve filtrasyon sistemine ozon ünitesi takviye edilerek laboratuvar kontrolü ile daha steril şartlar altında üretime devam etmektedir. İşletmenin kendi bünyesinde kurmuş olduğu atölyede tüm makinelerin yıllık periyodik bakımları yapılmaktadır. Belediye Madran Memba Suyu İşletmesi için yine kendi imkânları kullanarak 0,5 ve 1,5 litrelik pet preform ünitesi çalışmalarına başlamış, 2003 yılının ilk ayında bunu da hizmete sokmuştur. Saatte 3.000 şişe kapasiteli bu ünite preform kapsülleri 110 °C lik fırında 40 bar'lık basınçla şişe konumuna getirerek üretim yapmakta olup, ilçe gençlerine yeni bir iş imkânı sağlamış bulunmaktadır (www.madransu.com).

Bozdoğan'da Madran Memba Suyu İşletmesi'nden başka Pınar Su Fabrikası bulunmaktadır. Belediyenin en büyük gelir sağladığı bu işletmede, pet, cam şişe ve polikarbona dolum yapılmaktadır. Türkiye su ihracatının %50'den fazlası Pınar Madran suyu ile gerçekleştirilmektedir (www.pinar.com.tr).

4.12 Turistik Çekicilikler

Turizm olayı pazarları (turistleri) diğer endüstrilerden farklı olarak, ürünlere (turistik mal ve hizmetlere) getirdiği için birçok endüstriden farklıdır. Turist pazarlarının bölgelere (turizm ürünlerinin bulundukları yerlere) hareketi bir itme-çekme ilişkisi olarak düşünülebilir. İnsanlar motivasyonlarla, yani gereksinimlerini ve isteklerini karşılama amacı ile seyahate itilmektedir. Onları karşılamayı vaat eden bölgeler de turistleri kendilerine çekmektedir.

Bireysel gereksinim ve istekleri karşılama güdüsü insanları seyahate iterken, onların bir turistik bölge (destinasyon) yerine diğerine gitmesini sağlayan unsurlar da bölgedeki çekim kaynaklarıdır. Çekim kaynakları bir bölgedeki turistik mal ve

hizmetlerin ana bileşeni olarak kabul edilir. Bu kaynaklar söz konusu bölgede turistik talebi karşılarken, o bölgenin belirli ve diğerlerinde farklı bir çekim kaynağına ait olduğunun (doğa faaliyetleri bölgeyi, ya da kültürel bölge gibi) belirlenmesini de sağlamaktadır.

Bir bölge için etkili olan çekim kaynakları onun dış çevresinde de bulunabilir. Örneğin, bir bölgenin yakın çevresinde yer alan bir millî park o bölge için de güçlü bir turizm faaliyeti yaratır. Değişik seyahat pazarları için önemli olabilecek çekim kaynakları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır(Var ve ark., 2002:144):

- Doğal çekim kaynakları, göller, ormanlar, parklar, plajlar ve ılıman, güneşli bir iklim. Bu çekim kaynakları genellikle doğa rekreasyonu arayan pazarları çekmektedir,
- İnsan yapımı çekim kaynakları, temalı (konulu) parklar, tanınmış restoranlar, antikacı mağazaları ve uzay üssü, ya da modern bir fabrika turu,
- Tarihsel çekim kaynakları, savaş alanları, kaleler, tarihsel müzeler ve anıtlar, eski kiliseler, camiler, dini yapılar ve bölgede yaşayan ünlü insanların evleri gibi,
- Etnik ve kültürel çekim kaynakları, bölgede geçmişte yaşanan tarihsel olayların canlandırılması, bölgede yaşayan etnik topluluklar, yerli köyleri ve eski uygarlıklara ait kasabalar. Bu çekim kaynakları turistlere başka bir zamanın ve kültürün yaşayışını görme fırsatı sunmaktadır,
- Özel olaylar, ev turları, müzik festivalleri, el işleri ile ilgili faaliyetler, antik gösteriler, spor faaliyetleri ve tarımsal kutlamalar. Bu faaliyetler genellikle bölge bazında eğlenmek için ve eğitim amaçlı olarak düzenlenir ve çoğunlukla ziyaretçilerin katılmasına da izin verilir,
- Aile ve arkadaşlar, bir bölgede yaşayan yerel halk bazen bölgenin en önemli çekim kaynağı olabilmektedir. Aile, akraba ve arkadaşları ziyaret etmek kişisel seyahatlerin çoğunluğunun ortak amacıdır,
- Ticarî hizmetler, sağlık ve kamu hizmetleri. Bu hizmetler yerine getirildikleri değişik bölgelere önemli sayıda iş amaçlı turistleri çekmektedir. Birçok

turist yiyecek ve konaklama hizmetleri için bir bölgeye gelir ama bazıları kişisel işlerini, kamu kurumları ile, ya da işleriyle ilgili faaliyetlerini yürütmek için bu mekânlara gelmektedir.

Turizm faaliyetlerinin devamı için turizm sisteminin bütün elemanları önemli olmasına rağmen, bölgesel çekicilikler ve çekim kaynakları bu sistemi harekete geçiren itici gücü oluşturur. Ticarî hizmetler ve turistik tesislerin faaliyetleri sonucu oluşan ekonomik etki, turistleri çekebilme açısından önemli ölçüde bölgenin sahip olduğu "çekim gücüne" dayanır. Bu nedenle, turizm gelişimi için bölgesel çekiciliklere turizm plânlamasında özellikle öncelik verilmelidir (Gunn, 1988:107).

Turizm plânlamasında özellikle önemli olan konu turistlere uygun çekiciliklerin kapsamının açık bir şekilde belirlenmesidir. Çekiciliklerin kapsamı çok çeşitli ve yaygın bir dağılım gösterebilir. Neredeyse hesaplanamayacak kadar geniş olan bu dağılım, turizm politikasının belirlenmesinde plânlamacının görevini daha karmaşık hale getirir. İlgili değişkenlerin çokluğu nedeni ile turistik çekiciliklerin geliştirilmesinde akılcı bir seçimin yapılabilmesi, politikacılar, plânlamacılar, yatırımcılar ve yöneticiler için de ortak ve oldukça zor bir görevdir (Gunn, 1988: 112). Bu zor görevi kolaylaştırmanın yollarından biri de bölgedeki çekiciliklerin ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmasıdır.

Gunn (1988:113) çevre turları ve uzun süreli kalış sağlayan çekicilikler olmak üzere, iki turizm türüne dayalı bir sınıflandırma yapmaktadır (Çizelge16). Birinci grup çekicilikler, tur talebi yaratan ve yeniden kullanılmayan çekiciliklerdir. İkinci grup çekicilikler de, aynı ziyaretçiler tarafından tekrar kullanılma olasılığı yüksek olan, bir yerde uzun süre kalmayı gerektiren ve bir bölge, ya da bölge yakınında toplanmış olan çekiciliklerdir.

Çizelge 16. Çekiciliklerin Sınıflandırılması

BÖLGEDE TUR YARATAN ÇEKİCİLİKLER	BÖLGEDE KALIŞ YARATAN ÇEKİCİLİKLER
■ Yol güzergâhındaki manzaralı alanlar ■ Önemli doğal alanlar ■ Kamp alanları ■ Su tur alanları ■ Arkadaş ve akraba evleri ■ Özgün yapılar ■ Dini ve kültürel yerler ■ Yiyecek-içecek ve eğlence yerleri ■ Tarihî binalar, anıtlar ve alanlar ■ Etnik alanlar ■ Alış-veriş alanları	■ Resortlar (tatil alanları) ■ Kamp alanları ■ Avcılık ve su sporu alanları ■ Tatil kompleksleri ■ Festival ve kutlamalar ■ Kongre ve toplantı yerleri ■ Kumar merkezleri ■ Spor alanları ■ Ticaret alanları ■ Bilim ve teknoloji merkezleri ■ Eğlence parkları (theme parks)

Kaynak: Clare A.Gunn, Tourism Planning, 2 Edition, Taylor & Francis, New York, 1988: 113.

Turistik çekicilikler konusunda benzer bir sınıflandırma da birincil ve ikincil turizm bölgesi olarak yapılmıştır. Birincil turizm bölgeleri uzun süreli konaklama yaratırken, ikincil turizm bölgeleri yol güzergâhında bulunan ve seyahatler sırasında mola amacı ile kullanılan alanlardır. Ancak, bir bölgenin birincil, ya da ikincil turizm bölgesi olması, bölgenin hitap ettiği pazar bölümlerine ve pazar özelliklerine göre değişebilmektedir (Mill and Morrison, 1992:265). Bunlar aşağıdaki özellikleri taşır:

- Birincil Bölgeler: Çekim kaynakları ve hizmetler karışımı bakımından bir seyahatin gerçekleştirilmesi yeterli güce sahip olan yerlerdir. Bu yerler turistleri çekebilecek ve seyahatleri sırasında gereksinimlerini karşılayabilecek durumdadır.
- İkincil Bölgeler: Turistlerin gereksinimlerini aşağıdaki gibi iki şekilde karşılayabilirler:

*Birincil bir bölgeye giden, ya da oradan dönen yolcuları kısa bir ziyaret için çekebilirler.

*Birincil bölgeye giderken, ya da oradan dönerken zorunlu bir durak olabilirler. Bu türden bölgelerde yiyecek, akaryakıt, konaklama gibi hizmetler çekim kaynağı haline gelmektedir. Bu bölgeler "seyahat

boğumları" olarak da adlandırılmaktadır.

Inskeep (1991:77) turistik çekicilikleri dayanmakta oldukları kaynaklara göre aşağıdaki şekilde üç grupta toplamaktadır:

- Doğal çevre özelliklerine dayalı doğal çekicilikler (resource- based),
- İnsan faaliyetlerine dayalı kültürel çekiciliklerdir (user-oriented),
- Sanatsal özellikleri olan çekicilikler.

Çekiciliklerin bu şekilde kaynaklarına dayalı olarak sınıflandırılması, bölgenin kaynakları konusunda bilgi sahibi olan araştırmacıya ne tür çekiciliklerin plânlanabileceği konusunda önemli ipuçları vermesinin de ötesinde geliştirilebilecek uygun turizm şekilleri için de önemli bir ipucu olabilir.

4.13 Doğal Kaynak Değerlerinin Eko Turizm

Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi

Araştırma alanının doğal kaynak potansiyellerinin (flora ve fauna) zenginliğinin yanı sıra doğa kullanımının aşırı olmaması bölgenin turistik öneminin ortaya konması açısından dikkate alınması gereken özelliklerdendir. Doğal potansiyelinin yanında tarihî eserlerinin zengin fakat incelenmemiş olması, değişik yükseltilere sahip yaylaları ve geleneksel yaşantının henüz bozulmamış olması doğal kaynak değerlerinin eko turizm potansiyeli açısından değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken değerlerdendir.

4.13.1 Mağaracılık

Doğa turizminde mağaralar, görsel amaçlı ve sportif amaçlı olmak üzere iki şekilde kullanılırlar. Görsel amaçlı kullanımlar için, dolaşımın kolay olması bakımından yatay yönde gelişmiş sarkıt veya dikit şekiller bakımından zengin ve ulaşım olanağı sağlanabilen mağaralar seçilirler. Sportif amaçlı kullanımlar için derinlik ve uzunluk daha çok önem kazanmaktadır. İçinde düzenleme yapılmayan bu mağaraları, mağaracılar özel donanımlarıyla gezerler (Doğaner, 2001:164).

Ülkemizde mağara araştırmaları 1964 yılında kurulan Mağara Araştırma Derneği (MAD) tarafından başlatılmıştır. Daha sonra, 1973 yılında, ilk üniversite kulübü olan Boğaziçi Üniversitesi Mağara Araştırma Kulübü (BÜMAK) kurulmuştur. 1979 yılında M.T.A. Jeoloji Etütleri Dairesi bünyesinde kurulan Karst ve Mağara Araştırmaları Birimi bugün mağara araştırmalarının büyük bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Günümüze kadar tüm yerli ve yabancı mağaracı gruplarının inceleyerek belgelendirdiği mağara sayısı 800'dür. M.T.A Jeoloji Etütleri Dairesi bünyesinde kurulan Karst ve Mağara Araştırmaları Birimi, ekonomik potansiyele sahip mağaralarını, bölge koşullarında kullanım alanlarını tespit etmek üzere çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, üniversiteler, valilikler, belediyeler ve özel şahıslar tarafından desteklenmektedir. Bazı mağara araştırmaları mağaracılıkla ilgili yurt içi ve yurt dışı kulüp ve dernekler tarafından da yapılmaktadır (Yaşar, 2002:44).

Mağaralar doğal güzellikleri yanında, prehistorik, paleontolojik, arkeolojik, antropolojik, jeolojik, coğrafik, speleolojik araştırma yapan grupların ilgisini çekmektedir. Anadolu'da özellikle kireçtaşı içinde oluşan mağaralar paleolitik (Eski Taş Devri) devirden itibaren kaya sığınakları yerleşmeleri olarak kullanılmıştır. Prehistorik dönemlerde kaya sığınakları yerleşmeleri, daha yakın dönemlerde ibadet yerleri olarak kullanılan mağaralar, günümüzde çok kısıtlı olarak hayvan barınağı, depo ve turizm amaçlı kullanılmaktadır.

Ülkemizde turizme açılmış pek çok mağara olduğu gibi Akçay Vadisi'nde de pek çok mağaralar mevcuttur. Bunlardan en önemlileri Çamlıdere Köyü'ndeki yan yana altı adet olan ve Sıra İner (Şekil 20) olarak anılan mağaralar ve Altıntaş Köyü'ndeki büyük mağaradır. Ayrıca, Kemer Barajı'nda mevcut olan Akçay'ın oluşturduğu oyuntuların da (Şekil 21) incelenmesi gerekmektedir. Su seviyesi düştüğünde içine tekne ile girilebilen bu oluşumlar gerçekten de görülmeye değerdir. Bu yeni mağaraların turizme açılmasının, bölgeye sosyo-ekonomik açıdan fayda sağlamasının yanında içindeki kalın dolgu tabakasının incelenmesi gerektiği

düşünülmektedir.

Şekil 20. Çamlıdere Köyü'ndeki Sıra İnlerden Bir Tanesi

Şekil 21. Kemer Barajı'ndaki Doğal Oyuntu

4.13.2 Alpinizm

Türkiye, farklı yüksekliklerde, zengin jeomorfolojik ve tektonik yapıya sahip, flora ve faunası olan ormanlara ve görüntüye sahip, zengin av ve yaban hayatı olan dağlarıyla hem kış turizmi hem de dağ yürüyüşü ve tırmanışları için dağcılık sporunu sevenlere olağanüstü çekici ve ilginç olanaklar sunmaktadır.

İsmi Alp Dağlarından alan Alpinizm, dorukları hedefleyen dağcılık sporu ve daha alçak seviyelerde bilimsel ve rekreasyon amaçlı tırmanışlar için verilen ulaşım, konaklama, ağırlama, taşıma, güvenlik vb. hizmetleri kapsayan bir turizm çeşididir. Dağcılık Federasyonu ve kulüplerinin düzenlediği, dorukları hedefleyen tırmanışlar teknik bilgi, deney gerektirdiği için sadece dağcılar katılırken, seyahat acentelerinin düzenlediği kamping, yayla evleri ve köy evlerinde konaklayarak yapılan birkaç günlük yürüyüşleri ve kolay tırmanışları kapsayan “trekking” adı verilen turlar, dağları turizmde sporcular dışında daha geniş kitlelere açmıştır.

Yapısal özelliklerin Alpinizm üzerine etkisi, sportif, bilimsel ve rekreasyon amaçlı çıkışlara göre değişiktir. Sportif amaçlı çıkışlarda yamaçların eğimi, kayanın yapısı, kayaların sertlik ve çatlak durumu ve topografya (buzul, karst, akarsu) önemlidir. İklim koşulları alpinizmde gezi ve tırmanma mevsimlerini belirler. Spor amaçlı tırmanışlar için “yaz çıkışı ve kış çıkışı” olmak üzere iki ayrı mevsim belirlenirken rekreasyon amacıyla yapılan çıkışlar yaz mevsimiyle sınırlanır. Alpinizm orman sınırı üzerinde yapıldığından, bitki örtüsü yüksek dağ çayırları ve alpin bitkiler katından oluşmaktadır. Alpinizmden en çok faydalanan yerleşmeler, dağın çıkış yönünde ve dağa en yakın olan şehir, köy ve çıkış yolu üzerindeki yaylalardır (Doğaner, 2001:199-200).

Araştırma alanında birçok yerde dağcılık aktivitelerinin ve kaya tırmanışlarının gerçekleştirilebileceği alanlar mevcuttur. Her ne kadar henüz dağcılık ve kaya tırmanışları için güzergâh belirlenmesi yapılmamışsa da Madran Dağı (Şekil 22), Karıncalı Dağ, Küçük Madran Dağı ve Akçay Vadisi’ndeki bazı kayalıklar (Şekil 23) potansiyel arz eden yerlerdendir.

Şekil 22. Kaya Tırmanışı Yapılabilecek Potansiyel Olan Çamlıdere'den Bir Manzara

Şekil 23. Kanyondaki Kayalıklar

4.13.3 Oryantiring

Oryantiring veya doğduğu ülkenin dili olan İsveççe’de “orienteering”, haritada işaretlenmiş hedefleri en hızlı bulmak üzerine kurulu bir spordur. Koşarken düşünebilmek ve strateji kurmak çok önemlidir. Kaybolmadan ilerlemek araziyi iyi okuyabilmeyi, haritayı üç boyutlu düşünmeyi gerektirir.

İlk askeri olmayan yön bulma yarışması 1897’de yapılmıştır ama yine de oryantiringin gerçek doğumunun 1918 yılında Stockholm’de düzenlenen yarış olduğu kabul edilmektedir. Bu yarış ile oryantiring sporu için kurallar belirlenmeye başlanmıştır. 1961 yılında kurulan Uluslararası Oryantiring Federasyonu (IOF) bugün altmıştan fazla ülkenin üye olduğu bir örgüttür.

Oryantiring türleri de şöyledir:

- Kontrol noktalarını (hedefleri) bulma şekline göre: sırayla (normal)-skor (istediğin sırayla),
- Yapılış şekline göre: bireysel-bayrak yarışı-orman/arazi veya park
- Çıkış şekline göre: aralıklı olarak-toplu çıkış.

Dört temel oryantiring disiplini vardır:

- Koşarak yapılan oryantiring,
- Dağ bisikleti ile yapılan oryantiring,
- Kayak ile yapılan oryantiring,
- Tekerlekli sandalyeye uygun oryantiring.

Koşulacak arazinin haritası ve pusula şart olan malzemelerdir. Oryantiring haritası normal topografik haritalardan daha detaylı ve özel renklerde basılan haritalardır. Ölçeğin dünya standardı 1/15000’dir (www.offshop.net).

Madran Dağı’ndaki orman alanı bu spor için çok uygundur. Ancak, bu sporun yapılabilmesi için dağın coğrafi özellikleri (jeomorfoloji, bitki örtüsü ve hidrografya) ve tırmanma hatlarını içeren haritalar hazırlanmalıdır.

4.13.4 Yayla Turizmi

Ülkemizin kırsal yaşamında tarihî geçmiş ve kültürel gelenekler bakımından önemli bir yere sahip olan yaylalar, sağladıkları temiz ve bol oksijenli hava, sessiz ve yeşilliklerle kaplı doğa ve doğal su kaynakları ile son yıllarda önemi giderek artan bir sürdürülebilir turizm türü olan yayla turizmine zemin hazırlamıştır.

Bir yandan bölgenin doğal güzelliklerinin, diğer yandan düzenlenen çeşitli yöresel etkinliklerle bölge kültürünün ve kültürel ürünlerin tanıtılmasına yardımcı olan yayla turizm, yöre insanına da önemli bir gelir ve yaşam sahası oluşturmaktadır.

Ülkemizde başta Karadeniz olmak üzere Akdeniz, Ege, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerimizde bulunan çok sayıdaki yaylalardan kimileri tatil ve dinlenme amacıyla, kimileri de sadece hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 1990'lı yılların başından itibaren yayla turizminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlatmış, bu bağlamda 23 adedi Karadeniz Bölgesi'nde olmak üzere toplam 26 adet yayla turizm merkezi olarak ilan edilmiştir (İTO, 2005:185).

Güneş, deniz ve doğa üçgeninde, ozon tabakasının delinmesi ile güneşin olumsuz etkileri görülmeye başlamış, denizler kirletilmiş, doğa ve onun en önemli parçasını oluşturan ormanlar güney ve batı sahillerinde yerini yapılaşmaya bırakmış ve turizm sektörü artık yeni değerlere ihtiyaç göstermesi ile de, ülkemizin en önemli turizm potansiyellerinden biri olan yaylalar ve yayla turizmi değer kazanmaya başlamıştır.

Araştırma alanı olan Akçay Vadisi ve Madran Dağı, yayla turizmi yanında, arkeolojik ve tarihî eser, kültür, doğa, manzara, flora ve fauna turizm çeşitleri bakımından da önemli potansiyele sahiptir. Bu yörede yer alan turistik zenginlikler Çizelge 17'de yer almaktadır.

Çizelge 17. Akçay Vadisi'nde Yer Alan Turistik Zenginlikler

	Arkeoloji/Tarih	Borzoğan Merkez	Kemer Barajı	Yazkent	Esenköy	Körteke Köyü	Çamlidere Köyü	Anasya Köyü	Madran Dağı	Kavaklı Köyü	Kazandere Köyü	Örtülü Köyü	Altıntaş	Biresse Köyü	Akçay
		Su Kemerleri Çarşı Hamamı Tarihi Evler	Kaya Mezarları	Asar Kalesi Mehmet Bey Konağı Neopolis	Arpaç Kalesi ve Köşkü	Körteke Kalesi	Piginda Kalesi ve Sıra İler	Köy Cami Eski Köy Mezarlığı Kaymakam Mezarlığı		Yerleşim Alanları Höyük Tümülüs	Su Kemer Mustafa Dülger Evi	Su Samanlı	Yerleşim Alanları Mezarlar Armutalan Köprüleri	Eski Rum Evleri	Akçay Köprüsü
	Kültür/Yerel Yaşam Tarzı	Deve Güreşleri Folklor Şenliği Madran Şenlikleri													
	Yayla Turizmi	Rum Alanı Mevkii							Madran Yaylası				Bulğur Yaylası		
	Doğa- Manzara-Flora- Fauna	Anayol Üstü Leylekler	Arapapıştı Kanyonu Baraj Gölü Piknik Alanları			Asırlık Çınar Endemik Bitkiler Dağ Kekikleri Asırlık Un Değirmeni		Akçay Kenarı	Tüm Madran Dağı				Fıstık Çamları		
	Spor-Macera		Olta Balıkçılığı				Kervan Yolu								Olta Balıkçılığı
	İnanç Turizmi	Hıdırbaba Türbesi							Madran Baba Türbesi Okçu Baba Türbesi					Meryem Ana Türbesi	

Kaynak: Tarafımızdan Derlenmiştir.

Madran Yaylası yüksekliği 1792 m. olan Madran Dağı'nda bulunmaktadır. Bu yayla genellikle am ormanları ile kaplıdır. Tatil ve dinlenme yeri olarak kullanılan yayla, doğal güzelliği, havası, soğuk suları, kamp imkânları ile turizm açısından önemli bir alandır. Yayla turizmi açısından potansiyel arz eden yerler Gorumaz Yaylası, amlıdere mevki (Şekil 24), Bulgur Yaylası (Şekil 25), Madran Yaylası (Şekil 26), Efendioğlu Yaylası ve Rum Alanı mevkiidir (Şekil 27).

Şekil. 24.amlıdere'den Yayla Görüntüsü

Şekil 25. Bulgur Yaylası

Şekil 26. Madran Yaylası

Şekil 27. Rum Alanı Mevkii

4.13.5 Trekking (Doğa Yürüyüşü)

Özü, dağ, bayır, orman demeden, doğal hayatın zorluklarına da göğüs gererek belirli noktalara yürümek (bazen de tırmanmak) olan trekking, Türkiye'de özellikle son 5 yılda büyük gelişim gösterdi. Bütün haftanın sıkıntısını, stresini sağlıklı bir

yürüyüşle doğanın içinde eritmek isteyen herkes, hafta sonlarında eşofmanlarını giyip kendini dağlara, tepelere vurmaya başladı. İş temposunun artmasıyla birlikte, bu sporu yapanların sayısı da arttı.

Dağ ve doğa sporu olarak adlandırılan trekking, doğa turizmi türlerinden biri olarak son yıllarda ortaya çıkmış ve gittikçe daha da rağbet görmeye başlamıştır. Trekking, belirli zorluklar ve özellikler gösteren doğa koşullarında, yaş gruplarına uygun ve zamanla sınırlı olarak düzenlenen yürüyüşlerin genel adı olarak bilinmektedir. Çadır turizmi kapsamına da giren ve herhangi bir yatırım gerektirmeyen trekking, Avrupa'da giderek artan bir ilgi görmektedir. Meraklıları doğayla bütünleşme, fiziksel kondisyonları ve yeteneklerini zaman zaman ölçme, Alpin Dağları ve sürekli değişen bitki örtüsünü gözlemleme, buzul göllerin kenarında kamp kurma gibi amaçlarla olaya yaklaşmaktadır (Yaşar, 2002:46).

Türkiye'de turizm hareketleri son yıllarda çok canlanmasına ve sayıca fazla sayıda yabancının ülkemizi ziyaret etmesine karşın ne yazık ki bir kültür ve uygarlıklar yurdu olan Anadolu'da kültür turları ve alternatif turizm denen turizm türleri artmamaktadır. Oysa, özellikle alternatif turizm türleri açısından ülkemizin çok zengin olduğu hep söylenir durur. Bunlar içinde trekking turizmi çok ilginç ve ziyaretçi açısından çok renkli bir dinlence olanağı sunmaktadır.

Geleneksel kültür turları içerisinde yer alan Anadolu'nun ören yerlerini ziyaret etme genellikle otobüslere doluşarak yolculuk yapıp söz konusu kültür yerini, ya da varlığını gördükten sonra yeniden otobüslere doluşarak otele kavuşma ile son bulmaktadır. Bu şekilde tasarlanıp düzenlenen turlar sırasında ise, gelen ziyaretçiler insanımızla sınırlı olarak iletişim kurabilmekte, garson, otel çalışanı vs. ile ilişkileri sınırlı kalmaktadır. Oysa, söz konusu kültür gezileri yaya turlar olarak da düzenlenebilir ve aynı ören yerleri doğa içinde uzun yürüyüşler yaparak gezilebilir. Bu turların bir üstünlüğü yürünen parkurlar üzerinde bulunan köyleri ve köylü insanlarını tanıma, onlarla ilişki kurabilme olanağını sunmasıdır. Böylece kültürümüzün asli unsurları ile doğrudan ilişkiye geçilerek iletişim kurulabilir ve Türk insanı daha yakından tanınmış, gözlemlenmiş olur. Tarlada çalışan köylü kadınları ile

merhabalaşma ve onlarla ayaküştü konuşma, bir köy kahvesinde çay içilirken köylü insanların tanıma vs gibi tamamen insani anlar çok önemlidir, en önemlisi de konaklama köy evlerinde olacağı için geleneksel Türk ailesinin geleneklerini ve alışkanlıklarını yaşama olanağı kendiliğinden doğmuş olur ve farklı iki kültürün insanları birbirlerini daha iyi tanıyarak etkileşim içine girerler. Böylece, turizmin en önemli erdemlerinden biri, “halkların yakınlaşması” ilkesi hayata geçirilmiş olur (Saçıkara, 2005:8). Bu tür trekking turları ise, araştırma alanı içerisinde tarihî mekânların ziyareti de öngörülerek düzenlenebilir. Akçay Vadisi bu açıdan çok şanslı bir yerdir ve gerek tarihsel mekânlar açısından gerekse trekking güzergâhları açısından farklı seçenekler sunar.

Madran Dağı ve çevresinde dağcılık ve doğa yürüyüşleri için çekici özelliklere sahip birçok sırt, tepe ve yayla bulunmaktadır. En uygun yerler Körteke (Şekil 28), Çamlıdere (Şekil 29), Altıntaş Köyleri, Armutalan Köprüleri civarı ve Kemer Barajı kenarlarıdır. Atlı doğa yürüyüşü için tüm olanakların bulunduğu yörede henüz bu tür hizmet sunan bir merkez yoktur. Ancak, köylerde halen at yetiştiriciliğı sürmektedir ve istendiğinde özel turlar için gereken tüm malzeme ile birlikte atlar bulunabilmektedir.

Şekil 28. Körteke Köyü Civarında Trekking Yapılabilecek Yerler

Şekil 29. Çamlıdere’de Atlı Doğa Yürüyüşü Yapılabilecek Patika

4.13.6 Kanyonlar

Dik ve derin yamaçlarıyla kanyonlar genellikle turistleri manzara seyretmek amacıyla, spora meraklı macera sever turistleri ise, uzun yürüyüş (trekking), su sporları (kano, rafting), kaya tırmanışı için çekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde "Grand Kanyon" dünyanın en ünlü kanyonu olarak turizmde yerini alırken, Türkiye'de iç ve dış turizme ilk açılan yerlerden birisi de bir kanyon (İhlara Kanyonu) olmuştur. Kanyon trekking, kano ve rafting amaçlı turistlerin de büyük ilgisini çekmektedir. Kanyonlar doğanın ulaşılması ve aşılması güç yer şekilleri olduğundan turizme açılmaları öncelikle ulaşım olanağının sağlanmasıyla mümkündür. Manzara çekim gücünün yüksek olduğu noktalarda manzara seyir yerleri düzenlenerek turizme açılmaktadır. Bu şekilde turizme açılan az sayıda kanyon bulunmakla beraber özel donanım gerektiren sportif amaçlı geziler için çok sayıda kanyon bulunmaktadır (Doğaner, 2001:161).

Kemer Barajı'nda ikinci göl ile üçüncü göl arasında, içinden Akçay'ın aktığı vadide dik yamaçlı bir kanyon olan Arapapıştı Kanyonu (Şekil 30 ve Şekil 31) bulunmaktadır. Saklanmak ve dini bir hayat yaşamak amacıyla doğa içinde gizlenmiş vadilerin kullanılması amacı bu vadi de görülmektedir. Vadinin yamacında bir tane kaya mezarı bulunmaktadır ama baraj su seviyesi yükseldiği zaman sular altında kalmaktadır. Vadinin yüksek yerlerinde Yörüklerin yaşadığı yerler bulunmaktadır. Ayrıca, baraja ismini veren tarihî Kemer Köprüsü de sular altında kalmıştır. Su seviyesi iyice düştüğünde görülebilmektedir. Kanyonun Karacasu'ya bakan tarafında gizli bir dehliz (Şekil 32) mevcuttur. Rivayetlere göre burası Afrodiasias Kenti'ne bağlanmaktadır.

Şekil 30. Kanyondaki Doğal Kemer

Şekil 31. Arapapıştı Kanyonu

Şekil 32. Kanyondaki Gizli Dehliz

4.13.7 Su Sporları Turizmi

Zengin doğal kaynaklarına sahip olan Türkiye su sporları (rafting, kano ve nehir kayağı) için ziyaretçilerine önemli bir akarsu turizmi potansiyeli sunmaktadır. Ülkemizdeki tarihî, arkeolojik, kültürel ve otantik değerlerine entegre olan akarsu turizmi, çevrenin ve diğer turizm çeşitleriyle bir bütün oluşturmaktadır. Akarsuların da denizler ve göller gibi turizmde başlıca çekici kaynağı suyun yarattığı estetikdir.

Bölgede henüz su sporları etkinlikleri olmamakla birlikte başlatılabilir. Genellikle kar sularıyla ve dağlık bölgelerden doğan gelen çaylarla beslenen Akçay Nehri, Direcik Köyü altında Büyük Menderes ile birleşip, Söke Ovası'nın bitiminde Ege Denizi'ne dökülmektedir. Akçay Nehri ve onu besleyen kolları, çevresinde yer almış olan yerleşimlerdeki bölge insanı tarafından tarımsal sulama amaçlı önemli bir kaynak potansiyeli olarak görüldükten sonra son dönemlerde alternatif turizm

arayışlarının başlamasıyla birlikte Akçay'ın turizm amaçlı kullanılıp kullanılmayacağı sorusunu akla getirmiştir. Akçay'ın ulaştığı en yüksek debi 76 m³/sn'dir. Akarsu turizminin başlıca sorunu akarsu üzerinde inşa edilen barajlarının su seviyesini değiştirmesidir. Barajlardan sonraki akarsu yatağında rafting yapmak için akarsu seviyesinde yükselme ve alçalmaların izlenmesi gerekmektedir. Akçay Nehri'nde (Şekil 33 ve Şekil 34), debisinin yüksek olduğu yerlerde rafting, düşük olduğu yerlerde de kano gibi su sporları yapılabilir. Ayrıca, olta balıkçılığı da geliştirilebilir. Akçay kenarında küçük göller mevcuttur. Su temiz olduğu için yazın buralarda yüzülebilmektedir. Nehir kenarına yüzme havuzları ve plaj yapılabilir. Bunun benzer bir örneği Paris'te Sen nehri kenarında bulunmaktadır.

Kemer Barajı'nda mevcut olan üç gölalanı su sporları için uygun olmasına rağmen bugüne kadar herhangi bir sportif faaliyet gerçekleşmemiştir. Baraj göllerinde su kayağı ve sportif olta balıkçılığı gibi etkinlikler gerçekleştirilebilir. Başta sazan olmak üzere çeşitli tatlı su balıkları bulunan göl, son yıllarda piknik alanları ile gitgide turistik bir önem kazanmaya başlamıştır.

Şekil 33. Akçay Nehri'nden Görüntüler

Şekil 34. Akçay Nehri'nden Görüntüler

4.13.8 Bisiklet Turizmi

Eko turizm kapsamında ve gençlere yönelik olarak geliştirilen turizm türlerinden biri de bisiklet turuna dayanan bisiklet turizmidir. Rekreasyonel spor türü olarak da bilinen bu tür, doğa ile bütünleşmeye dönük, seyahat eden (kısa mesafeli) turistlerin rağbet ettikleri bir turizm türü olarak gelişmiştir. Bisiklete binmek, kısa gezintilerden ülke ve dünya çapında gezilere kadar varan kültürel, sportif etkinliklerdir. Orman yolları dağ bisikleti için çok uygundur.

Dağ bisikleti ile oryantiring (Mountain Bike Orienteering (MTB-O), oryantiring ve dağ bisikleti tutkunlarının her iki sporu birlikte gerçekleştirebilecekleri bir dayanıklılık sporudur. Bu sporda gerekli olan en önemli oryantiring becerisi rota seçimi ve harita hafızasıdır. Bisiklete tam hâkimiyet ve dik yamaçlardan aşağı ve

yukarı sürüş teknikleri MTB-O atletleri için kaçınılmaz gereklerdir. MTB-O pek çok arazi yapısında çalışılabilir. Bunun için arazide sporcuya navigasyon şansı veren çok sayıda patika, yürüyüş yolu, ya da araç yolu olması gereklidir. Kontrol noktaları arasındaki navigasyon yüksek hızda ve doğru patika /yolları kullanarak yapılmalıdır (www.tudev.org). Güvenlik amacıyla sporcular patika/yollardan ayrılmamalıdır.

Madran Dağı'ndaki orman yolları (Şekil 35), Çamlıdere Köyü civarı (Şekil 36) ve Kemer Barajı kıyıları bisiklet turizmi için en uygun mekânlardır.

Şekil 35. Madran Dağı

Şekil 36. Çamlıdere Köyü'nden Görüntü

4.13.9 İnanç Turizmi

Ulusal sınırları hesaba katmaksızın dünyada meydana gelen teknolojik değişiklikler insanları bir araya getirmektedir. Yazının icadından bu yana, belki de 9000 veya 10000 yıl önce, dünya üzerindeki bazı yerler, farklı kültür, uygarlık ve dinler arasında oluşan yakın ilişkilere sahne olmuştur. Gerek ilk çağ medeniyetlerinin Anadolu'da gelişmesi gerekse Hristiyanlığın ilk dönemlerinde havarilerin ortaçağda, Musevilerin ise, bulundukları ülkelerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikaları sonucu, bu topraklara sığınmış olmaları Türklerin kendi dini olan İslamiyet'e ait eserlerin yanı sıra çok sayıda sinagog ve kilisenin Anadolu'da yer almasına neden olmuştur. Milletimizin İslami anlayış paralelinde derin saygı ve hoşgörü içerisinde günümüze kadar ulaşan bu eserler Türkiye'yi diğer ülkelere daha avantajlı duruma getirmektedir.

İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, dini inançlarını gerçekleştirmek inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi İnanç Turizmi olarak tanımlanabilmektedir.

Bozdoğan'da inanç turizmine yönelik olarak Madran Dağı'nın zirvesinde Madran Baba Türbesi ve Hıdırbaba Tepesi'nde Hıdırbaba Türbesi ve çok çeşitli yapıtlar mevcuttur. Bu yapıtların içinde tapınaklar ve çeşmeler mevcuttur. Ayrıca, Kemer Barajı içinde bulunan kaya mezarı da bu bölgede iyi bir potansiyel olduğu hakkında fikir vermektedir. Kültür Müdürlüğü bünyesinde başlatılacak çalışmalar ile bu ve buna benzer yapıtların ortaya çıkarılması mümkündür. Ayrıca, Biresse Köyü'nde de Meryem Ana Türbesi (Şekil 37 ve Şekil 38) vardır. Rivayetlere göre Meryem Ana buraya yaralı olarak gelmiş ve ölmüştür. Köylülere göre de Meryem Ana'nın asıl evi burasıdır. Geceleri burada kandiller yakılır. Muhtelif zamanlarda da Meryem Ana'nın köylülere görüldüğü söylenmektedir.

Şekil 37. Meryem Ana Yatırı

Şekil 38. Meryem Ana Türbesi

Yaz aylarında Madran Baba Türbesi'ni (Şekil 39 ve Şekil 40) çok sayıda kişi ziyaret etmektedir. Burada bir dileğe karşılık adanan oğlaklar kesilip, mevcut kuyularda pişirilip yenmektedir. Buranın bakımını yaklaşık elli yıldır Topaloğlu ailesi yapmaktadır.

Şekil 39. Madran Baba Türbesi

Şekil 40. Madran Baba Yatırı

4.13.10 Kamp ve Karavan Turizmi

Günümüzde geliştirilmekte olan bir diğer eko turizm türü de kamp ve karavan turizmidir. Kamp kurma diğer turizm şekillerine oranla insana daha fazla doğayla baş başa kalma olanağı sağlayan bir turizm çeşididir. 1990'lı yıllarda fazla yatırım gerektirmemesi, doğal güzelliklerin korunması ve yumuşak turizm, doğa turizmi konularının gündeme gelmesi ile önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde, karavan turizmi artık alternatif turizm kapsamında yer alan ve özellikle çevreci zihniyetle barışık olması nedeniyle dikkate alınan ve geliştirilmek istenen bir turizm türüdür (Yılmaz, 1995:32).

Karavan, otomobil arkasına takılan, içinde yatak, mutfak, tuvalet bulunan minyatür ev modelinde tekerlekli, üstü kapalı araçtır. Ülkemizde kullanımı çok fazla yaygın olmamakla birlikte kullanılan ve ekonomik bir turizm aracıdır. Karavanın içi insanların yeme, içme ve yatma gereksinimlerini karşılayacak şekilde özel olarak düzenlenmiştir. İnsanların bu araçla yapmış oldukları turizm etkinliğine karavan turizmi denir. Karavanla yapılan turizm otel, motel, lokanta vb. yerlere bağlı

kalınmadığı için daha ekonomiktir. İstenilen yerde ve zamanda konaklama ve yeme içme olanağı sağlayan karavanlarla seyahatlerde yine karavanlar için özel olarak ayrılmış yerlere gidilir. Karavan turizmi için mutlaka karavana sahip olmak gerekmez. İstenirse belli süreler için karavan kiralanarak karavan turizmi gerçekleştirilebilir (www.egitek.meb.gov.tr).

Ülkemizde kampçılık ve karavancılık istenilen seviyeye gelmemiş olmasına rağmen, Türk insanının hem ekonomik hem de konforlu olan bu yaşam ve tatil biçimini sevdiği çok rahatlıkla söylenebilir. Doğal güzellikleri ve güneşli iklimi ile ülkemiz kamp - karavan turizmi için bir cennettir. Dünya ülkelerinde bu alternatif turizm sektörü inanılmayacak bir biçimde teşvik edilirken, ülkemizde kendi haline bırakılmıştır. Oysa, ülkemiz, kamp ve karavancıların, özellikle yabancı ülkelere gelen kampçıların aradıkları her türlü özelliğe sahiptir ve onları misafir etmek açısından diğer ülkelere çok daha çekicidir. Tek eksikimiz her zaman olduğu gibi organizasyon, tanıtım ve denetim yetersizliğidir (www.kocallianz.com.tr).

Çadırli kamp ve karavan alanı olarak Madran Dağı (Şekil 41), çevresi ve Gorumaz Yaylası çok uygundur. Kemer Baraj Gölü kıyılarında ve mesire yerinde kamp yapma imkânı da mevcuttur.

Şekil 41. Madran Dağı'ndan Bir Görüntü.

4.13.11 Yamaç Paraşütü

Yamaç Paraşütü sporu, ilk bakışta serbest atlama paraşütüne benzeyen bir paraşüt ile uçak yerine, yüksek bir tepeden koşulmak sureti havalanmaktır. Eğimli ve yüksek bir tepeye açık olarak serilen paraşüt, pilotun koşmaya başlaması ile hava ile dolar ve pilotla birlikte havalanır. Uçuşların süresi kullanılan malzemenin performansı ve pilotun tecrübesine bağlı olarak kilometrelerce /saatlerce sürebilir. Tek kişi olabileceği gibi iki kişilik (tandem) kanatları da vardır.

İlk denemesi 1940'lı yıllara uzanan yamaç paraşütü günümüze kadar pek çok değişiklik göstermiş, uçuş süresi ve güvenliğini artırıcı yapısal gelişme kaydetmiştir. İlk yamaç paraşütü serbest atlayış paraşütüne benzemekteydi. Zamanla değişiklik göstererek basınca dayanıklı olma özelliği yerine yüksek kaldırma gücüne sahip aerofil yapıya dönüştü. Yamaç paraşütü kanat yapısı 1980'li yıllardan itibaren kolay havalanan, iyi bir süzülme performansı ve yavaş çöküş oranı için en uygun şekline ulaştı.

Ülkemizde Yamaç Paraşütü Sporuna 1990 başlarında Fethiye Ölüdeniz bölgesindeki Baba Dağı'nın yabancı pilotlar tarafından keşfedilmesi ile tanınmış, ilk olarak üniversite kulüplerinde aktif olarak başlamıştır. Bilinen en ekonomik hava aracı olması ve doğa sporları ile iç içe olması bugün geniş bir kitle tarafından sevilerek yapılmasını sağlamıştır. Temelde özel bir yetenek ve aşırı güç gerektirmeyen Yamaç Paraşütü Sporuna standart bir eğitim sonrasında yapımı oldukça kolay ve zevklidir. THK, üniversite kulüpleri ve özel kulüpler tarafından Yamaç Paraşütü Eğitimleri düzenlenmektedir (www.kulturturizm.gov.tr).

Karınçalı Dağ (Şekil 42) ve Madran Dağı'nın zirveleri (Şekil 43) yamaç paraşütü için çok elverişlidir.

Şekil 42. Karıncalı Dağı'ndan Akçay Vadisi

Şekil 43. Madran Dağı'ndan Akçay Vadisi

4.13.12 Av ve Yaban Hayatı Turizmi

Av turizmi, bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak, doğaya zarar vermeden yapılan, sadece olgunluğa erişmiş hayvanların avlanması olayıdır. Türkiye coğrafi

yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından av turizminin gelişmesine elverişli konumdadır. Av Turizmine açılacak avlaklar, ülkemizin av hayvanı potansiyeli dikkate alınarak, Orman Bakanlığı (Millî Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü) tarafından tespit ve ilan edilmektedir. Yabancı turist avcılar, Orman Bakanlığınca A Gurubu Seyahat Acentelerine verilen Av Turizmi İzin Belgesi ile avlanabilmektedirler. Türkiye’de bilinçli ve gerçek anlamda av turizmi, 1981 yılında Antalya’nın Düzlerçamı bölgesinde dağ keçisi ve domuz avı ile başlamıştır.

Yurt sathındaki ormanlar, kırsal alanlar, etrafı çitle çevrili olmayan sahipli araziler ve sulak alanlardan oluşan tüm avlarda, av ve yaban hayvanlarının korunması, avcılığın düzenlenmesi ve kontrolünün sağlanarak yaşama ortamlarını bozucu olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, yurdumuzda nesli tehlikeye düşen veya sayıları azalan av ve yaban hayvanı türlerinin yaşama ortamları ile birlikte korunarak geliştirilmeleri, üreme istasyonlarında üretilen hayvanların uygun yaşama ortamı özelliğindeki sahalara tekrar yerleştirilmeleri veya bu alanların takviye edilmeleri, üreme istasyonlarında türlerin biyolojik özellikleri ve üretim metotları konularında çalışmalar ve araştırmalar ile av ve yaban hayvanlarının envanterlerinin yapılması, av turizminin düzenlenmesi, devamlı ve plânlı olarak faydalanmaya tabi tutulması faaliyetleri avcılık ve yaban hayatı çalışmalarının esasını oluşturmaktadır.

Ancak, ne yazık ki dünya ülkeleri av turizminden büyük paralar kazanırken, Türkiye av kaynaklarını tam olarak koruyamamakta ve değerlendirememektedir. Bilinçsiz yapılan avcılık ve yanlış teknik uygulamalar sonucunda yaban hayatı ülkemizde büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

Türkiye’de avlanılmasına izin verilen yaban hayvanları türlerine ve avlanma sürelerine göre yıldan yıla değişmektedir. Bu değişiklikler her yıl düzenlenen Merkez Av Komisyonu Kararları ile belirlenir. Büyük av hayvanlarından ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi (şamua), yaban keçisi (bezoar), yaban domuzu, vaşak, kurt, çakal, tilki, av turizmi başlığı altında yerli ve yabancı avcıların kullanımına bedeli karşılığı sunulmuştur. Bunların dışında kalan avların, yabancı avcılara avlatılması sadece özel avlaklarda mümkündür (Yaşar, 2001:48).

Madran Dağı eteklerinde keklik, çulluk, tavşan ve kış aylarında da domuz avı yapılabilmektedir. Akçay olta balıkçılığı açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Ayrıca, Alamut Köyü'nde kurulu olan özel avlak alanında üretilen keklikler doğaya bırakılarak yörenin yaban hayatı zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

4.13.13 Bölgede Kültür Turizmi Açısından Dikkate

Alınabilecek Varlıklar

Turizm olgusunu meydana getiren önemli sebeplerden birisi de farklı kültürlerin ve uygarlıkların kalıntılarını, izlerini görme isteğidir. Çeşitli kavimlere ait milletlerin birçok devlet kurduğu Anadolu'da muhtelif uygarlıklara ait tarihî ve kültürel kalıntıların önemli bir bölümü de Ege Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Akçay Vadisi'nde ve Madran Dağı'nda bulunan, Aydın İl Kültür Müdürlüğü tarafından tespit edilen ve turizm açısından değerlendirebilecek bazı tarihî-kültürel zenginlikleri aşağıdaki gibi belirtebilir (Bozdoğan İlçe Kaymakamlığı, 2005):

Arkeolojik Sitler

Piginda Antik Kenti: Bozdoğan İlçesi, Çamlıdere Köyü'nün yaklaşık 7 km. kuzeyinde uzanan Hisar (Asar) cephenin eteklerinde kurulmuş olan Piginda Kenti Byzantion'lu Stephanos'un bildirdiğine göre, Karia'da yer alan küçük bir yerleşmedir. Akçay Vadisi'ne hâkim bir konumu vardır. Kentin taş ihtiyacı aynı yerden karşılandığı, kesildiği halde kullanılmamış taşlardan anlaşılmaktadır. Üç akropolden oluşan kent üzerinde Hellenistik Döneme ait sur duvarları (Şekil 44 ve Şekil 45) büyük ölçüde yıkılmış olmasına rağmen takip edilebilmektedir. İki suru vardır. İç sur tepenin etrafında yeni akropolün etrafını çevirmekte dış sur etekten geçmekte, yer yer harçlarla takviye edilmektedir. Surlar tahminen 1 m. kalınlığında olup, güneyden doğuya açılan bir kapı bulunmaktadır. Tepede yuvarlak plânlı halen görünürde içleri dolu vaziyette üç tane sarnıcı bulunmaktadır. Tepe üzerinde oda duvar izleri görülmektedir. Kare plânlı yapıda ele geçen yazıttan öğrenilene göre kent üzerinde Zeus Pigindenos (Pigindalı Zeus) kültü ve bu külte bağlı Zeus Tapınağı yer

almaktadır. Bu tapınağın yeri henüz saptanmış değildir. Ancak, bunun Piginda da olduğu sanılmaktadır (www.kulturturizm.gov.tr).

Şekil 44. Piginda Kalesi'nin Surları

Şekil 45. Piginda Kalesi'nin Surları

Sakızhisar Gözetleme Kulesi Kalıntıları: Çamlıdere Köyü'nde güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan küçük bir tepenin üzerine kurulmuştur. Tepe üzerinde görünürde duvar kalıntıları görülmekte ancak, yüzeyde izleri görülmekte, tepenin güney, batı, kuzey kenarlarında kaçak kazılarla ortaya çıkan oda kalıntılarında moloz ve kırma taş ve çamur harç kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tepenin güney eteğinde dikdörtgen kapılı bir oda mezarı bulunmaktadır. Buranın, batısındaki Piginda Kenti'nin gözetleme kulesi olabileceği düşünülmektedir. Piginda ile arasında kuş uçuşu yaklaşık 2 km'lik bir uzaklık vardır.

Arpaz Köşkü ve Kalesi: Nazilli'ye bağlı Esenköy'de bulunan yapı grubu, bir Karya kenti olan Harpasa Kalesi'nin eteklerinde kurulmuştur. Akçay'a kadar uzanan ekili araziye kapsamı içine alan büyük çiftlik işletmesinin sahibi, Arpaz beyleri tarafından 19.yüzyıl başlarında inşa ettirilmiştir. Burası bir bey konağı, güvenlik kulesi, ambar, ahırları ve müstemilatı ile bir şatoyu andırır. Kule, Arpazlı Hacı Hasan Bey'in, II. Mahmut zamanında Rodos'tan getirdiği ustalara yaptırılmıştır (www.ttaydin.telekom.gov.tr). Burada sadece bir yüzey çalışması yapılmıştır. Son dönemde kentin teraslardan oluştuğu ve orta terasta bir agora ile tiyatrunun bulunduğu öğrenilmiştir. Zirvede ise, 13. yy.dan bir Bizans kalesi görülmektedir. Kentin yakın çevresindeki tepelerde tümülüsler vardır. Kentten 5 km. mesafedeki höyükler, Neolitik çağa kadar inen yerleşim alanları olduğunu göstermektedir.

Arpaz Kalesi Şekil 46'da ve Arpaz Kulesi de Şekil 47'de görülmektedir.

Şekil 46. Arpaz Kalesi

Şekil 47. Arpaz Kulesi

Körteke Kalesi: Bozdoğan ilçesine bağlı Körteke Köyü'nün kuzey doğusunda yer alan yüksek bir tepe (Kale Tepe) üzerine kurulmuş İç Karia'nın leleg tipi tepe kentlerinden biridir. Bu kent muhtemelen XYATİS Kenti'dir. Kayalık tepe üzerinde akropol yer almaktadır. Doğuda ve batıda birer kule ile ortada bir sarnıç bulunmaktadır. Akropol M.Ö.5 yy.da üç kuleli iç sur ile güneyden kuşatılmıştır.

Körteke Kalesi Şekil 48'de ve halen ayakta olan surları da Şekil 49'da görülmektedir.

Şekil 48. Körteke Kalesi

Şekil 49. Körteke Kalesi'nin Surları

Alamut Höyüğü: Alamut Köyü sınırları içerisinde Güllüpınar ve Nalbant yeri olarak geçen yer arasında kalan tahrip olan bir yerleşmedir. Burada MÖ.4.yy kadar inen bir iskânın varlığı tespit edilmiştir. Yapılan yüzey incelemesine göre 4.yy.dan itibaren Bizans dönemine kadar uzanan seramiklere rastlanmıştır.

Kavaklı Köyü Tümlüsü: Kavaklı Köyü'nde bulunan Tümlüs mezar (Şekil 50) uzun bir dromos girişi, dikdörtgen plânlı ön oda ve yine dikdörtgen plânlı mezar odasından ibarettir. Düzgün blok taşlardan rektoganal teknikte yapılmış duvarlar yekpare taşlarla yapılmış hatıllarla desteklenmiştir.

Şekil 50. Kavaklı Köyü’ndeki Tarihî Mezar

Kavaklı Kahve Höyüğü: Höyük, Nazilli-Bozdoğan yolunun solunda, yoldan yaklaşık 10 m. İçeridedir. Kuzeydoğu ve güneydoğu yamaçları teraslanarak tarıma elverişli hale getirilmiştir. Kuzeydoğu köşesinde yıkıntı durumunda bir bağ evi vardır. 1965 yıllarında buranın bir Tümülüs olduğu düşünülerek tepesinden bir oyuk açılmıştır. Tarımsal çalışmalar nedeniyle de teraslanarak üst seviyeler tahrip edilmiş durumdadır.

Üstgebi Höyüğü: Bozdoğan Kemer Barajı asfaltının 150-200 metre solunda kuzey güney doğrultusunda uzanan kuzeydeki daha yüksek ve büyük iki yükseltili höyüktür. Doğudan dere ile sınırlanmaktadır. Kuzey tepenin güney kısmı tıraşlanmıştır. Yüzey buluntuları Erken Tunçtan 19.yy kadar uzanmaktadır.

Helenistik Mezar: Koyuncular Köyü, İkizler Tepesi’nde su deposu yapımı sırasında ortaya çıkmış 2.20 x 2.56 cm. ebatlarında, Helenistik döneme ait mezardır. Kesme taşlarla yapılmış giriş kapısı kuzeye açılmaktadır. Mezar odası üstü üç tane büyük kayrak taşıyla kapatılmış, duvarları kesme kalker taşlarla örülmüştür. Mezar odasında üç tane kline bulunmaktadır. Mezar girişinin üzeri iki adet blok taşla

kapatılmıştır. Dromos giriş kapısı yontularak blok bir taştan yapılmıştır. Dromos yan duvarları düzgün kesilmiş taşla örülmüş, zemini kayrak döşenmiştir. Mezarın üstü 1992 yılı içerisinde Aydın Müzesi uzmanları tarafından kapatılmış olup bugün görülememektedir.

Bizans Mezarı: Alüviyonal sert zemine açılmış, tek odalı, ortada ölü hazırlama yeri, bunun üç yönünde yüksek seki şeklinde üç kline bulunan mezar Akseki Köyü'ndedir. Mezara giriş kuzeydendir. Yola yapımı sırasında giriş kısmı ve mezar odasının ön kısmı tahrip olmuştur.

Dinsel ve Kültürel Yapılar

Amasya Eski Köy Mezarlığı ve Kaymakam Mezarı: Eski köy mezarlığında Amasya Kaymakamı Ali Fetih Miroğlu'nun 1817 tarihli mezarı (Şekil 51) ve mezarlık içerisinde eski mezar taşları bulunmaktadır. Mezar taşlarının bir kısmı Osmanlıca yazılı olup bir kısmı da yazısız mezar taşıdır. Amasya Köyü'nün ilçe olduğu rivayetleri mevcut olup, söz konusu rivayeti doğrulayıcı bir mezar taşı bulunmuştur. (www.bozdogan.bel.tr).

.

Şekil 51. Kaymakam Mezarı*

Yazıkent Mezarlığı: Bozdoğan-Yazıkent yolu ve çevre köy yolları ile dörde bölünmüş mezarlık, dört ayrı aile mezarlığı şeklindedir. Etrafı duvarla çevrilidir. 1406 ve 1429 parsellerdeki mezarlar en eskileri olup, 17. yy kadar inmektedir. Bu iki mezarlıkta devrinin özelliğini gösteren ve in- situ durumunda mermer çok güzel mezar taşları bulunmaktadır. Dört ayrı mezarlık halen kullanılmaya devam etmektedir. Yollarla dört ayrı parsel ayrılan Yazıkent mezarlığının tamamı bir antik kent üzerinde (Neopolis) yer almaktadır. 500 – 1406 ve 1429 parsel no.lu mezarlıklarda yüzeyde in- situ sütunlar ve bazı yapılara ait bloklardan yapılmış duvarlar görülmektedir.

* Mezar taşındaki ifadenin Türkçesi şu şekildedir: “Hüvallahülbaki, Amasya Kaymakamı, Kethüda Ali Miroğlu, Merhum Mağfur, Ömer Ağa ruhuna Fatiha, Sene 1218” (www.bozdogan.bel.tr).

Dere Cami: Yaklaşık olarak kare plânlı, kırma çatılı, Marsilya tipi kiremit kaplı çatılı caminin (Şekil 52) önünde avlu yer almaktadır. 1963 yılında yenilenmiştir. Son cemaat yeri ve harim tavanı betonarmeye dönüşmüştür. Son cemaat yerinde bugün iki adet betonarme kolon yer almaktadır. Muhtemelen orijinalindeki bu kolonlar ahşaptı ve ahşap bir çatıyı taşımaktaydılar. Kuzey doğuda tek şerefeli bir minaresi vardır.

Şekil 52. Dere Cami

Çamlıdere Köyü Cami: Yapı, doğu-batı yönünde dikdörtgen plânlı, düz ahşap tavan ile örtülüdür. Ahşap malzemenin çürümesi sonucu çatı çökmüş, bugün oldukça harap durumdadır. Harime kuzey eksende yer alan basit dikdörtgen bir açıklık şeklindeki kapıdan girilmektedir. Camiyi kapının batısında dikdörtgen bir pencere ile doğu, batı, güney duvarlarda açılmış ikişer dikdörtgen pencereler aydınlatmaktadır. Harimde eksene yerleştirilmiş mihrap ve son cemaat yerinde girişin doğusuna

yerleştirilmiş olan mihrabiye, yarım silindirik niş şeklindedir. İç bükey yatay silmeli, kavsaralıdır. Caminin kuzeyinde bulunan son cemaat yeri, iki yanları kapalı, düz ahşap örtülü kapalı bir sundurma şeklindedir. Gerek harimde gerek son cemaat yerinde duvarlar çeşitli boyutlarda kalem işi panolara ayrılmıştır. İçleri yine kalem işi kandil, terazi, vazodan çıkan çiçek, kıvrım motifleri, içi rozetlerle süslenmiştir. Camide beden duvarları taş malzeme ve aralarda ahşap hatıllarla örtülüdür. Pencere ve kapı sövelerinde ve örtü sisteminde ise, ahşap kullanılmıştır.

Çarşı Hamamı: Bu hamam (Şekil 53), Bozdoğan çarşısı içinde, çarşı cami yanında yer almaktadır. Yapı moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Bugün depo olarak kullanılan ince bir koridor ve şekilli mekânın dışa açılan iki adet kare penceresi mevcuttur. Bu kısımdan geçişleri Türk üçgeni ile sağlanmış kubbe ile örtülü soğukluk mekânına girilmektedir. Soğukluk mekânından yuvarlak formu bir kapı ile sıcaklık mekânına geçilmektedir. Sıcaklık mekânının üzeri mukarnaslı trompların taşıdığı kubbe ile örtülüdür. Bu mekânın duvarında mukarnas kavsaralı bir adet niş bulunmaktadır. Batı duvarına ise, Külhanın altındaki su deposuna açılan bir penceresi mevcuttur.

Şekil 53. Çarşı Hamamı

Sarnıç: Kıрма taş, kireç malzemeli, yuvarlak plânlı, kubbeli sarnıcın (Şekil 54) giriş kısmı kuzeye bakmaktadır. Kapı sövelerinde körse taş ve mermer birlikte kullanılmıştır. Lento taşı alttan yuvarlak şekilde oyularak kapı kemeri meydana getirilmiştir. Kapıdan zemine giren merdivenler vardır. Kapı lentosu üzerindeki nişte üç satırlık kabartma mermer kitabesine göre (Şekil 55) H. 1293 tarihinde yapılmıştır. Kadınyurt Sarnıcı olarak da bilinmektedir.

Şekil 54. Sarnıç

Şekil 55. Sarnıç Kitabesi*

* Kitabesinde “Sahibül hayrat vel hasenat Hacı Veli oğlu Hacı Halil için eyledi bir eser, sene 1293” yazılıdır (Bozdoğan İlçe Kaymakamlığı).

Köprü: Bozdoğan ilçesi, Kazandere Köyü merkezinde, köyün ortasından geçen derenin üzerinde kuruludur. Taş malzeme ile inşa edilmiş köprü (Şekil 56), tek yuvarlak kemerlidir. Üst kısım sivri kemer şeklinde yapılmıştır. Kemer üzerinde 1756-1757 tarihli bir kitabe (Şekil 57) mevcuttur. Üzeri taş döşemedir. Sağlam durumda olan köprü bugün yaya geçişleri için kullanılmakta olup, araç geçişi için, bu köprünün hemen yanına beton, yeni bir köprü yapılmıştır.

Şekil 56. Kazandere Köyü'ndeki Köprü

Şekil 57. Kazandere Köyü'ndeki Köprü Kitabesi*

Köprü (4 Adet): Moloz taş malzemeli, tek yuvarlak kemerlidir. Üzerleri Arnavut kaldırımlıdır. Yaya geçişleri için yapılmıştır. Birbirinden bağımsız 4 adet köprüdür (Şekil 58). Bozdoğan'ın merkezinden geçen dere boyunca yapılmışlardır.

* Kitabenin üzerinde "H. 1170, Hacı Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır" yazılıdır (Bozdoğan İlçe Kaymakamlığı).

Şekil 58. Bozdoğan Merkez'deki Köprü

Amasya Köy Cami: Dikdörtgen plânlı, kireç harçlı taş duvarlı, üzeri ahşap çatı ve Marsilya tipi kiremit örtülü cami (Şekil 59), arazide konumlanma olarak çevredeki en eski yapı (yaklaşık 600 yıllık) özelliğini taşımakta olup, caminin kendisinin de özellikle harim kısmında iç mekân kurgusunda geleneksel ve kırsal mescit geleneğini gösterdiği görülmektedir. Harim iç cephe ve tavanı, süslemeli tavan göbeği (Şekil 60), mihrap, mihrap nişinin minareyi çağrıştıran ana çizgileri ve kavsara tasarımı ve bezemesi ile özelliklidir.

Şekil 59. Amasya Köy Cami Minaresi

Şekil 60. Amasya Köy Cami Tavanı

Diğer Tarihî Yerler

Neopolis Şehri: Yazıkent kasabası girişindedir. Koyuncular Köyü' ne kadar uzantısının olduğu söylenmektedir. Bu şehre ait her hangi bir kalıntıya rastlanmamıştır. Kimi kaynaklarda Romalılar zamanında kurulduğu, Cenevizliler zamanında Anapoli adını aldığı belirtilmiştir. Bu kasaba Selçuklular zamanında İnebolu, 1961 yılında Yazıkent adını almıştır.

Bu antik kent sınırları içerisinde bulunan ve Yazıkent Belediye Başkanlığı tarafından koruma altına alınan yazıt, iki adet postament, lahit köşe parçası, yazıtlı sütun, iki adet sütun, sütun gövdesi ve mimarî bir parçadan oluşan dokuz adet arkeolojik niteliğinde eser Aydın Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.

Yazıkent'in üst taraflarında da halen surları ayakta olan ve halk tarafından Asar Kalesi (Şekil 61) olarak adlandırılan bir kale mevcuttur.

Şekil 61. Asar Kalesi

Kemer Köprüsü: Bozdoĝan Alhisar Köyü’nde Akçay  zerindedir. Akçay’ın iki yakasını birleştirmektedir. Doĝal mermer taşından olan bu tarihî köprü (şekil 62) ne yazık ki sular altında kalmıştır. Su seviyesi çok d řt ĝ  zaman görülebilmektedir.

şekil 62. Kemer Köprüsü

Akçay Köprüsü: Nazilli-Bozdoĝan karayolunda Akçay  zerindedir. Kemerli bir yapısı olan bu köprü (şekil 63) yetersiz kaldıĝı için 1999 yılında yeni bir köprü (şekil 64) inşa edilmiştir. Eski köprüdeki mimarî zenginlik ne yazık ki yeni köprüde görülmemektedir.

Şekil 63. Eski Akçay Köprüsü

Şekil 64. Yeni Akçay Köprüsü

Kaya mezarları: Kemer Barajı'nda bulunan bu mezar (Şekil 65 ve Şekil 66) iki kattan oluşmaktadır. Üstünde kabartmaların olduğu bu mezarın da bir bölümü ne yazık ki sular altında kalmıştır. Kanyonun çevresinde buna benzer başka mezarların olduğu da söylenmektedir. Ayrıca, Altıntaş Köyü'nde de mezarlar (Şekil 67) bulunmaktadır.

Şekil 65. Kaya Mezarı

Şekil 66. Kaya Mezarının İçinden Akçay'ın Görüntüsü

Şekil 67. Altıntaş Köyü'ndeki Kaya Mezarı

Mehmet Bey Konağı: Mehmet Özbay ailesi tarafından rivayetlere göre yaklaşık 100 yıl önce gözetleme kulesi olarak yapılmıştır. Belli bir süre böyle kullanıldıktan sonra bu kule konağa (Şekil 68 ve Şekil 69) çevrilmiştir. Tipik bir Osmanlı Konağı'dır. Tavan ve dolap kapaklarının bezemeleri, ocakları ve rafları dikkat çekici güzelliكتedir. Oturulmadığı için virane durumdadır. Diğer köylerden gelenler hayvan barınağı olarak kullanmaktadırlar.

Şekil 68. Mehmet Bey Konağı

Şekil 69. Mehmet Bey Konağı Kulesi

Tapınaklar: Asma Köyü'nün üst taraflarında bulunan bu eski taş yapılarının (Şekil 70 ve Şekil 71) tapınak olduğu düşünülmektedir. Değişik bir mimarî yapısı olan bu yerler dışarıdan bakıldığında dikdörtgen şeklindedir. İçeriden bakıldığında ise, kemerli bir yapısı vardır. İçinde bir niş ile raf gibi kullanılabilecek kaya çıkıntıları mevcuttur. Şu anda hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.

Şekil 70. Tapınağın Dış Görüntüsü

Şekil 71. Tapınağın İç Görüntüsü

Armutalan Köprüleri: Bozdoğan Altıntaş Köyü Armutalan Mahallesi'nde bulunan birbirinden bağımsız yedi adet köprü (Şekil 72) moloz taş malzemeden yapılmıştır. Deli Çay'ın iki yakasını birleştirmektedir. Üzerleri Arnavut kaldırımı olan

bu köprüler halen kullanılmaktadır.

Şekil 72. Armutalan Köprüsü

4.13.14 Bölgedeki Tarihî Evler

Bozdoğan'daki Aydın İl Kültür Müdürlüğü tarafından tescil edilen çeşitli sivil yapılar bulunmaktadır. Bunlar arasında şunlar sayılabilir (Bozdoğan İlçe Kaymakamlığı, 2005):

Fahri Yavuzdiler Evi: Büyükçe bir bahçe içerisinde yer alan yapı (Şekil 73), bahçe kotunda iki katlı, sokak cephesinde ise, tek katlı görünümündedir. Moloz taş malzeme ile yığma olarak inşa edilmiştir. Kıрма çatı ile örtülü olup üzeri alaturka kiremit kaplıdır. Yapıya Şose Caddesi'ne bakan cephesinin ortasında yer alan eyvan şeklindeki mekânın içindeki kapıdan ulaşılmaktadır. Yapıdaki tüm açıklıklar dikdörtgen formda ve ahşap doğramalıdır. Alt kat ahır olarak düzenlenmiştir. İçinde oturulmakta olup yapı kullanılabilir durumdadır.

Şekil 73. Fahri Yavuzdiler Evi.

Mustafa Dülger Evi: Ev iki katlı, taş ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Dönemin inşaat ustası, Mustafa Dülger'in kendisinin yaptığı ve ölmeden önce yaşadığı evdir (Şekil 74). Ev kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Giriş kısmı doğu cephesinde yer almaktadır. Batı cephesi ortasında yuvarlak, apsis şeklinde bir çıkıntı mevcuttur. Bu kısımda gusülhane yer almaktadır. Dış cephenin her tarafında özellikle çatı alt kısımlarında boya ile yapılmış değişik bezemeler yer almaktadır (Şekil 75). Evin kuzey köşesine yerleştirilmiş taşlar üzerinde oyma olarak yapılmış bezemeler ve yapım tarihi yer almaktadır. Güney duvarı ve girişin solundaki duvarda saat motifleri vardır. Giriş kapısına yarım daire şeklinde düzenlenmiş basamaklarla ulaşılmakta olup, kapı üzeri yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiştir.

Şekil 74. Mustafa Dülger Evi

Şekil 75. Mustafa Dülger Evi

Emin Bey Evi: İki katlı kırma çatı ile örtülü olan ev (Şekil 76), üzeri kiremit kaplı, açık dış sofalıdır. Avlu cephesinde çatı ahşap direkler ile kâgir kemer formlu dolgu yüzeyler tarafından taşınmaktadır. Dış cepheler altta ve üst katta olmak üzere ikişer adet pencere yer almaktadır. Arka cephede alt katta ortada ahşap bir kapı üst katta ise, çıkma vardır.

Şekil 76. Emin Bey Evi.

Havutçular Evi: Üç katlı yapı, Telgrafhane Sokak cephesinden iki katlı, ön cepheden ise, üç katlıdır. Kat araları ve saçak altı ve bina köşeleri silmelerle süslenmiştir. Yapıdaki (Şekil 77) pencereler üzerlerinde ve saçak altı silmesi üzerinde ve yapıdaki iki bacada çeşitli süsleme motifleri yer almaktadır. Ön cephede en üst katta giriş kapısı üzerinde korkulukları olmayan balkonu bulunmaktadır. Yapı bu süslemeleri ile levanten tarzı yansıtmaktadır. Kıрма çatılı olup, üzeri alaturka kiremit kaplıdır.

Şekil 77. Havutçular Evi.

Karabudaklar Evi: Yapı yığma tarzda inşa edilmiş, kırma çatılı iki katlıdır. Saçak altı çepeçevre silme ile çevrilidir. Yapı (Şekil 78) sokağa cephelidir. Alt katta ceplerin ortasında giriş kapısı vardır. Girişe birkaç basamakla çıkılan taşlıktan ulaşılmaktadır. İki parsel üzerine oturan yapı simetrikidir. Ortak çatı ile örtülü olan yapı muhtemelen bütün olarak yapılmış, sonradan ikiye bölünerek kullanımları ayrılmış olmalıdır. İki katın arasında bir silme geçmektedir. Ayrıca, yapının ortasında ve köşelerinde plasterler yer almaktadır. Bunlar bitkisel motifli başlıklara sahiptir. Yapıdaki tüm pencereler kare formludur. Üst kat pencerelerinin kenarlarında sıva ile yapılmış kısmen söve nitelikli süslemeler vardır.

Şekil 78. Karabudaklar Evi

Kallemler Konağı: Yapı (Şekil 79 ve Şekil 80) iki katlı dikdörtgen plânlı, açık sofalı tipindedir. Yığma tarzda inşa edilmiştir. Üzeri kırma çatı ile örtülü olup, alaturka kiremit kaplıdır. Yapıdaki tavan, taban döşemeleri, doğramalar ve taşıyıcı sistem ahşaptır. Binanın önünde yakın zamanda yapılmış betonarme tek katlı bir yapı yer almaktadır. Yapının saçaklarında ve ahşap malzemesinde bozulmalar söz konusudur.

Şekil 79. Kallemler Konağı Ön Cephe

Şekil 80. Kallemler Konağı Yan Cephe

Molla Yusuf Evi: Bozdoğan deresinin kıyısında iki sokağın bitiştği köşede konumlanmış, taş malzemeli, iki katlı, kırma çatılı ve çatısı kiremit kaplı bir yapıdır (Şekil 81). Moloz taş malzemeli ve kısmen ahşap malzeme arası dolgu malzemelidir. Sofa üzerinde oldukça geniş bir ahşap saçak vardır. Sokak cephesinde üst kat cephelerinde dikdörtgen formlu, ahşap malzemeli pencereler yer almaktadır.

Şekil 81. Molla Yusuf Evi.

Keleşler Evi: İki katlı yapıya önündeki bahçeden girilmektedir. Birinci kat seviyesinde sokağa bakan cephesi sağır olan yapı (Şekil 82) ikinci katta bahçe kapısı üzerinde denk gelen köşede çıkma yapmaktadır. Kıрма çatı ile örtülü olup, oldukça geniş saçaklara sahiptir. Üst kattaki pencereler dikdörtgen formludur. Yakın zamanda üst kat pencerelerinden bazılarının ahşap doğramaları yenilenmiştir. Çıkma üzerinde bahçeye bakan pencerelerinden biri tuğla ile örülerek kapatılmıştır.

Şekil 82. Keleşler Evi.

Sandıkçılar Yalçın Konağı: Moloz taş malzeme ile yığma teknikte inşa edilmiş olan taşınmaz yaklaşık kare plânlı, iki katlı, kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır (Şekil 83). Meyilli bir arazi üzerinde konumlanan yapı, ilk yapıldığı yıllarda hükümet konağı olarak yapılmıştır. Bugün konut fonksiyonludur. Yan cephelerinden biri sağırdır. Bu cepheye sonradan pencere açılmıştır. Ana girişin yer aldığı sokak cephesinde, üst katta girişin üstüne denk gelen bölümde ahşap bir cumba mevcuttur. Üst kattaki ½ oranlı dikdörtgen formlu, basık kemerli, tuğla malzemeli sövelere sahip ikişerli altı adet pencere vardır.

Şekil 83. Sandıkçılar Yalçın Konağı.

Okçular Evi: Yapı sokağa cepheli, iki katlı, kırma çatılı, alaturka kiremit kaplıdır. Alt katta ve üst katta simetrik olarak yerleştirilmiş, basık kemerli, dikdörtgen formlu dörder adet pencere vardır (Şekil 84). Pencereilerin altında süslü denizlikler vardır. Çatının altında yapıyı boydan boya bir silme çevrelemektedir.

Şekil 84. Okçular Evi.

Sandıkçılar Reşit Konağı: İki sokağın birleştiği köşede konumlanan yapı (Şekil 85), kısmen moloz taş malzemeli ve yığma tarzdadır. Üst kat cumbasının bulunduğu ön cephe ise, kâgirdir. Ön cephesindeki cumbanın saçığında bitkisel motifler ve bir madalyonun (Şekil 86) içine yerleştirilmiş beşik çatı büyük bir yapı tasviri vardır. Ne yazık ki motifler silinmiştir.

Şekil 85. Sandıkçılar Reşit Konağı.

Şekil 86. Sandıkçılar Reşit Konağı.

Şahap Ülkü Atam Konağı: İki katlı olan yapı levanten tarzı mimarî özellikler taşımaktadır. İkinci katında yandan verilmiş taş basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Yapının (Şekil 87) yan tarafında bahçesi mevcuttur. Üst katta sokak cephesinde giriş kapısının üzerinde demir konsollarla taşınan bir balkonu vardır. Yapıdaki tüm pencere açıklıkları ahşap doğramalı ve dikdörtgen formludur. Yapının köşeleri plasterlerle vurgulanmıştır.

Şekil 87.Şahap Ülkü Atam Konağı.

4.13.15 Doğal Güzellikler

Madran Dağı ve çevresi iklimin, toprak yapısının kendisine verdiği avantajlar sayesinde çok zengin florasını insanların rehabilitasyonuna sunmaktadır. Buranın zengin florası içinde, geniş yapraklı ağaçlardan, kestane, kızılâğaç, kavak, dişbudak, ıhlamur, akça ağaç ve çınar, iğne yapraklı ağaçlardan, kızılçam, karaçam, fıstık çamı, sedir, ardıç, selvi türleri ile onlarca değişik süs bitkisi bulunmaktadır (Şekil 88).

Şekil 88. Madran Dağı'ndaki Bitki Örtüsü

Körteke Köyü civarında çok yaşlı asırlık çınar ağaçları (Şekil 89 ve Şekil 90) mevcuttur. Su kenarına yakın olan bu çınarların çevresinde kuyular da bulunmaktadır. Bu ağaçlar ve kuyular bu çevrenin eskiden kervanların konaklama yeri olarak kullanıldığının bir işaretidir. Hayvanlar sularını içmişler ve ağaç gölgesi altında soluklanıp dinlenmişlerdir.

Şekil 89. Körteke Köyü'ndeki Asırlık Çınar

Şekil 90. Körteke Köyü'ndeki Asırlık Çınar

Leylekler Anadolu'nun en şanslı göçmen kuşları olarak göze çarparlar. Göç yolları boyunca birçok ülkede av kuşu olarak avlanan leylekler Türkiye'de Hacı Kuşu olarak bilinirler. Birçok kuşun aksine yuvalarını köylerde evlerin, camilerin ve elektrik direklerinin üzerine yapan bu türe, köy evlerinin üstüne insanlar tarafından yapılan yuvalarla da yaşam ortamı sağlanmaktadır. Bu kuşlar kışı geçirmek için doğu ve güney-doğu Afrika'ya göçerler. Türkiye'de üreyen leylek nüfusunun 15000-35000 çift olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemizde üremek için alçak bölgelerdeki sulak çayırlar veya ekilmiş alanları (tercihen derelere ve göllere yakın bölgelerdeki) tercih eden leyleklerin besininin başında kurbağalar, solucanlar, böcek ve böcek larvaları, kertenkeleler ve fareler gelir. Doğal olarak bu besinlerin en yoğun bulunduğu yaşam alanlarının başında sulak alanların geldiği göze çarpmaktadır. Ancak, 1960'lardan sonra Türkiye leylek nüfusunda hızlı bir düşüş görülmüştür. Bunun en önemli sebebi üreme alanlarının hızla tahrip edilmesi ve sulak alanların kurutulduktan sonra tarım alanı olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Diğer en önemli etkenlerden biri de tarım ilaçlarının kullanımında görülen hızlı artıştır. Gelişen teknolojiyle beraber her köye ulaşan elektrik de leylek sayısındaki azalmanın bir başka sebebidir. Yuvaların yakınlardaki elektrik tellerine takılıp ölen leyleklerin sayısının oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir (www.akyaka.org).

Sadece Bozdoğan- Nazilli yolu üzerinde pek çok leylek yol boyundaki beton elektrik direklerinin üzerinde (Şekil 91 ve Şekil 92) yuvalanmış bulunmaktadır. Bu göçmen kuşlar her yıl giderek daha fazla sayıda bölgeye gelmekte, vadiye ve yol güzergâhına ayrı bir güzellik vermektedir. Akçay Vadisi, Leylekler Vadisi olarak da adlandırılabilir. Leyleklerin olması bu bölgenin toprağının, havasının ve suyunun çok temiz olduğunun bir göstergesidir. Çünkü, dağın hemen öte yakasında, Küçük Menderes Havzası'nda leylek değil, diğer kuşları bile görmek hemen hemen çok zordur. Orada patates ekimi nedeniyle, doğa çok kirlenmiş ve zehirlenmiştir. Yirmi yıldan fazla süredir leylekler Küçük Menderes Ovası'nı terk etmişlerdir.

Burada, yani Akçay Vadisi'nde leyleklerin yuva yapma işinin kolaylaştırılması için, uygun yerlere kazıklar üzerine eski oto lastikleri çakılması

düşünülebilir. Böylece, çok uzak diyarlardan bu vadiye gelen leylekler daha kolay yuva yapabileceklerdir.

Şekil 91. Tarlada Yiyecek Toplayan Leylekler

Şekil 92. Beton Direğin Üstündeki Leylekler

4.14 Yöre Turizminin Kuvvetli ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT Analizi)

Madran Dağı ve Akçay Vadisi’nde turizm sektörünün güçlü ve zayıf yönleri ile karşı karşıya bulunduğu tehdit ve fırsatlar Çizelge 18’de gösterilmiştir.

Çizelge 18. SWOT Analizi

KUVVETLİ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
• Eko turizm değerlerinin zenginliği • Tarihî-kültür değerlerinin zenginliği • Yöre insanının turizme bakışının olumlu olması • Yöresel folklorik değerlerin çeşitliliği ve halen yaşaması • Temiz su kaynaklarının bulunması • Temiz bir havaya sahip olması • Yetişmiş iş gücünün bulunması • İklimin mutedil olması.	• Turizm eğitimi almış eleman sayısının yetersiz olması • Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersiz olması • Kişi başına düşen millî gelirin düşük olması • Alt yapı ve üst yapı eksikliği.
FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Turizm çeşitliliği ve özel ilgi turizm alanlarının varlığı • Bölgede doğal yaşlı ormanların bulunması • Bitki çeşitliliği ve florasının zenginliği • Dünya yeşil turizme artan talepleri karşılayacak potansiyele sahip olması • Yetişen sebze ve meyvelerin zengin olması ve alanların bio tarıma uygun olması • Koruma alanı ilân edilebilecek kriterlere sahip olması • Av olanaklarının mevcudiyeti • Tatil yapacak büyük bir kitlenin bulunması.	• Artabilecek yoğun turizm hareketlerinin etkisiyle altyapı ve atık tesislerinin olmaması ve beraberinde getireceği sorunlar • Akçay kenarından toprak alımı ve kum ocaklarının kurulması ile nehrin ekolojik yapısının bozulması • Akçay kenarına aşırı çöp dökülmesi • Çevre bilincinin gelişmemesi ve kirlenmenin süreklilik arz etmesi • Yaylalarda plânsız yapılaşma • Orman yangını tehlikesi.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İçinde bulunduğumuz yaşam küresinin bir kısmını kaplayan ve ülkemizde de yasalarla korunan, farklı kurum ve kuruluşların yetkisinde ve değişik koruma statülerine sahip çok sayıda doğal alan (Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Parkları, Tabiat Anıtları, Yaban Hayatı Koruma Alanları, Sit Alanları, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Sulak Alanlar, Biyogenetik Rezerv Alanları) bulunmaktadır. Tüm bu alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması bireysel ve toplumsal ölçekte ortak bir sorumluluktur.

Sulak alanlar, kıyılar ve vadiler gibi doğal alanlar, ne yazık ki çoğu kez, inşaat molozları ve çöp gibi katı atıkların döküm alanı olarak seçilirler. Bunun amacı doldurarak alan kazanmaktır. Pek çok sulak alan ve başta ülkemizin Karadeniz sahilleri olmak üzere kıyılar, bu şekilde hafriyat dökülmesi yoluyla doldurulmuş ve yerleşim alanlarına dönüştürülmüştür.

Doğal alanlarımız sahip olduğu değerler ile zengin hammadde kaynaklarıdır. Eko turizm kavramı, turizm çevre ilişkilerinin önem kazanması ve sürdürülebilirlik tartışmaları ile birlikte gündeme gelip popüler olmuş, son yıllarda sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Dünyada artık keşfetmek amaçlı olarak yapılan eko turizm, son yıllarda ülkemizde de sık sık gündeme gelmekte, fakat sadece yayla turizmi olarak düşünülmektedir. Oysa, bir bütün olarak ele alınması gereken eko turizm, sosyal ve kültürel faaliyetleri de içine alan, doğal alanlarda yayla turizmi, ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, foto safari, akarsu sporları (kano-rafting) çiftlik turizmi, bisiklet turları, doğa yürüyüşü, atlı doğa yürüyüşü, kamp-karavan turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi, botanik (bitki inceleme) turizmi, sportif balıkçılık gibi birçok aktiviteyi de kapsayan bir etkinliktir.

Eko turizme yönelik olarak, mevcut doğal kaynakların incelenip, potansiyel olanların tespit edilmesi şeklinde yapılan bu çalışmada mevcut olanakları, mağaracılık, alpinizm, oryantiring, yayla turizmi, trekking, kanyon, su sporları turizmi, bisiklet turları, inanç turizmi, kamp ve karavan turizmi, yamaç paraşütü, av ve yaban hayatı turizmi ve kültür turizmi olarak sıralanabilir.

Mağaracılık için en uygun yerler Çamlıdere Köyü yakınlarındaki altı adet olan Sıra İnler mağaraları ve potansiyel olarak Altıntaş Köyü yakınlarındaki mağaradır. Aynı zamanda Kemer Barajı'ndaki doğal oyuntular da incelenmeye değerdir.

Alpinizm için belirli merkezler yoktur. Fakat potansiyel olabilecek yerler, Çamlıdere Köyü çevresindeki ve Arapapıştı Kanyonu'ndaki kayalıklar, Madran Dağı, Küçük Madran Dağı ve Karıncalı Dağ'dır.

Hedefleri en hızlı şekilde bulma üzerine kurulu bir spor türü olan oryantiring için de Madran Dağı'ndaki ormanlık alan çok uygundur.

Araştırma alanında yaylacılık faaliyetleri çok yönlü olarak gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri temiz hava almak ve dinlenmek için yaylara çıkılması diğeri ise, hayvancılığın yapıldığı faaliyettir. Bu çalışmayı ilgilendiren yaylacılık ise, dinlenme ve eğlenme amaçlı yayla turizmidir. Bu turizme en uygun alanlar, Gorumaz Yaylası, Efendioğlu Yaylası, Bulgur Yaylası, Çamlıdere mevkii ve Rum Alanı mevkiidir.

Doğa yürüyüşleri için elverişli birçok bölge vardır. Bu yerler Madran Dağı ve çevresi, Körteke, Çamlıdere ve Altıntaş Köyleri, Armutalan Köprüleri civarı ve Kemer Barajı kenarlarıdır.

Manzara seyri açısından da yöre eşsiz güzelliklere sahiptir. Arapapıştı Kanyonu, Nazilli-Bozdoğan yolu üzerindeki leylekler, Körteke Köyü'ndeki asırlık çınar ve Madran ormanlarındaki çeşitli bitkiler görülmeye değerdir.

Bölgede henüz su sporları ile ilgili bir etkinlik gerçekleştirilmemiştir. Sadece Akçay, kollarında ve Kemer Baraj göllerinde su sporları etkinliklerinden sayılan olta balıkçılığı yapılmaktadır. Bunun yanı sıra Akçay'ın uygun yerlerinde rafting, kano ve nehir kayağı ve Kemer Baraj göllerinde de değişik su sporları yapılabilir. Bunlara ek olarak Akçay'ın kenarına yüzme havuzları ve plajlar yapılabilir.

Bisiklet turları için en uygun alanlar da Madran Dağı'ndaki orman yolları ve Kemer Barajı kenarlarıdır.

İnanç turizmine yönelik olarak Madran Baba Türbesi, Hıdırbaba Türbesi ve Meryem Ana Türbesi ve çevrede bulunan çeşitli tapınaklar mevcuttur. Yöredeki muhtelif kaya mezarlarının bulunması da buranın büyük bir potansiyelinin olduğunu göstermektedir.

Çadırli kamp ve karavan alanı olarak Madran Dağı, çevresi ve Gorumaz Yaylası çok uygundur. Kemer Baraj Gölü kıyılarında ve mesire yerlerinde kamp yapma imkânı da mevcuttur.

Karıncalı Dağ ve Madran Dağı'nın Akçay Vadisi'nin iki kenarında olması, 1699 m ve 1792 m gibi yükseltilere sahip olması önemli bir coğrafi özelliktir. Bu yüzden de zirveleri yamaç paraşütü için çok elverişlidir.

Her yıl düzenlenen Merkez Av Komisyonu Kararları ile Türkiye'de avlanılmasına izin verilen yaban hayvanları türleri ve avlanma süreleri belirlenir. Avlanma yasağı olmayan alanlarda potansiyel yerler Madran Dağı ve çevresidir. Ayrıca, Alamut Köyü'nde kurulu olan özel avlak alanında avlanmak da mümkündür.

Bölgede kültür turizmi açısından değerlendirilebilecek çok sayıda arkeolojik alanlar, dinsel ve kültürel yapılar, tarihî evler, konaklar, sarnıçlar ve köprüler mevcuttur. Bunlardan bazıları ise, Piginda Antik Kenti, Körteke Kalesi, Arpaz Köşkü ve Kalesi, Amasya Eski Köy Cami, Yazıkent Mezarlığı ve Asar Kalesi, Armutalan Köprüleri ve Mustafa Dülger Evi'dir.

Akçay Vadisi ve Madran Dağı gerek coğrafi konum olarak, gerek iklimsel özellikler açısından gerekse de bünyesinde farklı medeniyetleri barındırdığından çok fazla doğal zenginliklere ve kültürel varlıklara sahiptir. Arapapıştı Kanyonu, Madran Dağı'ndaki doğal bitki örtüsü, doğal kaynak suları ve leylekler, insanı şehrin karmaşasından çok uzaklara götürecek ve dinlendirecek eşsiz güzelliklerden sadece birkaç tanesidir.

Bu yörede turizm, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayabilecek araçlardan biridir. Ancak, bu kalkınmayı başlatacak ve sahip olduğu turizm potansiyelini bu doğrultuda yönlendirecek uygulamaların belirlenmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bu yöre eko turizm kaynakları açısından çok zengindir. Ancak, buradaki mevcut doğal güzelliklerin, arkeolojik alanların, tarihî evlerin, gelenek ve göreneklerin uygun bir biçimde kullanılabilmesi için turizm bilincinin oluşması gerekmektedir. Bu anlamdaki önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Eko turizm ilkeleri doğrultusunda Madran Dağı, Akçay Vadisi ve çevresindeki tarihî, kültürel ve doğal zenginlikler korunmalı, turizmin bu zenginliklere zarar vermeden geliştirilmesi sağlanmalıdır. Öncelikle bu kaynakların envanterinin hazırlanması gerekmektedir.
- Bu yöre kültürel turizm, eko turizm, kırsal-köy turizmi ve yayla turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Çevrenin farklı turizm türleri açısından plânlanması da gerekmektedir. Tek bir turizm çeşidine odaklanmamalıdır.
- Yayla turizminin gelişmesi için dağ ve orman köylerinin kalkındırılmasına destek verecek diğer sektörlerin de (Turizm İl Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, Elektrik İdaresi, İl Özel İdare Müdürlükleri ve çeşitli turizm şirketleri) geliştirilip teşvik edilmesinde fayda vardır.
- Çeşitli yerlerde tarihî ve doğal mekânlar kullanılmalıdır. Bunlar otantik özelliği korunmuş, orijinal yöre evleri olabilir.

- En önemli amacı insanı ve diğer tüm canlıların ortak yaşama alanı olan doğayı korumak olan bio tarımın (ekolojik tarımın) nedenleri çevre kirliliğini önlemek, biyolojik çeşitliliği korumak, toprak ve genetik kaynak erozyonunu önlemek, su miktar ve kalitesi korumak, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, enerji tasarrufu sağlamak, köyden kente göçü önlemek, ekonomiye destek sağlamak, ihraç değeri daha yüksek olan ürünler üretmek, hızla büyüyen ekolojik ürünler pazarından gerekli payı almak ve küçük çiftçilerin gelir düzeyini artırmaktır. İklim koşullarının uygun olmasına rağmen, yöredeki arazilerin tarla tarımı için yeterli ve uygun olmaması nedeniyle öz tüketime yetecek kadar tarım yapılmaktadır. Buna rağmen köylerde yapılacak olan tarla, bağ-bahçe tarımına önem verilmesi, hayvancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi ve ekolojik tarımın uygulanması çevrenin tarım turizminden önemli gelir elde etmesini sağlayacaktır. Bu yörede ekolojik tarımın geliştirilmesi, yöreye özgü ürünlerin tanıtımının yapılması ve yerel ürünlere turistik ürün niteliği kazandırılması yöre halkına büyük katkı sağlayacaktır. Burada zeytin, kekik, ada çayı ve kantron otu gibi şifalı ürünler bolca yetişmektedir.
- Yörede yapılan bağcılık ve şarap üretimi geliştirilerek, belli bir marka oluşturulup yöre ekonomisine katkıda bulunması sağlanmalıdır.
- Yörede doğal olarak yetişen fıstık çamları (künar) ülke genelinde tanıtılarak pazarda yer alması ve bölgenin de ekonomik açıdan kalkındırılması sağlanmalıdır.
- Çevre arkeolojik kalıntıları, dini yapıları ve geleneksel mimarîsi yönünden zengin tarihî değerlere sahiptir. Bu kapsamda dini yapıları korunarak inanç turizmi uluslararası boyutta tanıtılmalı, yemek (gastronomi) kültürü, gelenekleri, el sanatları yaşatılarak kültür turizmi geliştirilmelidir.
- Estetik, peyzaj, kültürel ve rekreasyonel bakımdan önem taşıyan alanların ortak bir değerlendirmeye alınması sonucu ortaya çıkacak alanların, tehlike durumlarına ve verilecek öncelik sıralarına göre, Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı, Tabiatı Koruma Alanı ve Av ve Yaban Hayatı Koruma Alanları gibi uluslararası terim ve anlam birliği ifade eden koruma statülerine dâhil edilmesi çalışmalarına ilgili kuruluşlarca (Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm

Bakanlığı, Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü) destek sağlanmalıdır.

- Doğal ve kültürel kaynak değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve çevre ile uyumlu yönetimini hedefleyen ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ile geleneksel uygulamalarını göz önünde bulunduran bir “Turizm Master Plânı” hazırlanmalıdır. Böyle bir master plânının hazırlanmasında ilgili bakanlıklar ve üniversitelerin görüş ve önerileri ile teknik katkıları sağlanmalıdır. Bu master plân çalışmaları içinde arazi kullanımı yönetim plânlaması yapılmalıdır.
- Yörede bulunan arazilerin tarım, turizm ve diğer sektörler arasında dengeli kullanımı için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Taşıma kapasitesi yani ekolojik, ekonomik, toplumsal, fiziki ve psikolojik taşıma kapasiteleri ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
- Bu bölgeye ulaşımı daha da rahatlatabilmek için Nazilli’den gelen demiryolu uzatılıp ulaşım açılmalıdır.
- Madran Dağı’nın doğal güzelliğine zarar vermeden, zirvesine daha kolay çıkabilmek için gerekli fizibilite çalışmaları yapıp, teleferik sistemi kurulabilir. Böylece bu yöreye gelecek turist sayısında da artış olabilir.
- Araştırma alanı genelinde uygun yerlerde kamp sahaları oluşturulmalıdır.
- Doğa yürüyüşleri yapılabilecek farklı alanların bulunduğu Akçay Vadisi ve Madran Dağı’nda dört mevsim ayrı güzellikte yaşanmaktadır. Ancak, bu trekking güzergâhlarının ayrı ayrı belirlenmesi gerekmektedir.
- Örnek birkaç köy tespit edilip kırsal-köy ve çiftlik turizmi gerçekleştirilmelidir. Bu turizm türleri pansiyonculuk ile birleştirilmelidir. Çevrede konaklayan turistler doğal ürünlerle tanışabilir, kümeden yumurta topladıktan sonra ormanda yürüyüşe çıkabilirler. Kırsal turizm yöre için yeni bir turizm türüdür. Yöre sakinlerinin bu tür turizm hareketliliğini benimsemesi iyi olur. Bu turizm şekli, zaman alacak olan motivasyon programlarının uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bu tür turizme açılacak kırsal yerleşmelerin, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile turizm ve çevre konusunda çalışmalar yapan, sivil toplum örgütlerince belirlenmesi yararlı olacaktır. Kırsal yerleşme birimi sakinlerine turizmin ve çevrenin öneminin

anlatılması gerekmektedir. Yöre sakinlerinin, geleneksel konukseverliklerini yerli ve yabancı ziyaretçilere göstermeleri sağlanmalıdır. Kadınların eğitimi, bu bağlamda özel bir önem taşımaktadır. Yeşil turizmde önemli olan, ziyaretçinin, yerel ve geleneksel yaşam ile iç içe olması ve bu yaşamın bir parçası haline gelmesidir. Kırsal konutların ve yayla evlerinin iyileştirilmesi ve özellikle başta WC olmak üzere, sıhhi donatıların tesis edilmesi gerekmektedir. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, bu tür etkinliklerin gelişeceği kesimlerde veya yakınlarında güvenlik başta olmak üzere, önemli toplumsal donatıların sağlanmasıdır. Örneğin, PTT ve sağlık hizmetlerini verecek donatılar tesis edilmeli ve bu donatıların adres ve telefonları tüm ziyaretçilere bildirilmelidir.

- Nehrin doğal ekolojik yapısını bozduğundan dolayı Akçay kenarındaki kum ve çakıl ocaklarının kapatılması ve çöp dökümüne asla izin verilmemesi gerekmektedir.
- Bölgede bütünleşik bir kanalizasyon sistemi kurulmalıdır.
- Sürdürülebilir turizm ilkeleri ile bütünleşen eko turizm alanlarında konaklamaya-yeme-içme tesislerinin doğaya uygun (bungalov tarzında), sade yapılması iletişim ve ulaşım araçlarının çevreyi en az kirletecek şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. İnşaat malzemesi, mobilya ve dekorasyon yerel dokuya uygun olmalı, yöresel ahşap mimarî teşvik edilmeli ve düşük kirlenme yaratacak enerji türleri kullanılmalıdır.
- Eko turizmin ve sürdürülebilir turizmin önemi halka anlatılarak, yerli halkın bu etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Ancak, özellikle yöre halkının sosyo-ekonomik özellikleri belirlenmelidir. Turizme açılan yörenin ve yerel halkın kazancının bir kısmının korumaya ayrılması gerektiği de halka anlatılıp benimseltilmelidir.
- Çevrede bulunan tarihî eserlerden bir çoğunun acil restorasyon ihtiyacı bulunmaktadır. Bu konu yörede turizm bakımından yapılması gerekenler hususunda ilk sırayı alacak öneme sahiptir. Buradaki birçok kale, cami, köprü ve tarihî evlerin acil onarıma ihtiyacı vardır. Arpaz Köşkü, Mehmet Bey

Konağı ve tarihî evlerden bazıları orijinal mimarî özelliklerine göre restore edilip müze haline getirilebilir.

- Bu yörede gelişmekte olan çevre bilinci ve doğa korumacılığı çalışmaları ışığında leylekler üzerindeki çalışmalar artmalı ve gerekli koruma önlemleri alınmalıdır. Bu vadiyle ilgili çeşitli dernekler kurulmalıdır. Akçay Vadisi’ni Koruma ve Güzelleştirme Derneği, Leylekleri Koruma ve Gözlemleme Derneği gibi. Nazilli, Karacasu, Yenipazar, Bozdoğan ilçe merkezleri ve köylerindeki ilkokullarda bu konu hakkında açıklayıcı bilgiler verilmeli, çocuklara güzellik hisleri ve hayvan sevgisi aşılanmalıdır.
- Bölge insanları turizm ve çevre konusunda eğitilmelidir.
- Olumsuz çevre etkilerini en aza indirmek için fiyatlandırma ve vergileme araçlarından yararlanılmalıdır.
- Ören yerlerinde kaçak kazılar yapılmakta ve yağmalanmaktadır. Valilik başkanlığında yerel yönetimlerle birlikte gerçekleştirilecek çalışmalarla, ören yerlerinin sürekli kontrol altında tutulması, kaçak uygulamalardan korunması ve buralara yakın yerlerde yaşayan yerli halk tarafından sahiplenilmesini sağlayacak eğitsel etkinlikleri de kapsayan stratejiler geliştirilmelidir. Yüksek teknolojiyle donatılmış olan detektörler kaçak kazıları özendirmekte ve fiziki korumadan yoksun ören yerlerinde kullanıcıları tarafından büyük tahribata neden olmaktadır. Bunların kullanımlarının ülke genelinde kontrol altına alınması için İçişleri Bakanlığı düzeyinde girişimde bulunulmalıdır.
- Flora ve fauna bakımından son derece zengin olan bölgede bir botanik bahçesi ve av müzesi oluşturularak turizmin hizmetine sunulmalıdır.
- Madran Dağı ve Akçay Vadisi için, doğal zenginliklerin de tanıtıldığı renkli resimli posterler, broşürler hazırlanıp çeşitli turizm merkezlerine, seyahat acentelerine, Turizm İl Müdürlüklerine ve tur organizasyonu yapan firmalara gönderilmelidir.
- Kuşadası’na gelen turistler bu yöre hakkında bilgilendirilmeli ve buraya yönlendirilerek ziyaret etmeleri sağlanmalıdır.

ÖZET

Dünyadaki hızlı, ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda önemli bir değişim gözlenmektedir. Zamanla daha da belirginleşen yeni tip turistlerin beklentileri, deniz-güneş-kum üçgeninin hâkim olduğu alışılmış turizm merkezlerinden uzak, doğa ile iç içe, abartılı olmayan tesislerde iyi bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış ve temiz bir çevrede aktif bir tatil olarak özetlenebilir.

Türkiye, topografik yapısı, iklim çeşitliliği ve sahip olduğu değişik yaşam ortamlarının varlığı ile eko turizm aktivitelerinin uygulanması için çok önemli bir potansiyele sahiptir. En önemli nokta ise, bu potansiyelin eko turizm ilkelerinde belirtildiği gibi plânlı ve kontrollü olmasıdır.

Eko turizm plânlı, gelişen ve çevreye saygılı bir turizm şekli olarak günümüzün ve geleceğin turizm şekli olmaktadır. 21. yüzyılda özellikle küresel nüfus artışı, çevre kirliliği, gürültü, sanayileşme gibi nedenlerle insanlar boş vakitlerinde sessiz, sakin ve doğa ile baş başa kalabileceği yerlere yönelecektir. Bu nedenle de eko turizm kaçınılmaz bir turizm şekli olarak gündeme gelmektedir.

Madran Dağı, Akçay Vadisi ve çevresi, sahip olduğu doğal ve tarihî zenginlikleriyle ve ulaşım kolaylığı ile ilgi çeken yerlerden biridir. Bu çevre ülkemizin, su kaynakları, iklimi, bitki örtüsü, jeolojik oluşumları ve eşsiz tarihî güzellikleri ile eko turizm, kırsal- köy turizmi, yayla turizmi ve kültürel turizm açısından büyük bir potansiyele sahip nadir alanlardan biridir. Bu çalışmada her geçen gün değer kazanan eko turizm, ortaya çıkış nedenleri ve önemi açıklanmakla birlikte bu yörenin doğal ve kültürel potansiyeli ortaya konmuş, bu potansiyelin ne ölçüde kullanıldığı belirlenmiş ve söz konusu zenginliklerin olumlu yönde gelişmesi için öneriler sunulmuştur.

SUMMARY

Tourism consumer patterns do change parallel to the fast economic, political and technological developments. The new type of tourists want to have a vacation at a clean, unspoiled and natural environment with a good room and service away from a place where usual sea-sun-sand triangle exist.

Turkey, with its topographical construction, climate diversity and different life media, has an important potential for the ecotourism activities. The main point here is, this potential must be planned and controlled according to the ecotourism principles.

Ecotourism must be a tourism type of future which is planned, developed and respects environment. During the 21 st century, with the global increase of population, environment polution, noise and industrialization, people do want to have a free time at a silent place where they can be alone through out the nature. Because of that, ecotourism appears to be a certain type of tourism.

Madran Mountain, Akçay Valley and their circumference are very interesting places with their natural and historical wealthiness and easy transportation. This environment with its water reserves, cimate, flora, geological formation and unique historical beatuies are rare places which have a great potential for country-village tourism, plateau tourism and cultural tourism. Ecotourism becomes more popular each day. In this study, the concept of ecotourism, its reasons to emerge and its importance are stated. The natural and cultural potential of this local place and how this potential is used are also determined. Finally, some suggestions are given in order to improve these wealthiness affirmatively.

TEŞEKKÜR

Gerek tezin hazırlanmasında her türlü desteği esirgemeyen, gerek bilgi ve deneyimleriyle yol gösterici olan çok değerli hocam Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU'na, tezin oluşturulması aşamasında katkı ve ilgileri için Yrd. Doç. Dr. Mesut ÇAKIR'a, tezin araştırma aşamasında her türlü desteği sağlayan Güngör DURMUŞ hocama, tezin yazılması sırasında her türlü desteğini gördüğüm Gürhan ERÇERMAN ve Osman ÖZBAYRAM'a, her türlü yardımı hiç düşünmeden veren ve bana destek olan eşim Mehmet ERKUT'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, desteklerini benden esirgemeyen Bozdoğan Belediye Başkanı Tümer APAYDIN'a, Yazıkent Belediye Başkanı Ahmet OĞUZHAN'a, Sebahattin ALPARSLAN'a, Madran Memba Suyu İşletme Müdürü Emin UYSAL'a, Çamlıdere Köyü Muhtarı Muhammet Dolaşır'a, Körteke Köyü Muhtarı Selami ULUDAĞ'a, tüm diğer köy muhtarları ve halkına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Ve tabî ki sevgili annem Mahiye ERÜRKER'e, teyzem Gülşen BİLGİN'e ve kızım Melisa ERKUT'a çok çok teşekkür ediyorum. Bu çalışmayı babam merhum Mustafa Çağlar ERÜRKER'e ithaf ediyorum. Onun yaptıklarını asla ödeyemem. Emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler...

Ferda Çağlar ERKUT

KAYNAKÇA

AKAT, Ö., 2000. **Turizm İşletmeciliği**, Bursa, 300 s.

AKER, A.; SERTER, N., 1989. **Genel Turizm Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yaygın Eğitim Merkezi Turizm Eğitimi Sertifika Programı, Eskişehir, 96 s.

AKDOĞAN, M.; KOZAK, N., 1996. **Genel Turizm İlkeler-Kavramlar**, Ankara, 216 s.

AKIŞ, S., 1999. Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl:10, ss: 36-46.

AKPINAR, S., 2001. **Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Eko Turizm Yaklaşımları**, Ankara, 14 s.

ARANSSON, L., 2000. **The Development of Sustainable Tourism**, New York, Bath Press, 191 p.

BARUTÇUGİL, İ. S., 1986. **Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri**, Beta, İstanbul, ss:31-39.

BARUTÇUGİL, İ. S., 1987. **Turizm İşletmeciliği**, Yayın No: 187, İstanbul, 212 s.

BAŞTANLAR, D., 2001. **Eko Turizmin Göksu Örneğinde İrdelenmesi**, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 138 s.

- BAYER, Z., 1992. **Turizme Giriş**, İşletme Fakültesi, Yayın No:253, İşletme, İktisadi, Enstitüsü Yayın No:146, İstanbul, ss:12-21.
- BOO, E., 1991. **Planning for Ecotourism**, Parks, Vol:2 No:3 pp:4-9.
- BOO, E., 1993. **Ecotourism Planning for Protected Areas, Ecotourism: A Guide for Planners and Managers**. The Ecotourism Society, North Bennington, Vermony, pp:15-31.
- BOO, L., Ecotourism: A Tool for Conservation and Development, Ecotourism and Resource Conservation, **A Collection of Papers, Vol:2, Compiled by KUSLER, J. A.**, Ecotourism and Resource Conservation Project, 882 p.
- BOVY, B. M.; LAWSON, F. 1998. **Tourism and Recreation: Handbook of Planning and Design**, Butterworth-Henemann Architectural Press, England, pp: 92-95.
- BOZDOĞAN BELEDİYESİ, 1989. Bozdoğan, İstanbul, 64 s.
- BOZDOĞAN BELEDİYESİ MADRAN MEMBA SUYU İŞLETMELERİ, 2005.
- BOZDOĞAN İLÇE KAYMAKAMLIĞI, 2005.
- BOZDOĞAN İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ, 2005.
- BOZDOĞAN ORMAN İŞLETME ŞEFLİĞİ, 2005.
- BOZOK, D., 2004. Eko Turizm ve Kaz Dağında Bir Uygulama, **1. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi**, Balıkesir, ss: 434-454.

- BUCKLEY, R., 1994. A Framework for Ecotourism, **Annals of Tourism Research**, **Vol:21**, No:3, pp: 661-665.
- CENGİZ, T.; TÜFEKÇİOĞLU, A.; İSKENDER, A., 2004. **Artvin İl Gelişme Planı Turizm Sektörü Raporu (Taslak)**, 61 s.
- COCCOSSIS, H.; NIJKAMP, P., 1998. **Sustainable Tourism Development**, Ashgate Publishing Limited, 145 p.
- COLTMAN, M. M., 1989. **Introduction to Travel and Tourism: an International Approach**, New York, 370 p.
- ÇABUK, A., 1996. **Turizm-çevre ilişkisi: Gündem 21 Kapsamında Turizmde Çevre Bilinci Kazandırılması Üzerine Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 96 s.
- ÇAKILCIOĞLU, M., 2002. **Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Turizm**, <http://www.kentli.org>, 6 s.
- ÇAKMAK, H., 2001. Aydın'da Deve Güreşleri, **Aydın Kültür Sanat Bülteni**, Yıl:3, Sayı:14, ss:24-25.
- ÇAYIR, C., 1995. Doğal Kaynakların Korunması ve İyileştirilmesi Bakımından Turizmin Önemi, **Prof. Dr. Hasan Zafer Doğan Anı Kitabı**, Meral Karzay, Bülent Himmetoğlu, Boğaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Uygulama ve Araştırma Merkezi, ss:82-86.
- DIXON, J. A.; SHERMAN, P., B., 1990. **Economics of Protected Areas: A New Look at Benefits and Costs**, Covelo, California: Island Press, 222 p.

- DİNÇER, İ. F., 1993. Turizm ve Turist Tanımlamalarındaki Gelişmeler, **Turizm Yıllığı 93**, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, ss:103-116.
- DOĞANAY, H., 2001. **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Konya, ss: 11-14.
- DOĞANER, S., 2001. **Türkiye Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 228 s.
- DPT, 1985. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ormancılık, **Başbakanlık DPT**, Yayın No: 2006, O.İ.K.: 310, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 392 s.
- DÜNYA TURİZM ÖRGÜTÜ, 2004. (Çeviren: Levent Karaman, Editör: Y. Ece Çöklü), **Turizm Yöneticilerinin El Kitabı, Sürdürülebilir Turizm Göstergelerinin Geliştirilmesi ve Kullanımı Üzerine Pratik Rehber**, İstanbul, 57 s.
- EAGLES, P. F. J., 1992. The Travel Motivations of Canadian Ecotourists, **Journal of Travel Research**, Vol:31, No:2, pp: 57-71.
- EGE, Z., 1996. **Bir Rekreasyon Türü Olarak Av Turizmi ve Türkiye’de Av Turizminin Geliştirilmesi ile İlgili Bir Model Önerisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 221 s.
- ERDOĞAN, H., 1996. **Ekonomik, Sosyal, Kültürel, Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm**, Bursa, 342 s.
- FENNELL, D. A., 1999. **Ecotourism, an Introduction**, London, 315 p.
- FENNELL, D. A.; EAGLES, P. F. J., 1990. Ecotourism in Costa Rica: A Conceptual Framework, **Journal of Parks Recreation Administration**, Vol:8, pp:23-24.

FRANCE, L., 1999. **Sustainable Tourism**, UK, 259 p.

GARTNER, W. C., 1996. **Tourism Development, Principles, Processes and Policies**, New York, 539 p.

GODDE, P. M.; PRICE, M. F.; ZIMMERMANN, F. M., 2000. **Tourism and Development in Mountain Regions**, CABI Publishing, New York, 339 p.

GUNN, C. A., 1988. **Tourism Planning**, Second Edition, Taylor & Francis, New York, 357 p.

GÜLER, Ş., 1988. **Turizm Sosyolojisi, Turizm Nedir?**, Turizm Bankası, Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, İnceleme ve Araştırma Dizisi:1, Ankara, ss:45-54.

GÜLEZ, S., 1988. Doğa Koruma ve Turizm: Uzlaşması Gereken İki Zıt Olgu, **Turizm Yıllığı 1986**, Turizm Bankası Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, ss:81-91.

GÜLEZ, S., 1992. Doğu Karadeniz Bölgesi İçin Yeşil Turizm Planlama İlkeleri, Doğu Karadeniz Turizmi, Konferans-Workshop, **Turizm Bakanlığı Yayını**, ss:71-79.

HALL, C. M.; ALAN, A. L., 1998. **Sustainable Tourism**, Prentice Hall, 226 p.

HAWKINS, D. E., 1995. **Ecotourism: Opportunities for Developing Countries**, Global Tourism, The Next Decade, 289 p.

HOFELS, T., 1992. **Turizmde Seçme Makaleler 16**, Özel Sayı, Turizm ve Çevre, İstanbul, ss:1-11.

- HUDMAN, L., 1992. Turizmin Rolü ve Çevre Sorunları İle Olası Etkilerine Yaklaşım, **Turizmde Seçme Makaleler 16**, Özel Sayı, Turizm ve Çevre, İstanbul, ss:33-39
- INSKEEP, E., 1991. **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**, Van Nostrand Reinhold, New York, 528 p.
- İGE, P.; TAVMERGEN, E.; ÖZDEMİR, P., 1999. Çevre Korumasına Yönelik Turizm Uygulamaları: Yeşil Otelcilik, Doğa Turizmi ve ISO 14000, **Turizmde Seçme Makaleler**, İstanbul, ss:9-36.
- İNCEOĞLU, N.; İNCEOĞLU, M., 1996. Farklı Bir Turizm Anlayışı: Soft Turizm, Eko Turizm, Çevreye Uyumlu Turizm, Geleceğin Turizmi Olarak Soft Turizmin Rekabet Avantajları, **Freid-Naumann Vakfı ve Liberal Düşünce Topluluğu**, Ankara, ss:62-71.
- İTO, **Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi ve Kış Olimpiyatları Araştırması**, Yayın No 2005-1, İstanbul, 277 s.
- KAHRAMAN, N., 1994. Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye, **Anatolia: Turizm ve Çevre Kültürü Dergisi** Yıl:5, Sayı:4, 3 s.
- KARAMAN, A., 1996. Sürdürülebilir Turizm, **19. Şehircilik Günü Kolokyumu**, Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve, İstanbul.
- KORÇA, P., 1989. **Kıyı Alanlarında Turizm Planlamasına Yönelik Bir Araştırma**, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 221 s.
- KORZAY, M., Turizmde İstihdam ve Eğitim, **III. İzmir İktisat Kongresi**, Turizm Çalışma Grupları, 4-7 Haziran, ss:289-311.

- KUSLER, J. A., 1999. Ecotourism and Resource Conservation: Introduction to Issues, Ecotourism and Resource Conservation, **A Collection of Papers, Vol:2, Compiled by KUSLER, J. A.**, Ecotourism and Resource Conservation Project, pp: 2-8.
- KUTAY, K., 1989. The New Ethic in Adventure Travel: Buzzworm, **The Environmental Journal**, Vol:1, No:4, pp:33-36.
- LEEDSHILL; BECHTEL; GİZBİLİ; 1967. **Büyük Menderes Havzası Master Plân Raporu**, İzmir, 532 s.
- MacCANNELL, D., 1989. **The Tourist: A New Theory of the Leisure Class**, Second ed., London: Macmillan, 231 p.
- McINTOSH, R. W.; GOELDNER, C. R., 1990. **Tourism Principles, Practices, Philosophies**, 6th Edition, New York, 534 p.
- McKERCHER, B., 2003. Sustainable Tourism Development-Guiding Principles for Planning and Management, **Presentation to the National Seminar on Sustainable Tourism Development**, Bishkek, Kyrgystan, Hong Kong.
- MILL, R.C.; MORRISON, A.M., 1992. **The Tourism System**, 2nd ed., New Jersey, 440 p.
- NAZİLLİ ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ, 2005.
- NORRIS, R., 1992. **Can Ecotourism Save Natural Areas?**, National Parks, January, pp:3-4.
- OLALI, H.; TİMUR, A., 1986. **Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri**, İzmir, ss:178- 187.

- OLALI, H.; NAZİLLİ, S.; KIRCIOĞLU, E.; SÜMER, M., 1983. **Dış Tanıtım ve Turizm**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 253, Yonca Matbaası, Ankara, 242 s.
- ORAMS, M., 1995. **Towards a More Desirable Form of Eco-Tourism**, Tourism Management, Vol.16 Number 1, 115 p.
- ÖZDEMİR, M., 1992. **Turizmin Türkiye'nin Sosyo-ekonomik Yapısına Etkileri**, Ankara, 123 s.
- ÖZDÖNMEZ, M.; İSTANBULLU, T.; EKİZOĞLU, A., 1996. **Ormancılık Politikası**, İ.Ü. Yayın No:3968, Orman Fakültesi, Yayın No:435, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., 1984. **Turizm Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:3203, İstanbul, 502 s.
- ÖZGÜÇ, N., 1998. **Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler**, İstanbul, 632 s.
- ÖZHAN, E., 1997. Türkiye Kıyıları 97, Kıyılarımızda Eko Turizmin Geliştirilmesinde Kentsel Tasarımın Rolü, **Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı**, ODTÜ, TÜBİTAK, Ankara, ss:305:311.
- ÖZTUNALI, G. K., 1998. Batı Akdeniz Kıyıları Taşıma Kapasitesi ve Türkiye, Türkiye Kıyıları 98, **Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları II. Ulusal Konferansı**, ss:329-341.
- ÖZYABA, M., 2001. **Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Eko Turizm Olanaklarının Araştırılması ve Kentsel Bölgesel Ekonomiye Olan Etkileri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Trabzon, 228 s.

- PEARCE, D., 1992. **Alternative Tourism: Concepts, Classifications and Questions**, 189 p.
- RICHARDS, G.; HALL, D., 2002. **Tourism and Sustainable Community Development**, New York, 320 p.
- SAÇIKARA, O., 2005. Aydın'da Trekking Olanakları ve Turizmi, **Gazete Hürsöz**, ss:8
- SAĞCAN, M., 1986. **Rekreasyon ve Turizm**, Cumhuriyet Basımevi, İzmir, 280 s.
- SEMENDEROĞLU, A., 1990. **Ekoloji ve Çevre Dergisi**, Yıl:5, Sayı:17, ss:10.
- SMITH, V. L.; EADINGTON, W. R., 1992. **Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism**, Chichester: Wiley, 192 p.
- SOLEY, S.V.,1991.**Turizm Potansiyelimizin Değerlendirilmesi**, Ankara, ss:35-46.
- SOLEY, S.V.; BAYER, Z.; ÖZDEMİR, M.; SAĞCAN, M., 1986. **Rekreasyon ve Turizm**, Cumhuriyet Basımevi, İzmir, 305 s.
- STEWART W.P.; SEKARTJAKRARINI S., 1992. **Disentangling Ecotourism**, Annuals of Tourism Research, Vol:19, 332 p.
- SÜRGEVİL, S., 1999. **Bozdoğan 1919–1923**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:94, İzmir, 121 s.
- ŞAHİN, A., 1990. **İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye’de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi**, TOBB, Ankara, 256 s.

- TOKER, M. C., 1995. **Türkiye’de Turizm ve Çevre (Karşılıklı Etkileşim Yaklaşımı Açısından Bir İnceleme)**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 130 s.
- TUTAR, E., 1990. Türkiye’de Turizm Sektörünün Gelişimi, Anadolu Üniversitesi, **Afyon İ.İ.B.F. Yıllığı**, ss:119–132.
- TÜRKİYE KALKINMA BANKASI, 1989. **Turizm Yıllığı 87**, Ankara, ss:51-55.
- USTA, Ö., 1994. **Turizm 1–2**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 242 s.
- VAR, T.; ALTINAY, L.; HİNES S., 2004. **Sustainable Tourism Conservation in Jamaica**, İzmir University of Economics, 49 p.
- VAR, T.; İÇÖZ, O.; İLHAN, İ., 2002. **Turizm Planlaması**, Ankara, ss.146-149.
- WEARING, S.; NEIL, J., 1999. **Ecotourism, Impacts, Potentials, and Possibilities**, Oxford, 163 p.
- WHELAN, T., 1991. **Nature Tourism, Managing for the Environment**, Island Press, California, 222 p.
- WIGHT, P., 1993. Ecotourism: Ethics or Eco-Sell?, **Journal of Travel Research**, Vol:31, No:3, pp:3-9.
- WORLD TOURISM ORGANIZATION, 2004. **Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guide Book**, Madrid, Spain, 452 p.

YAŞAR, G., 2002. **Kahramanmaraş İlinde Eko Turizm Olanaklarının İncelenmesi ve Potansiyel Alanların Tespiti**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 109 s.

YILMAZ, İ., 1995. Kum ve Deniz Yerine Yaylalar, **Ekonomik Trend Dergisi**, ss:32-33.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.akyaka.org/download/leylek_brosurcuk_72_dpi_pdf, 2005

<http://www.arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/01/03/08/gezi/htm>, 2004

<http://www.biology.sebat.edu.kg/tr/index.htm>, 2005

http://www.bozdogan.bel.tr/kultur_sanat.htm, 2005

<http://www.bozdogan.org>, 2005

<http://www.dsi.gov.tr/tricold/dene.htm>, 2005

http://www.egitek.meb.gov.tr/aok/Aok_Kitaplar/Aio_Kitaplar/Turizm_7/1.pdf, 2005

<http://www.karaburunagroturizmkoop.com/denemeorta.htm>, 2005

<http://www.kocallianz.com.tr/pdf/bulusma05.pdf>, 2005

<http://www.kulturturizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F3892433CFF>, 2004

<http://www.madransu.com/madran.htm>, 2005

<http://www.mta.gov.tr/madenler/Aydin.Doc>, 2005

<http://www.odtumd.org.tr>, 2005

<http://www.offshop.net/subcategories.asp?categoryID=10>, 2005

<http://www.pinar.com.tr/urunumuz.asp?ID=167&CADIT=34>, 2005

<http://www.secure.bookinturkey.com>, 2005

http://www.tod_tr.org/ekoturizm/ekoturizm.htm, 2005

<http://www.tourism.bilkent.edu.tr/t-index.html>, 2005

<http://www.ttaydin.telekom.gov.tr/nzl.htm>, 2005

<http://www.tudav.org/oludeniz/modules.php?name=Ecotourism&file=EcoInfo>, 2005

<http://www.turizmdergisi.com/inceleme2.asp?id=5>, 2005

<http://www.turizmdosyasi.com/modules.php?name=News&file=print&sid=627>, 2005

[http://www.tuyed.com.tr/contdetail.asp?id=16 - 25k](http://www.tuyed.com.tr/contdetail.asp?id=16-25k), 2005

<http://www.world-tourism.org.tr>, 2005

<http://www.yenisafak.com/arsiv/2002/subat/23/g6.html>, 2005

ÖZGEÇMİŞ

Ferda Çağlar ERKUT, 07.09.1974, Aydın Nazilli doğumludur. İlkokul öğrenimini Beşeylül İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini Özel İzmir Amerikan Lisesi'nde tamamlamıştır. 1992 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünü kazanmış ve fakülteden 1997 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl aile şirketlerinde aktif olarak çalışmaya başlamış ve halen devam etmektedir. 2003 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans Programına başlamıştır. Erkut, evli ve bir çocuk annesidir. Çok iyi derecede İngilizce bilmektedir.